

rijksuniversiteit
groningen

faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen

Kinderen, kinderrechten en de strafrechtelijke procedure

Het belang van het kind in het
Jeugdstraf(proces)recht

Mijntje ten Brummelaar, Msc. en dr. mr. Margrite Kalverboer

oktober 2011

KINDERPOSTZEGELS

voor kinderen door kinderen

Inhoudsopgave

Lijst met Afkortingen	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding tot het onderzoek Belang van het Kind-Jeugdstraf-(proces)recht	7
1.2 Opbouw rapport	8
Deel 1	
Kinderen in het Jeugdstrafrecht, juridische procedure en Kinderrechten	
2 Mondiale Kinderrechten en Europese Guidelines	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind	12
2.2.1 De kernartikelen 3, 6 en 12 IVRK	12
2.2.2 Artikel 37 en 40 IVRK: specifieke bepalingen voor het jeugdstraf-(proces)recht	12
2.2.3 Comité voor de Rechten van het Kind	13
2.3 Europese wet- en regelgeving	14
2.3.1 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie	14
2.3.2 Europese Richtlijnen voor een Kindvriendelijke Rechtsgang: de <i>Guidelines on Childfriendly Justice</i>	14
2.4 Tot slot	16
3 Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Strafrechtelijke procedure	17
3.2.1 Procedure vooraf aan zitting	17
3.2.2 Rechtszitting	18
3.2.3 Rapportage pro justitia	19
3.3 Jeugdsanctie stelsel	20
3.4 Voorbereiding en begeleiding op de zitting	23
3.5 Tot slot	24
4 Wie zijn de kinderen in het Jeugdstrafrecht?	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Ontwikkelingspaden	25
4.3 Risico- & beschermende factoren	26
4.3.1 Risicofactoren	26
4.3.2 Beschermende factoren	27
4.3.3 Kwetsbaarheid en veerkracht	28
4.4 Jongeren in Justitiële jeugdinrichtingen	28
4.5 Ervaringen van (kwetsbare groepen) met het jeugdstrafrecht	28
4.6 Tot slot	29

Deel 2**Het Belang van het Kind in het jeugdstraf(proces)recht en de artikelen 3, 6, 12, 37 en 40 IVRK**

5	Het Model Belang van het Kind in het jeugdstraf-(proces)recht en de artikelen 3 en 6 IVRK	32
5.1	Inleiding	32
5.2	Pedagogische en ontwikkelingspsychologische fundering	32
5.3	Besluitvorming op basis van het BIC-model ontleend aan de kernbepalingen 3 lid 1 en 6 lid 2 van het IVRK	33
5.4	Specificatie van het BIC-model voor het jeugdstraf(proces)recht	34
5.5	Tot slot	37
6	De vragenlijst Belang van het Kind uitgewerkt voor het jeugdstraf(proces)recht en de artikelen 3, 6, 37 en 40 IVRK	38
6.1	Inleiding	38
6.2	Kenmerken van de BIC-Q	39
6.3	Betrouwbaarheidsonderzoek en validiteitonderzoek BIC-Q voor toepassing in het civiel- en jeugdstrafrecht	39
6.4	Eerste resultaten met afname van de BIC-Q	42
6.4.1	De kwaliteit van de opvoedingsomgeving vooraf aan de gesloten plaatsing	42
6.4.2	De kwaliteit van de opvoedingsomgeving in de gesloten setting vergeleken met de verwachte situatie bij terugkeer naar huis	44
6.5	Tot slot	44

Deel 3**Jongeren over de Procedure en de artikelen 3, 6, 12, 37, 40 IVRK**

7	Een jongerenversie van BIC-Q en de artikelen 3, 6 en 12 IVRK	46
7.1	Inleiding	46
7.2	Waarom een jongerenversie?	46
7.3	Een conceptvragenlijst opgesteld door een expertgroep van studenten	47
7.4	Het onderzoek in Het Poortje	47
7.4.1	Samenstelling van de steekproef	47
7.4.2	Methode van onderzoek	48
7.4.3	Resultaten in de jeugdzorgplus	49
7.4.4	Resultaten in de JJI	50
7.5	Tot slot	50
8	Child friendly courts: jongeren terugkijkend op de strafrechtprocedure en zitting en de artikelen 12, 37 en 40 IVRK	52
8.1	Inleiding	52
8.2	Samenstelling van de steekproef	52
8.3	Methode van onderzoek en dataverzameling	52
8.4	Resultaten	53
8.4.1	Het contact met de politie	53
8.4.2	Het contact met hun advocaat	54
8.4.3	De voorbereiding op de rechtszitting	54
8.4.4	Ervaringen vooraf aan de zitting	54
8.4.5	Ervaringen tijdens de zitting	54
8.4.6	Het traject na afloop	55
8.5	Aanbevelingen van jongeren	55
8.6	Tot slot	57

9	Child Friendly Courts: observaties tijdens de procedure en rechtszitting en de artikel 12, 37 en 40 IVRK	58
9.1	Inleiding	58
9.2	Een studie naar de ervaringen van jongeren tijdens de strafzitting	58
9.3	Samenstelling van steekproef	58
9.4	Methode van onderzoek	59
9.5	Resultaten	60
9.6	Tot slot	62
Deel 4		
Conclusies en aanbevelingen		
10	Conclusies en aanbevelingen	64
10.1	Inleiding	64
10.2	Conclusies	64
10.3	Aanbevelingen van jongeren om de procedure en voorbereiding op de rechtszitting te verbeteren	69
10.4	Aanbevelingen voor verder beleid	71
10.5	Aanbevelingen voor verder onderzoek	74
11	Literatuurlijst	76
12	Bijlage I	82
13	Bijlage II	90

Lijst met Afkortingen

BARO	Basis Raadsonderzoek
BIC-Q	<i>Best Interest of the Child-Questionnaire</i> – Belang van het Kind en voorwaarden voor ontwikkeling vragenlijst
BIC-S	<i>Best Interest of the Child-Questionnaire – Selfreport</i> Belang van het Kind en voorwaarden voor ontwikkeling vragenlijst voor jongeren
BJJ	Beginselenwet Justitiële Jeugdinstelling
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens
FFT	Functional Family Therapy
GBM	Gedragbeïnvloedende Maatregel
GDS	Gezins Dimensie Schalen
GKS	Gezinsklimaatschaal
ITB-er	Individueel Trajectbegeleider
IVRK	Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind
JCO	Justitieel Casus Overleg
JJI	Justitiële Jeugdinstelling
LVB	Licht Verstandelijk Beperkt
MST	Multi Systeem Therapie
NIFP	Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie
NOSI	Nijmeegse Ouderlijke Stress Index
OKIV-R	Ouder-Kind Interactie Vragenlijst Revised
OM	Openbaar Ministerie
OvJ	Officier van Justitie
PCL:YV	Psychopathy Checklist: Youth Version
PIJ	Plaatsing in Instelling voor Jeugdigen
PCA	Principale Componenten Analyse
PV	Proces Verbaal
PVL	Pedagogische Variabelen Lijst
RC	Rechter-Commissaris
RSJ	Raad voor de Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming
RuG	Rijksuniversiteit Groningen
RvdK	Raad van de Kinderbescherming
SAVRY	Structured Assessment of Violence Risk in Youth
SKN	Stichting Kinderpostzegels Nederland
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
VN	Verenigde Naties
VSPS	Vragenlijst Sociaal Pedagogische Situatie

Inleiding

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek *Belang van het Kind-Jeugdstraf-(proces)recht*

Het onderzoek *Belang van het kind in het Jeugdstraf(proces)recht* is een vervolg op het onderzoek *Belang van het Kind in het Vreemdelingenrecht* dat in de periode 2004 – 2008 door de vakgroep Orthopedagogiek van Rijksuniversiteit Groningen is uitgevoerd.¹ Eén van de opbrengsten van het onderzoek in het vreemdelingenrecht is een methodiek voor het schrijven van rapportages pro justitia over asielzoekerskinderen en hun ontwikkelingsperspectief bij voortgezet verblijf in Nederland dan wel bij terugkeer naar het land van herkomst. Bij deze methodiek wordt gebruik gemaakt van de vragenlijst *Belang van het Kind en voorwaarden voor ontwikkeling* (de BIC-Q).² Met behulp van deze vragenlijst kan worden bepaald welke opvoedingsomgeving het kind de beste ontwikkelingskansen biedt. Tevens kan vastgesteld worden welke bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) geraakt kunnen worden bij alternatieve besluiten. Hiertoe wordt de kwaliteit van de ‘huidige leefomgeving’ van het kind en diens kinderrechtsituatie afgezet tegen de kwaliteit van de verwachte ‘alternatieve leefomgeving’ die kan ontstaan bij het in de procedure te nemen besluit. Op basis van besluitvormingsregels die zijn ontleend aan de kernartikelen van het IVRK, te weten artikel 3 met als strekking het belang van het kind is eerste overweging en 6 met als strekking het kind heeft recht op leven en ontwikkeling, wordt gekozen voor het besluit dat het kind de beste ontwikkelingskansen biedt (Kalverboer & Zijlstra, 2006a, 2006b; 2008).

Vanuit het werkveld van het jeugdstrafrecht bleek interesse te bestaan voor de toepassingsmogelijkheden van de BIC-Q in het domein van het jeugdstrafrecht.

Eind 2008 is het onderzoek van start gegaan. In het onderzoek stonden de volgende uitgangspunten centraal: 1) er diende sprake te zijn van een zo groot mogelijke participatie van jongeren bij de uitvoering van het onderzoek en de totstandkoming van de resultaten en 2) er diende sprake te zijn van een praktische relevantie van de resultaten voor de praktijk van het jeugdstraf(proces)recht.

Een en ander heeft geresulteerd in twee deelstudies:

- a. *Onderzoek naar de verdere ontwikkeling en uitwerking van de vragenlijst Belang van het Kind en voorwaarden voor ontwikkeling (BIC-Q) voor het jeugdstrafrecht*

De BIC-Q is onderzocht op haar psychometrische kwaliteiten waarbij tevens de toepassingsmogelijkheden voor de juridische besluitvormingsprocedures in het jeugdstrafrecht zijn onderzocht.

—

¹ Dit project is mede mogelijk gemaakt door Stichting Kinderpostzegels Nederland en het Ministerie van Justitie

² De BIC is afkomstig van de Engelse vertaling ‘Best Interest of the Child’

b. *Onderzoek naar de voorbereiding van jongeren op strafrechtelijke procedures en zitting*

De beleving van de strafrechtelijke procedure van de jongere is onderzocht. Hieruit voortvloeiend zijn richtlijnen ontwikkeld over hoe jongeren en ouders voorbereid moeten worden op de rechtsprocedure zodat het ontwikkelingsperspectief van deze jongeren gewaarborgd wordt en de jongeren hun mening hebben kunnen geven over het te nemen besluit.

Ten behoeve van beide deelstudies heeft literatuurstudie plaatsgevonden binnen het juridisch en pedagogisch domein betreffende internationale ontwikkelingen omtrent het jeugdstraf(proces)recht.

1.2 Opbouw rapport

Het rapport is opgedeeld in vier delen:

Deel 1 – Kinderen in het Jeugdstrafrecht, juridische procedure en kinderrechten

Dit deel van het rapport gaat in op de juridische en pedagogische context van het jeugdstraf(proces)recht in West Europa en Nederland. Hoofdstuk 2 geeft hiertoe een overzicht van de internationale verdragen en bepalingen die voor het jeugdstrafrecht van belang zijn. Hoofdstuk 3 belicht de juridische context van het jeugdstraf(proces)recht in Nederland. Hoofdstuk 4 gaat dieper in op de pedagogische aspecten van het jeugdstraf(proces)recht en de kenmerken van jongeren die te maken krijgen met de strafrechtelijke procedures.

Deel 2 – Het Belang van het Kind in het Jeugdstraf(proces)recht

Dit deel van het rapport belicht het onderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van de BIC-Q voor het Jeugdstraf(proces)recht voor professionals.

Hierin staan twee verschillende thema's centraal:

- 1) de uitwerking van het model Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling voor het jeugdstraf(proces)recht (Hoofdstuk 5)
- 2) het onderzoek naar de psychometrische kwaliteiten van de BIC-Q voor professionals (Hoofdstuk 6)

Deel 3 – Jongeren over de procedure

Dit gedeelte van het rapport bestaat uit twee thema's. In beide thema's staat het perspectief van de jongere centraal.

- 1) het onderzoek naar de ontwikkeling van een specifieke jongerenversie van de BIC vragenlijst.
- 2) het onderzoek naar de voorbereiding van jongeren die met het Jeugdstrafrecht te maken krijgen en de inrichting van *childfriendly courts*

In hoofdstuk 7 wordt thema 1 belicht en hoofdstuk 8 en 9 gaan in op thema 2.

Deel 4 – Conclusies en aanbevelingen

Deel 4 van dit rapport beziet de resultaten van de verschillende deelstudies in onderling verband. Er wordt een voorstel gedaan hoe de ontwikkelde methodiek onderdeel uit kan maken van de voorbereiding van jongeren op de strafrechtelijke procedure en de inrichting van de *childfriendly courts* in Nederland. De internationale richtlijnen en kinderrechtenbepalingen dienen hierbij als leidraad.

Bij de uitwerking van de studie zijn jongeren actief betrokken. Dit was niet mogelijk geweest zonder de samenwerking met verschillende organisaties en partners in de keten, zoals justitiële- en de jeugdzorgplus instelling Het Poortje en verschillende jeugdadvocaten.

Het onderzoek is uitgevoerd met toestemming van de Raad voor de Rechtspraak.

Aan het onderzoek is een begeleidingscommissie verbonden bestaande uit drie leden: dhr. mr. B. Bentem, jeugdadvocaat, mevr. mr. B.J. de Jong; voorzitter van de sectie Jeugd van de Raad voor de Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming en dhr. drs. J. van de Vlugt, voorzitter van de Raad van Bestuur van Het Poortje Jeugdinrichtingen.

Wij willen de jongeren, de samenwerkingspartners in het onderzoek als ook de leden van de begeleidingscommissie zeer hartelijk danken voor hun bijdragen. We hopen van harte op continuering van deze contacten in de toekomst.

Naast de auteurs van dit rapport, is Sija Speelman tijdelijk als onderzoeker aan het project verbonden geweest. Ook haar willen we bedanken voor haar bijdrage en inzet specifiek op het gebied van statistiek en methodologie. Verder bedanken we Arjen Alting en Loes Jansen die als Masterstudent een waardevolle bijdrage hebben geleverd aan de studie.

Het onderzoek is tot stand gekomen met de financiële steun van de Stichting Kinderpostzegels Nederland (SKN). We zijn de SKN bijzonder erkentelijk dat deze ons al vele jaren ondersteunt bij het onderzoek op het snijvlak van orthopedagogiek en kinderrechten in verschillende rechtsgebieden. Dankzij de SKN kunnen we een onderzoekstraditie op dit gebied opbouwen en zijn de resultaten van groeiende betekenis voor de rechtspraktijk waarbij kinderen betrokken zijn.

Deel 1

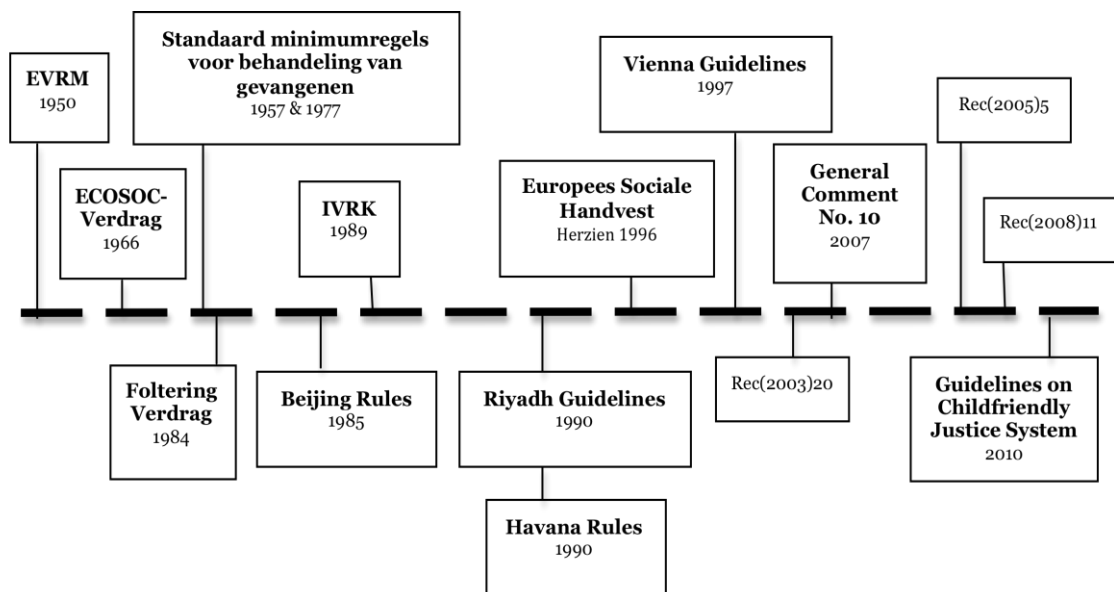
Kinderen in het Jeugdstrafrecht, juridische
procedure en Kinderrechten

2 Mondiale Kinderrechten en Europese Guidelines

2.1 Inleiding

Europese lidstaten hebben te maken met zowel mondiale³ als Europese verdragen, verklaringen, richtlijnen en aanbevelingen. Deze hebben een bindende en niet-bindende werking⁴ en zijn tot stand gekomen onder de noemer van de Verenigde Naties, de Raad van Europa en de Europese Unie. Ze werken door op het Nederlandse jeugdstrafrecht (Meuwese, Blaak & Kaandorp, 2005). Figuur 1 geeft een overzicht van de verdragen en bepalingen van de afgelopen 60 jaar die het jeugdstraf(proces)recht hebben beïnvloed. Het belangrijkste verdrag dat specifiek gericht is op kinderen en hun rechtssituatie is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).

Figuur 1: *Tijdslijn van internationale ontwikkelingen relevant voor de jeugdstrafrechtcontext*

In dit hoofdstuk beperken we ons tot het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (2.2), de Europese wet- en regelgeving en de recent door het Comité van Ministers van de Raad van Europa aangenomen richtlijnen op het gebied van Kindvriendelijke rechtsgang: het zogenaamde *Childfriendly justice system* (2.3).

³ De VN heeft een reeks verdragen op het gebied van mensenrechten. Aan kernverdragen zijn Comités verbonden die toezicht houden op de naleving van het verdrag (Tomuchat, 2003).

⁴ Verdragen worden veelal als 'hard laws' beschouwd; 'soft laws' zijn niet juridisch bindend zoals verklaringen aanbevelingen, resoluties (Rom, Herbots & Put, 2009).

2.2 Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind

In 1989 wordt het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)⁵ unaniem aangenomen op de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Met uitzondering van Somalië en de Verenigde Staten hebben alle lidstaten van de Verenigde Naties het verdrag geratificeerd. Op 26 januari 1990 is het Verdrag door Nederland ondertekend en in 1995 geratificeerd. Het verdrag heeft als doel de positie van kinderen in de samenleving te verbeteren. Het wordt wel als het meest complete verdrag van universele mensenrechten beschouwd, omdat niet alleen politieke en mensenrechten zijn opgenomen, maar ook culturele, sociale en economische rechten omvat. Lidstaten van het verdrag zijn via internationale wet en regelgeving verbonden en verplicht het verdrag na te leven. In totaal hebben 193 landen het verdrag geratificeerd (Kalverboer & Zijlstra, 2006).

2.2.1 De kernartikelen 3, 6 en 12 IVRK

De artikelen 3, 6, en 12 worden als kernartikelen van het kinderrechtenverdrag gezien. Deze bepalingen moeten in onderlinge samenhang worden beschouwd. Ze dienen als interpretatiekader van de overige bepalingen uit het kinderrechtenverdrag.

Artikel 3 IVRK met de strekking dat het belang van het kind centraal staat, heeft een belangrijke waarde in juridische procedures waarin de belangen van kinderen geraakt worden. Artikel 6, dat stelt dat ieder kind het inherente recht op leven en ontwikkeling heeft, is direct aan artikel 3 gelieerd. Artikel 12 wordt veelal aangeduid met de term participatie. Hoewel de term zelf niet voorkomt binnen het artikel, wordt participatie gebruikt om het proces te verwoorden van 'voortschrijdende informatieoverdracht en dialoog tussen volwassenen en kinderen' (Vrije vertaling uit: Comité van de Rechten van het Kind General Comment no. 12, 2009).

2.2.2 Artikel 37 en 40 IVRK: specifieke bepalingen voor het jeugdstraf-(proces)recht

De verdragstekst van het IVRK bevat naast deze kernteksten specifieke bepalingen op het gebied van het jeugdstraf(proces)recht omtrent de rechten van jongeren die in contact komen met politie en justitie en voorwaarden die worden gesteld aan de behandeling van jongeren die van hun vrijheid worden beroofd. Deze zijn vastgelegd in de artikelen 37 en 40.

Artikel 37 Folteringverbod en waarborgen bij vrijheid

Artikel 37 sub a heeft als strekking dat geen enkel kind onderworpen mag worden aan foltering of andere onterende, onmenselijke of wrede behandeling of bestraffing. Dit geldt voor de gehele strafrechtelijke procedure, van aanhouding tot aan terechtstelling. De tekst van artikel 37 sub a heeft gelijkenissen met de tekst uit het Folteringverdrag (1984), met als verschil dat het hier gaat om het kind als subject.

In artikel 37 sub b wordt gesteld dat gedwongen gesloten plaatsing in de vorm van gevangenhouding slechts als uiterste middel ingezet mag worden en wanneer toch over gegaan

⁵ Zowel de afkorting IVRK als de afkorting VRK wordt gebruikt om het Verdrag voor de Rechten van het Kind aan te duiden. Wij gebruiken hier het IVRK als afkorting (zie verder: Willems (2006) *Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind: waarom VRK goed is en IVRK (eigenlijk) fout*)

wordt tot deze maatregel de gevangenhouding voor een zo korte mogelijke duur moet zijn. Deze bepaling vertoont overeenstemming met bepalingen uit de Beijing Rules (1985) en de later opgestelde aanbevelingen van de Raad van Europa [Rec(2003)20; *Concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice*].

Artikel 37 sub c heeft als strekking dat behandeling van de minderjarige in een gesloten instelling plaatsvindt met respect en waardigheid, in overeenstemming met de leeftijd en ontwikkeling van de jongere. De jongere heeft het recht, met voorbehoud wanneer restricties zijn opgelegd aan de jongere, om contact te onderhouden met zijn familie. Dit kan gebeuren in de vorm van bezoek of correspondentie. Deze bepaling heeft overeenkomsten met bepalingen uit de Havana Rules (1990), Vienna Guidelines (1997) en artikel 5 lid 1 sub d EVRM als ook met bepalingen uit het Verdrag inzake Contact met Kinderen uit 2003.

Artikel 37 sub d betreft het recht op juridische passende bijstand. Uit jurisprudentie over dit artikel blijkt dat de minderjarige verdachte al tijdens het eerste politiegehoor recht heeft op bijstand van een advocaat. Het Salduz-arrest zijnde een EVRM-arrest geeft volstrekt uitdrukking aan artikel 37 sub d IVRK (zie ook: Uitspraak Europees Hof 2008 ‘Salduz-arrest’).

Artikel 40 Kinderen die in aanraking komen met politie en justitie

Artikel 40 gaat inhoudelijk verder in op de rechtsprocedure en de afdoening van het delict. Het artikel is van toepassing op het gehele traject van het jeugdstrafrecht en geeft aanleiding tot een apart jeugdsanctiestelsel met een pedagogische grondslag (zie ook: Havana Rules & Vienna Guidelines). Het systeem dient zo ingericht te worden dat de focus ligt op behandeling in plaats van bestraffing en er gezocht wordt naar alternatieven voor gevangenhouding (art. 40 lid 3 en 4). Indien tot behandeling/gevangenhouding overgegaan wordt, dient alles gericht te zijn op resocialisatie van de jongere in de maatschappij. Artikel 37 en artikel 40 zijn sterk verbonden (Meuwese et al., 2005).

2.2.3 Comité voor de Rechten van het Kind

Net als bij alle andere VN-verdragen, vindt toezicht op naleving van het IVRK plaats door een onafhankelijk orgaan. Bij het IVRK gebeurt dit door het Comité van de Rechten van het Kind. Middels landenrapportages verplicht het Comité lidstaten van het Verdrag verantwoording af te leggen aan het Comité. Naast officiële rapportages, opgesteld door overheden, zijn er ook schaduwrapportages, opgesteld door NGO's, beschikbaar. Met deze gegevens brengt het Comité ‘Concluding observations’ naar buiten die ingaan op de kinderrechtsituatie in de specifieke landen, en ‘General Comments’ over algemene ontwikkelingen en onderwerpen (Rom et al., 2009). *General Comment no. 10* staat in het teken van de verschillende kinderrechten die van belang zijn in het jeugdstrafrecht.

General Comment no. 12

Op 1 juli 2009 publiceerde het Comité voor de Rechten van het Kind *General Comment No 12 (2009) The right of the child to be heard*, waarin het Comité erkent dat bepaalde groepen kinderen, waaronder jongere kinderen en kinderen die onderdeel uit maken van

gemarginaliseerde en achtergestelde groepen, verscheidene obstakels ervaren in de realisatie van artikel 12 ‘Het recht om gehoord te worden’ (Comité van de Rechten van het Kind, 2009). Het General Comment biedt lidstaten handvatten voor een verdere implementatie van artikel 12 IVRK. In het hoofdstuk 3 getiteld *Obligations of State Parties* besteedt het Comité specifiek aandacht aan de rechten van het kind om gehoord te worden binnen strafrechtelijke procedures:

In penal proceedings, the right of child to express her or his views freely in all matters affecting the child has to be fully respected and implemented throughout every stage of the process of juvenile justice (CRC, 2009).

2.3 Europese wet- en regelgeving

Kort na de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948), kwam in 1950 binnen de Europese grenzen het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) tot stand om de verbondenheid tussen de verschillende lidstaten te bevorderen. Middels nationale rechtspraak worden de rechten, zoals vastgelegd in het EVRM, gewaarborgd. Het EVRM wordt beschouwd als een van de meest succesvolle mensenrechtenverdragen, gezien haar sterke implementatiemechanismen (Kilkelly, 1999). Ook de positie van individuen en minderjarigen in strafrechtelijke procedures is vastgelegd in het EVRM (art. 5 lid 1 sub d jo art. 6 EVRM). Eén van de implementatiemechanismen van het EVRM is het Europees Hof van de Rechten van Mens. De betrokken lidstaat dient gevolg aan de uitspraak van het Hof te geven. Men kan zich alleen tot het Europees Hof wenden, als alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput.

2.3.1 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie

In 2010 is het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (2010/C 83/02) in werking getreden. Artikel 24 van dit handvest gaat specifiek over de rechten van kinderen. In dit artikel wordt onder meer een koppeling gemaakt met de belangrijke kernartikelen van het kinderrechtenverdrag (art. 2, 3, 6 en 12 IVRK). Dit artikel is van groot belang voor de rechtspositie van kinderen omdat het rechtstreekse werking heeft in alle lidstaten van de Europese Unie.

Het eerste lid van artikel 24 gaat zowel in op het recht op bescherming en noodzakelijke zorg voor het welzijn van het kind. Eveneens gaat het artikel in op het recht van het kind op een eigen mening. Het tweede lid van het artikel stelt dat bij alle handelingen in verband met kinderen, de belangen van het kind een essentiële overweging vormen. Het derde lid brengt het belang van het kind naar voren van het contact met beide ouders (tenzij dit tegen zijn of haar belangen ingaat).

2.3.2 Europese Richtlijnen voor een Kindvriendelijke Rechtsgang: de *Guidelines on Childfriendly Justice*

Op 17 november 2010 heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa de *Guidelines on Childfriendly Justice* aangenomen. Europese en Internationale richtlijnen, in het bijzonder het IVRK vormen een fundament voor deze richtlijnen. Binnen deze -niet juridisch bindende-

richtlijnen zijn de positie en rechten van jongeren voorafgaand, tijdens en na het rechtsproces vastgelegd. Ondanks dat de richtlijnen niet juridisch bindend zijn voor lidstaten, spelen ze een belangrijke rol in de harmonisatie van het jeugdstrafrecht en het civiele recht in Europa. De richtlijnen dienen in lijn te zijn met de wetgeving van het Europees Hof van de Rechten van de Mens. In deze richtlijnen is onder meer gesteld dat jongeren de mogelijkheid moeten krijgen actief in hun rechtsproces te participeren. Specifiek geven de richtlijnen een uitwerking van artikel 12 IVRK: het recht van het kind om gehoord te worden en zijn mening te geven. Aangegeven wordt dat het recht om gehoord te worden door rechters moet worden gerespecteerd en in de uitwerking aangepast aan het begripsniveau van het kind. Het kind moet voorzien worden van alle belangrijke informatie inzake het recht om gehoord te worden, waarbij uitleg gegeven dient te worden dat hun mening belangrijk, maar niet doorslaggevend is. Dit moet allemaal gedaan worden in begrijpelijk taalgebruik (Raad van Europa, 2010). In de richtlijnen gaat onder andere aandacht uit naar de volgende zaken:

- Recht op gratis rechtsbijstand
- Bij conflict met ouders, recht op rechtskundige bijstand en vertegenwoordiging
- Recht om volledig te worden geïnformeerd over procedures en rechten daarin
- Recht op gehoord te worden, ongeacht leeftijd
- Het voorkomen van onnodige vertraging
- Informatie en advies
- Bescherming van privé en gezinsleven
- Veiligheid (speciale preventieve maatregelen)
- Training van Professionals
- Multidisciplinaire aanpak
- Organisatie van de procedure, kindvriendelijke omgeving en kindvriendelijk taalgebruik

Een recente studie van Kilkelly (2010), heeft een essentiële bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de *Guidelines on Childfriendly justice*. In opdracht van de Raad van Europa zijn de ervaringen en meningen van jongeren (N=3721) uit 25 Europese landen met de verschillende rechtssystemen bij deze studie betrokken. Deze meningen en ervaringen hebben als leidraad gediend bij de uitwerking van de verschillende thema's van de richtlijnen.

Kilkelly constateert dat:

1. jongeren moeizaam toegang vinden tot informatie over hun rechten in het strafrechtproces.
2. jongeren hun rechten niet voldoende kennen en niet goed weten hoe ze deze moeten consumeren.
3. jongeren graag meer informatie over hun rechten willen krijgen tijdens de juridische procedure.
4. slechts een gering aantal jongeren aangeeft dat naar hun mening gevraagd is en dat die mening serieus is genomen.

2.4 Tot slot

Meerdere Europese landen hebben een jeugdstraf(proces)rechtelijk systeem met speciale kinderrechtszittingen dan wel aandacht voor de positie van kinderen. Verschillen zijn er onder andere op het gebied van specifieke sancties en van minimum en maximumleeftijden waarop het jeugdstrafrecht geldt (Sigmund, 2006). Zo kunnen jongeren in Schotland al vanaf hun zevende strafrechtelijk verantwoordelijk gehouden worden. In Zweden is dit pas vanaf 15 jaar. In Nederland kunnen kinderen vanaf 16 jaar⁶ onder het commune (volwassen)strafrecht worden berecht, terwijl in sommige andere Europese landen de grens bij 18 jaar ligt (Sigmund, 2006; Winterdyk, 2002). Er zijn grote verschillen tussen Europese landen in de wijze waarop de rechtszittingen zijn ingericht. In sommige landen ligt de focus op een al dan niet langdurige gesprek tussen de rechter en de jeugdige verdachte. Dit verschilt sterk van de praktijk in het Nederlandse jeugdstrafrecht.

Door de internationale afspraken en het streven binnen de EU naar harmonisatie op het terrein van het jeugdstraf(proces)recht, heeft de internationale context veel invloed op de ontwikkelingen binnen het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht. Als men kijkt naar de internationale normen, dan voldoet het Nederlands jeugdstrafrechtstelsel op de meeste punten aan de minimumnormen. Op sommige punten wijkt het Nederlands beleid echter af. Knelpunt is onder andere de mogelijkheid om bij jongeren vanaf 16 jaar het volwassen strafrecht toe te passen (Weijzenfeld, 2005).

Het recente onderzoek van Kilkelly (2010), dat is gericht op het ontwikkelen van een *child friendly* Europees strafrechtstelsel, belicht de knelpunten zoals die door jongeren zelf ervaren worden. De recente Europese richtlijnen over dit thema zijn voornamelijk op Kilkelly's bevindingen gebaseerd. Ook Nederland moet deze richtlijnen implementeren.

Bij dit alles zijn de kernbepalingen en de specifiek op het straf(proces)recht gerichte bepalingen van het IVRK van essentieel belang. Deze vormen een belangrijke basis in relatie tot de Europese en mondiale pogingen tot harmonisatie van het kindvriendelijk jeugdstraf(proces)recht.

Artikel 24 van het Handvest van de Grondwet van de Europese Unie, waarin is opgenomen dat het kind het recht heeft om zijn mening vrijelijk te uiten en dat het belang van het kind een essentiële overweging is, heeft rechtstreekse werking. Kinderen kunnen hieraan werkelijk rechten ontleen.

⁶ Doreleijers en Fokkens (2010) geven aan dat de psychologische ontwikkelingen, de prevalentie van stoornissen bij de jongeren en de comorbiditeit van risicofactoren, onvoldoende draagvlak bieden om een jongere van 16 als volwassene te berechten. Daarbij stellen zij dat de ontwikkeling van de hersenen van een jongere tot halverwege de 20 door gaat.

3 Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht

3.1 Inleiding

Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht vindt zijn oorsprong in de Kinderwetten van 1901. Toen is de basis gelegd voor een apart jeugdstraf(proces)recht voor kinderen. In de decennia daarna waren er vele meer of minder ingrijpende aanpassingen (RSJ, 2011). In 1995 vond de meest recente fundamentele herziening van het Nederlandse Jeugdstrafrecht plaats die ook nu nog het jeugdstraf(proces)recht in grote mate bepaalt. De straf Jeugddetentie en de maatregel Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ) zijn toen ingevoerd en de positie van de plaats van de Kinderrechter in het proces is sterk veranderd. Tot 1995 fungeerde de Kinderrechter als spil in alle fasen van de procedure. Na de herziening van 1995 is de functie van de Kinderrechter beperkt (De Jonge & van der Linden, 2007; Kelk, 2005).

In dit hoofdstuk wordt het juridische kader van het huidige Nederlandse jeugdstraf(proces)recht op hoofdlijnen geschetst. Omdat in onderhavig onderzoek de focus ligt op jongeren die te maken krijgen met de zwaardere afdoeningen binnen het jeugdstrafrecht, gaat de aandacht vooral uit naar de PIJ, de Jeugddetentie en de in 2008 ingevoerde Gedrags-beïnvloedende maatregel (GBM).

3.2 Strafrechtelijke procedure

Jongeren die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit krijgen te maken met het jeugdstrafprocesrecht. Het verloop van de strafrechtelijke procedure is onder meer afhankelijk van de ernst van het delict en de persoonlijke omstandigheden van de jongere. Variërend van enkel een verhoor met als afloop een politiesepot tot aan in verzekeringstelling, inbewaringstelling met een rechtelijke afdoening als vervolg. In de verschillende stadia van de strafrechtelijke procedure krijgen jongeren te maken met diverse partijen en instanties.

3.2.1 Procedure vooraf aan zitting

Aanhouding

Wanneer een jongere verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit, of op heterdaad betrapt wordt, kan hij of zij aangehouden worden door een opsporingsbeambte van de politie. De (hulp)Officier van Justitie (OvJ) controleert of de aanhouding van de verdachte terecht is.

Verhoor

Vervolgens kan er een verhoor plaatsvinden op het politiebureau. Dit verhoor mag maximaal zes uur duren. De tijd tussen 00.00 uur en 09.00 telt niet mee. Sinds het Salduz-arrest dient de minderjarige verdachte voorafgaand aan verhoor een raadsman te hebben gesproken (LJN:BH3079). Interessant in dat verband is dat de Hoge Raad met die uitspraak niet alleen verwijst naar het Salduz-arrest (artikel 6 EVRM) maar ook artikel 40 lid 2 sub b van het IVRK. Contact tussen advocaat en jongere mag zo vaak als gewenst plaatsvinden, zonder hinder of

tegenwerking. De advocaat van de jongere heeft recht op inzage in alle processtukken (De Jonge & van der Linden, 2007).

Door het Openbaar Ministerie zijn richtlijnen opgesteld waarmee de werking van het Salduz-arrest per 1 april 2010 in regels is omgezet. Het Salduz-verweer wordt ook voor zaken van vóór april 2010 door advocaten toegepast.

Proces-verbaal

Na verhoor wordt een procesverbaal (PV) opgemaakt. Bij een licht vergrijp, wanneer de jongere first-offender is, kan overgegaan worden tot een Haltafdoening. Het PV komt dan niet terecht bij de OvJ (mits de Haltafdoening succesvol is afgerond).

Ook kan de politie na opmaak van het PV de jongere heen zenden, in afwachting van verder besluit van de OvJ. De OvJ kan overgaan tot verdere vervolging, waarmee de zaak voor de rechter verschijnt, of met een transactie wordt afgedaan.

Om verdere samenwerking en afstemming te bewerkstelligen worden zaken van verdachte jongeren in het Justitieel Casus Overleg (JCO)⁷ besproken. In dit JCO zitten onder andere medewerkers van de politie, het Openbaar Ministerie (OM) en de Raad van de Kinderbescherming (RvdK) (Poppel et al., 2005).

In verzekeringstelling

Wanneer de politie de jongere wil vasthouden voor verder verhoor, wordt de jongere inverzekering gesteld. Deze kan maximaal drie keer 24 uur worden verlengd (art. 58 lid 2 Sv). Bij inverzekeringstelling vindt voorgeleiding voor de OvJ plaats om te zien of de inverzekeringstelling verlengd kan worden.

Bij inverzekeringstelling wordt vroeghulp verleend door een medewerker van de Raad van de Kinderbescherming. Ook wordt een Basis Raadsonderzoek (BARO) gedaan (art. 491 Sv).

Wanneer overgegaan wordt tot voorlopige hechtenis, treedt de kinderrechter op als rechter-commissaris (art. 492 Sv). De rechter-commissaris kan de jongere schorsen onder eventuele voorwaarden. Toezicht vindt dan plaats door de Jeugdreclassering.

In bewaringstelling en voorlopige hechtenis

De rechter-commissaris kan eveneens besluiten de jongere in bewaring te stellen (begin van voorlopige hechtenis). Deze mag maximaal 10 dagen duren. Vervolgens kan overgegaan worden tot gevangenhouding (tweede gedeelte van de voorlopige hechtenis) met een maximumduur van 90 dagen, of afwijzing van de vordering, of schorsing onder eventuele voorwaarden.

3.2.2 Rechtszitting

Wanneer een zaak voor de kinderrechter komt is de jongere verplicht ter zitting te verschijnen (art. 495a lid 1 Sv). Een zaak kan aan een enkelvoudige kamer (één Kinderrechter) of een meervoudige kamer voorgelegd worden. De Officier van Justitie (OvJ) oordeelt voorafgaand door welke kamer de zaak wordt behandeld (art. 469 Sv). Een zaak verschijnt voor de

—

⁷ Vanaf 2003 landelijk ingevoerd

meervoudige kamer wanneer er sprake is van een complexe zaak, of de jongere verdacht wordt van het plegen van een ernstig delict. De zitting vindt plaats achter gesloten deuren (art. 495b lid 1 Sv) in het bijzijn van ouder(s), of voogd (art. 496 lid 1 Sv), een vertegenwoordiger van de Raad van de Kinderbescherming, een raadsman en eventueel iemand van de Jeugdreclassering. Tevens zijn de Officier van Justitie, een Griffier, naast de Kinderrechter(s) aanwezig. De verschijningsplicht van ouders bij de terechtzitting van hun kind is een recente wijziging in het proces (januari 2011). Het willen terugbrengen van recidivecijfers is de gedachte achter deze verschijningsplicht voor ouders (Schrijenberg, Timmermans & Homburg, 2010).

Een aantal factoren maken de rechtszitting van jongeren specifiek:

1. De zitting vindt plaats achter gesloten deuren, er is geen publiek aanwezig
2. De jongere krijgt een jeugdadvocaat toegewezen
3. De zitting wordt geleid door een kinderrechter, c.q. kinderrechter(s)
4. Bij de zitting zijn de ouders van de jongere verplicht aanwezig

Nadat de zitting is geopend, vindt tijdens de terechtzitting onderzoek plaats of de vraag bewezen is dat de jeugdige het strafbare feit heeft begaan, en indien bewezen verklaard, wat dit volgens de wet oplevert. Wanneer het feit bewezen is gebleken en strafbaar is, beziet de rechtbank de strafbaarheid van de jeugdige en welke straf of maatregel de jeugdige wordt opgelegd (art. 350 Sv).

3.2.3 Rapportage pro justitia

Om een beeld te krijgen van de persoonlijke achtergrond en ontwikkeling van de jongere, kan de Raad voor de Kinderbescherming een Basis Raadsonderzoek (BARO) of een Uitvoerig Straf Onderzoek (USO) doen en een advies uitbrengen over de afdoening van het delict. De aanbevelingen van de Raad worden over het algemeen meegewogen en overgenomen om tot een passende afdoening van het delict te komen (Bartels, 2007; Van der Linden, ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009). Daarnaast kan op verzoek van de (Kinder)rechter of Officier van Justitie een psychiater of psycholoog als onafhankelijke gedragsdeskundige worden ingeschakeld om een persoonlijkheidsonderzoek (P.O.) te doen. Uitvoering van dit onderzoek ligt bij het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). Deze moet onderzoeken in hoeverre ‘een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens’ van invloed is geweest op het handelen van de jongere. Rapportages pro justitia spelen een belangrijke rol bij het nemen van de beslissingen van de rechtbank en kunnen als basis dienen voor eventuele behandeling (Bartels, 2004; Buysse, Dijk & Abraham, 2008; Duits, 2006).

Risicotaxatie instrumenten en opvoedingsomgeving instrumenten

Om tot een zo nauwkeurig mogelijke voorspelling te komen van eventueel risicogedrag van een jongere, worden risicotaxatie-instrumenten ingezet naast het klinische oordeel van behandelaars. Deze risicotaxatie-instrumenten hebben de afgelopen decennia hun intrede

gedaan binnen de strafzorg. Aan de hand van een aantal relevante factoren wordt een recidive inschatting gemaakt (Lodewijks, Doreleijers & de Ruiter, 2009; Oppendijk, 2003).

Risicotaxatie-methoden zijn te onderscheiden in de actuariële instrumenten en de gestructureerde klinische taxatie. De actuariële inschatting gebeurt op basis van dossierinformatie en kansberekening. De gestructureerde klinische taxatie combineert het klinische oordeel met actuariële instrumenten. Enkel de inzet van actuariële instrumenten is voor jongeren minder geschikt, gezien de ontwikkeling die zij nog doormaken (Duits, van der Brink & Doreleijers, 2005; Lodewijks, Doreleijers & de Ruiter, 2008; 2009).

In Nederland worden onder andere de volgende risicotaxatie-instrumenten gebruikt: de Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL:YV), de Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY), CARE-NL. De PCL:YV is een psychologische test, waarmee mogelijkheid van psychopathische en antisociale trekken gesignaleerd kunnen worden (niet direct risicotaxatie instrument) (Lodewijks, Doreleijers & de Ruiter, 2009). De SAVRY geeft een gestructureerde risicotaxatie van gewelddadig gedrag bij jongeren. De CARE-NL wordt veelal gebruikt om risicofactoren voor kindermishandeling in kaart te brengen (De Ruiter & de Jong, 2005).

Er zijn enkele instrumenten in Nederland voorhanden die risico's in de opvoedingsomgeving in kaart brengen (zie ook: Zijlstra et al., 2011 submitted). Instrumenten die de perceptie van gezinsleden weergeven zijn onder meer de Gezinsklimaat Schaal (GKS), de Gezins Dimensie Schalen (GDS), de Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (NOSI) en de Ouder-Kind Interactie Vragenlijst Revised (OKIV-R). De Pedagogische Variabelen Lijst (PVL) en de Vragenlijst Sociaal Pedagogische Situatie (VSPS) worden door een professional ingevuld. Met geen van deze lijsten wordt een inschatting gegeven van de kwaliteit van de opvoedingsomgeving, afgezet tegenover een alternatieve keuze. Eveneens zijn er in Nederland geen instrumenten aanwezig die de pedagogische en ontwikkelingspsychologische aspecten en het jeugdrecht met elkaar in verband brengen (Kalverboer & Zijlstra, 2006; Kalverboer et al., submitted).

3.3 Jeugdsanctie stelsel

Het jeugdsanctierecht is onderdeel van de bijzondere bepalingen voor jongere personen die zijn neergelegd in de artikelen 77d – 77gg van het Wetboek van Strafrecht (Bruning et al., 2011). Onderdeel van het jeugdsanctiestelsel is ook een aantal artikelen van titel II van het Vierde Boek van het Wetboek van strafvordering (artikel 486 t/m 505 Sv). Bijvoorbeeld artikel 493 lid 3 waarin is bepaald dat de invezekeringstelling, de inbewaringstelling en zelfs de gevangenhouding thuis mag plaatsvinden. Bij het bepalen van de maatregelen of straffen moet ook naar de formele regels van strafvordering worden gekeken, omdat die ook materiële regels in zich hebben.

Het jeugdstrafrecht hanteert verschillende leeftijdsgrenzen. Jongeren van twaalf tot zestien jaar worden altijd berecht onder het jeugdstrafrecht (art. 77a Sr). In uitzonderlijke gevallen kunnen jongeren vanaf zestien jaar onder het volwassen strafrecht berecht worden (art. 77b Sr). Als de persoonlijkheid of ontwikkeling van de jongere dan wel de omstandigheden waaronder het strafbare feit is begaan hier aanleiding toe geven, kunnen jongeren tussen de achttien en tot 21 jaar onder het jeugdstrafrecht vallen (art. 77c Sr).

Er kunnen verschillende straffen en maatregelen aan de jongere worden opgelegd, afhankelijk van de leeftijd, ernst van het delict en toerekeningsvatbaarheid.⁸ De hoofdstraffen in een geval van een misdrijf zijn: de jeugddetentie, de taakstraf of geldboete en in het geval van een overtreding is dit een taakstraf (werkstraf of leerstraf) of geldboete. Bijkomende straffen worden de verbeurdverklaring en de ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen gerekend. Onder maatregelen worden onder andere de Plaatsing in Inrichting (PIJ, art. 77s Sr) en de maatregel betreffende het gedrag van de jongere gerekend (art. 77w Sr). Figuur 2 geeft een overzicht van de straffen en maatregelen die aan een jongere kunnen worden opgelegd. De Jeugddetentie, de GBM en de PIJ worden wel gezien als de meest intensieve sancties die een jongere opgelegd kunnen worden (Bruning et al., 2011).

Figuur 2: Overzicht straffen en maatregelen jeugdsanctiestelsel

Straf/maatregel		Maximaal
Jeugddetentie	Jonger dan 15 jaar 15 – 16 jaar Ouder dan 16 jaar	12 maanden 12 maanden 24 maanden
PIJ-maatregel (77s Sr)		2 – 6 jaar
Gedragbeïnvloedende maatregel (77w Sr)		0,5 – 2 jaar
Taakstraf	Werk- of leerstraf Combinatie werk- of Leerstraf	200 uur 240 uur
Geldboete		3 – 3350 euro

Jeugddetentie

Wanneer een jongere tussen de 12 en 15 is, kan maximaal 12 maanden jeugddetentie worden opgelegd. Voor jongeren in de leeftijd van 16 of 17 geldt een maximale straf van 24 maanden (art. 77i Sr). Voor de tenuitvoerlegging van de jeugddetentie, wordt de jongere geplaatst in een justitiële jeugdinrichting (JJI).

De PIJ

Een PIJ kan worden opgelegd wanneer de jongere een ernstig strafbaar feit heeft gepleegd en hiermee de veiligheid van anderen of goederen heeft bedreigd. Het moet gaan om een delict waarvoor een voorlopige hechtenis kan worden opgelegd (art. 77s lid 1 sub a Sr). De rechter kan een PIJ ook opleggen wanneer een jongere, vanwege een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis, niet verantwoordelijk gehouden kan worden voor het gepleegde feit (art. 77s lid 3 Sr).

⁸ In een recent verschenen publicatie van Bruning et al. (2011) komt naar voren dat het huidige jeugdsanctiestelsel, te ingewikkeld is. De combinatie van straffen en maatregelen, en de vrije beoordeling door de rechtelijke macht, maakt het toepassen van de GBM, de PIJ en de jeugddetentie niet altijd even eenduidig.

De PIJ mag enkel worden opgelegd, als de maatregel *in het belang is van de jeugdige en zijn ontwikkeling*. Twee onafhankelijke gedragsdeskundigen (waarvan minimaal één psychiater) dienen hiertoe de rechtbank geadviseerd te hebben. Dit advies hoeft overigens niet eenduidig te zijn.

De tenuitvoerlegging van de maatregel wordt opgedragen aan een JJI of de jongere wordt ergens anders opgenomen. Een PIJ wordt opgelegd voor de duur van twee jaar (art. 77s lid 6 Sr) en kan maximaal twee keer worden verlengd maar dan telkens voor de duur van maximaal twee jaar. De PIJ kan ook twee keer verlengd worden voor een kortere duur dan twee jaar, bijvoorbeeld twee keer een jaar. Dit in tegenstelling tot de eerste oplegging die standaard twee jaar is.

Gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM)

Sinds februari 2008 is de Wet gedragsbeïnvloeding jeugdigen van kracht. Middels de GBM wordt getracht de herintegratie van de jongere in de maatschappij te bevorderen (Ministerie van Justitie, 2009). De maatregel kan worden opgelegd als de ernst van het begane misdrijf of de veelvuldigheid van de begane misdrijven of voorafgegane veroordelingen wegens misdrijf hiertoe aanleiding geven (art. 77w lid 1 sub a Sr). De maatregel wordt opgelegd voor minimaal zes maanden en maximaal een jaar (art. 77 w lid 6 Sr).

Op het moment dat een jongere in een inrichting verblijft, kan verlenging van de maatregel worden aangevraagd bij de rechter. Deze beslist dan of het verblijf in de inrichting voortgezet wordt (art. 77t Sr).

De GBM kan enkel worden opgelegd, indien zij *in het belang is van de jeugdige en zijn ontwikkeling*. Twee onafhankelijke gedragsdeskundigen (waarvan minimaal één psychiater) dienen een advies uitgebracht te hebben aan de rechtbank. De rapportages pro justitia speelt een belangrijke rol bij het tot stand komen van de uitspraak van de rechtbank en het advies dat als basis dient voor een eventuele behandeling (Duits, 2006; Buysse et al., 2008).

Justitiële jeugdinrichtingen

Jongeren kunnen tot maximaal 90 dagen op titel van een voorlopige hechtenis in een JJI verblijven in afwachting van de afdoening van het delict waarvan ze verdacht worden. Jongeren die veroordeeld zijn voor een delict, kunnen op grond van een PIJ, GBM of jeugddetentie in een JJI verblijven.

Sinds 1 januari 2010 worden jongeren die ernstige delicten hebben gepleegd, gescheiden geplaatst van jongeren bij wie de plaatsingsreden de ernstige gedragsproblemen waren. Voor die tijd kwam het voor dat jongeren met ernstige gedragsproblemen in dezelfde JJI en zelfs in dezelfde leefgroep geplaatst werden als de leeftijdsgenoten die een delict hadden gepleegd. Een stroom aan kritiek op het regiem in de justitiële jeugdinrichting en de felle discussie over dit samen plaatsen, heeft uiteindelijk tot een scheiding van beide groepen geleid. Ook de resolutie van de Verenigde Naties (A/HCR/11/L.13) stelt dat jongeren met een beschermingsmaatregel van jongeren met een strafrechtelijke procedure gescheiden dienen te worden. Tegenwoordig

worden jongeren met een civielrechtelijke maatregel⁹ in een jeugdzorgplus instelling geplaatst, en jongeren met een strafrechtelijke titel in een JJI. De recente scheiding van 'civiel-straf' heeft neveneffecten gehad die de kwaliteit van de zorg voor kinderen onder druk zet. Het heeft geleid tot een aanzienlijke krimp in de vraag naar plaatsingen in de JJI's waardoor in het najaar 2010 besloten is tot het sluiten van dat zes instellingen.¹⁰ Dit heeft mogelijk tot gevolg dat jongeren geplaatst worden naar andere regio's in het land en groepsgroottes weer toe nemen.

De rechtspositie van jongeren in een JJI is vastgelegd in de Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen (BJJ). Met de inwerkingtreding van deze wet lijkt de rechtspositie van jongeren in JJI's verbeterd¹¹ (Bruning, Liefwaard & Volf, 2004). De afgelopen jaren is in JJI's sterk ingezet op een multidisciplinaire samenwerking en benadering; behandeling met evidence-based methodieken en educatie vervullen een belangrijke rol (Boendermaker & Uit Beijerse, 2008). In de BJJ is vastgelegd dat de tenuitvoerlegging van de jeugdstraf in een jeugdgevangenis aangewend moet worden voor de opvoeding van een jeugdige. Deze moet zoveel mogelijk zijn gericht op voorbereiding op diens terugkeer in de maatschappij (artikel 2 lid 2b BJJ). Beperkingen binnen het verblijf moeten noodzakelijk zijn voor (onder meer) de geestelijke en de lichamelijke ontwikkeling van de jeugdige (artikel 2 lid 4 sub h BJJ).

3.4 Voorbereiding en begeleiding op de zitting

Jongeren worden meestal door hun advocaat, de Raad van de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering voorbereid op de procedure en de rechtszitting.

In de training die aankomend raadsonderzoekers volgen (de BARO-training) wordt aandacht besteed aan voorbereiding van jongeren op strafrechtelijke procedures. Eveneens beschikt de Raad over tal van folders met verdere uitleg over de strafrechtelijke procedure. De Raad heeft casusregie over de jongere. De zittingsvertegenwoordigers van de Raad spreken meestal voorafgaand aan de zitting met de jongere.

Wanneer jongeren in een JJI verblijven, kan een mentor of gedragswetenschapper de jongere van aanvullende informatie voorzien. Ook kunnen jongeren terecht bij een Kinder- en Jongerenrechtswinkel. Sommige Kinder- en Jongerenrechtswinkels hebben spreekuren in de JJI's. Daarnaast bestaan er verschillende websites, folders en films waarop informatie te vinden is¹².

Ervaringen van jongeren met de strafrechtelijke procedures

Ondanks dat jongeren zijn voorbereid op en begeleid tijdens de strafrechtelijke procedure, ervaren zij veel onduidelijkheid met betrekking tot de procedure en kennen zij hun rechten

⁹ Een jongere met ernstige gedragsproblematiek en anti-sociaal gedrag, die een bedreiging vormt voor eigen ontwikkeling en niet adequaat beschermd wordt door zijn of haar ouders, kan onder toezicht worden gesteld (OTS). Wanneer problematiek zodanig is van ernst, kan jongere uithuis worden geplaatst en na tussenkomst van rechter in een jeugdzorgplus instelling (gesloten kader) (art.1: 254 Civiele recht).

¹⁰ Sluiting zal plaatsvinden in 2011 en 2012

¹¹ In het voorjaar van 2011 zullen een aantal bepalingen in deze wet gewijzigd worden.

¹² Zie onder andere: www.rechtvoorjou.nl van de Raad voor de Rechtspraak; www.vetverkeerd.nl van OM; www.rvdjjongeren.nl van de Raad voor de Kinderbescherming; www.dejeugdinstelling.nl van de Dienst Justitiële Jeugdinstellingen; www.kinderrechtswinkel.nl van de kinder- en jongerenrechtswinkel; www.halt.nl van bureau Halt; en de films Get it en Get it II van samenwerkingsverband tussen Politie, Justitie en Halt.

onvoldoende. Jongeren hebben weinig inzicht in wat hun rol tijdens de strafrechtelijke procedure inhoudt. Ze hebben moeite hun leefsituatie te beschrijven en hun toekomst te overzien. Zowel de jongere als zijn ouders begrijpt veelal niet wat er gebeurt tijdens de procedure, waardoor een blokkade kan ontstaan en belangrijke informatie niet uitgewisseld wordt (De Haan & Hielkema, 2005; Kalverboer, 2008; Sanborn, 2009; Vermeiren, 2008; Weijers, 2004). Dit alles kan eraan bijdragen dat de rechter geen goed beeld krijgt van de jongere en diens situatie. Dit heeft consequenties voor de afdoening van het delict.

Hoewel er een schat aan voorlichtingsmateriaal ontwikkeld is om het inzicht van jongeren in de procedure te vergroten, leidt dit niet altijd tot een overzicht bij de jongere verdachten en hun wettelijk vertegenwoordigers. Een eenduidige aanpak en voorbereiding op de rechtszitting ontbreekt nogal eens (Kalverboer, 2008). In het bijzonder als de afdoening van het delict straffen en maatregelen met elkaar gecombineerd worden, kan dit ertoe leiden dat de jongere niet begrijpt wat er is besloten (Bruning et al., 2011).

Volgens Weijers (2004) moeten drie dimensies van communicatie een plaats krijgen in het jeugdrechtssysteem: uitleg, de houding en morele communicatie. Uitleg over de procedurele aspecten zodat de jongere de procedure begrijpt, interesse in diens leefwereld zodat de jongere zich gehoord voelt en ruimte voor inzicht in diens daden. Dit kan een passende afdoening van het delict bevorderen.

3.5 Tot slot

Het jeugdstrafrecht heeft een functie om te straffen als ook een pedagogische en maatschappelijke functie. Naast het verantwoordelijk stellen van de jongere voor het gepleegde delict, dient de afdoening de bescherming van de maatschappij en het afleggen van verantwoording aan de maatschappij en eventuele slachtoffers. Tijdens de strafrechtprocedure moet rekening gehouden worden met het feit dat de jongere nog in ontwikkeling is en nog een heel leven voor zich heeft (Van der Linden et al., 2009; de Jonge & van der Linden, 2006). Weijers (2004) spreekt in deze context van drie belangrijke pijlers: de onrijpheid van de jongere, de pedagogische taak van het jeugdstrafrecht en de morele dialoog.

In de maatschappelijke discussie is er een voortdurende roep om strenger op te treden tegen jeugddelinquentie. Een harder antwoord op jeugddelinquentie is echter tot nu toe niet bewezen effectief gebleken (Boendermaker & Ince, 2008; Doreleijers & Fokkens, 2010; Vermeiren, 2008). Daarbij kan er sprake zijn van strijd met de door Nederland geratificeerde internationale verdragen. Dit geldt in Nederland op dit moment al voor de leeftijdsgrenzen in het jeugdstraf(proces)recht (Doreleijers & Fokkens, 2010).

Een recent verschenen publicatie van de Raad voor de Strafrechttoepassing (RSJ, 2011) besteedt ruim aandacht aan het spanningsveld tussen de pedagogische functie van het jeugdstraf(proces)recht en de strafrechtelijke. De RSJ houdt een pleidooi voor het beter invulling geven aan de pedagogische functie en doet hiertoe verschillende aanbevelingen.

4 Wie zijn de kinderen in het Jeugdstrafrecht?

4.1 Inleiding

In de leeftijdsfase vanaf het twaalfde levensjaar tot begin twintig wordt de adolescent toenemend zelfstandig op vele levensgebieden. De jongere maakt in cognitief opzicht een enorme ontwikkeling door en leert abstract te denken. Dit verandert zijn kijk op de wereld en op zichzelf. De jongere verwerft allerlei vaardigheden om zelfstandig(er) te kunnen functioneren en ontwikkelt een eigen identiteit. De invloed van leeftijdsgenoten op het gedrag van de jongere wordt groter terwijl de invloed van het primaire opvoedingssysteem, de ouders, afneemt. Het gedrag van de jongere in deze fase kan zich kenmerken door experimenteren en het opzoeken van grenzen (Kalverboer & Zijlstra, 2006). Zo blijkt uit selfreport-vragenlijsten dat meer dan de helft van de jongeren in Nederland wel eens delictgedrag heeft vertoond (van der Laan, Blom, Verwers & Essers, 2006). Veel van hen komen nooit met justitie in aanraking en groeien voorspoedig op. Bij hen is sprake van ‘fase gebonden’ gedrag; min of meer normaal grensoverschrijdend gedrag tijdens de adolescentie. Daarnaast zijn er jongeren die al op zeer jonge leeftijd gedragsproblemen laten zien welke tot in de adolescentie persisteren. Deze groep krijgt vaker dan de eerste groep met het jeugdstraf(proces)recht te maken.

Een relatief kleine groep jongeren is verantwoordelijk voor een disproportioneel deel van de geregistreerde criminaliteit (Zie ook: Farrington & Loeber, 2000; Tollenaar, Huijbregts, Meijer & van Dijk, 2008; Weijers, Hepping & Kampijon, 2010). De groep jongeren die met justitie in aanraking komt, is overigens zeer heterogeen voor wat betreft de specifieke factoren en oorzaken die aan het gedrag ten grondslag liggen.¹³ Bij de meesten van hen is sprake van cumulatie van risicofactoren op vele levensgebieden waaronder risico's in het kind zelf, de directe en wijdere leefomgeving. Zo kan het opgroeien in structureel ongunstige omstandigheden er aan bijdragen dat jongeren meer gedragsproblemen en delictgedrag vertonen dan jongeren die opgroeien in een kwalitatief gunstige opvoedingssituatie (Boendermaker & Ince, 2008; Dekovic, Janssens & van As, 2001). Wanneer een jongere een delict pleegt, moet in alle gevallen onderzocht worden of dit een signaal is voor een bedreigde ontwikkeling (Bartels, 2007).

Hoofdstuk 4 gaat in op achtergronden en kenmerken van jongeren die met het jeugdstraf(proces)recht te maken krijgen en hun ervaringen met de strafrechtelijke procedure.

4.2 Ontwikkelingspaden

De gedachte dat delinquent gedrag zich langs verschillende paden ontwikkelt, is niet nieuw (zie ook: Farrington, 2003; Loeber, 1998; Moffitt, 1993). Meerdere onderzoekers maken onderscheid tussen crimineel gedrag dat zich voor het eerst manifesteert in de adolescentie en daarna weer verdwijnt en crimineel gedrag dat zich op jonge leeftijd al manifesteert en zelfs tot

¹³ Onderscheid wordt gemaakt tussen de bredere begrippen antisociaal gedrag en gedragsproblemen, en delinquent gedrag. Onder delinquent gedrag wordt onder andere wetsovertredingen gerekend, terwijl onder antisociaal gedrag en gedragsproblemen (internaliserend en externaliserend) ook niet-delinquente gedragingen geschaard kunnen worden (Loeber, 1998).

in de volwassenheid doorzet. Bij de laatste groep spelen individuele risicofactoren en risicofactoren in het gezin een grotere rol dan bij kinderen waarbij pas op latere leeftijd delinquent gedrag wordt waargenomen (Boendermaker & Ince, 2008).

Hoe kinderen zich ontwikkelen, wordt onder meer beïnvloed door de omgeving waarin kinderen opgroeien. Meer en vaker worden ontwikkelingsproblemen gesignaleerd bij kinderen waarvan de opvoedingsomgeving ontoereikend is (Chicchetti & Lynch, 1995; Dekovic, Janssens & van As, 2001; Hermanns, 2006).

Delinquent gedrag is multicausaal: er is sprake van een wisselwerking tussen processen in het lichaam en ervaringen die het kind opdoet in zijn omgeving. Factoren van fysiologische aard, genetische aanleg en (directe en wijdere) omgeving, interacteren als een complex mechanisme (Dodge & Pettit, 2003; Oriobo de Castro, 2007; Popma, Jansen, Vermeiren & Doreleijers, 2006). Het is duidelijk dat als een kind met meerdere risicofactoren in aanleg, opgroeit in een omgeving met meerdere risicofactoren, dit de vatbaarheid voor probleemgedrag versterkt. Een cumulatie van risicofactoren, kan tot meer problematiek leiden (Farrington, 2003; Hermanns, 2006; Loeber, 1998; Oriobo de Castro, 2007; Rutter, 1979).

4.3 Risico- & beschermende factoren

Of een kind zich voorspoedig ontwikkelt of niet, kan onder meer in het licht worden gezien van de *risico- en protectieve factoren* benadering¹⁴. Er zijn verschillende manieren om risico- en protectieve factoren te definiëren.¹⁵ Zo kunnen risico- en protectieve factoren beschouwd worden als uitersten van dezelfde variabele (Stouthamer-Loeber et al., 2002), maar ze kunnen ook als losstaande variabelen gezien worden.

4.3.1 Risicofactoren

Een enkele risicofactor hoeft niet direct de ontwikkeling van een kind te bedreigen. Dit kan soms het kind ook 'krachtiger' maken (Gilligan, 2000; Rutter, 1979). In het meervoudig risicomodel (Van der Ploeg & Scholte 2003) worden onder ander de interactie tussen de omgevingsfactoren als het gezin, de school, de vriendsituatie, en de persoonlijkheidsfactoren uitgelicht.

Farrington (1997) geeft als predictoren van gewelddadig en non-gewelddadig delict gedrag onder jongeren, een aantal factoren in de opvoedings- en gezinscontext en/of gedrag van de jongere. Met betrekking tot factoren in de opvoedingsomgeving kunnen weinig gezinsinkomen, inadequate opvoedingsmethoden en een ouder die veroordeeld is, als voorspellers worden gezien (Zie ook: Rutter, 1979). Ook Loeber en Stouthamer-Loeber (1987) stellen de invloed van gebrekkige opvoedingsmethoden op later delinquent gedrag aan de kaak. Daarnaast zien zij

¹⁴ Dit is slechts een van de vele manieren van benadering die denkbaar zijn: onder andere Luthar (2003) en Gilligan (2000) spreken van *resilience*, oftewel de veerkracht, benadering: Hoe komt het dat het met een kind goed gaat, ondanks problemen in de opvoedingsomgeving. Of de kwetsbaarheid benadering (Rutter & Caprara, 1995). Een ander wijze van benadering is het *draagkracht-draaglast* model (Chicchetti & Rizley, 1981) of het Balans-model van Bakker (1998). Weer anderen spreken niet zo zeer van risicofactoren en protectieve factoren, maar van criminogene factoren en protectieve factoren. Waarbij criminogene factoren de kenmerken en omstandigheden die kunnen bijdragen aan het plegen van delicten weergeven, als ook de factoren die de kans op recidive waarschijnlijk maken (Adviesbureau van Monfort, 2005; van der Laan, van der Schans, Bogaerts & Doreleijers, 2009).

¹⁵ Een deel van de risicofactoren is statisch (d.w.z. niet veranderbaar) en ander deel is dynamisch (veranderbaar) (Lodewijks, Doreleijers, De ruiters & De Wit-Grouls, 2006).

antisociaal gedrag, delinquentie bij ouders en broers/zussen, een lage intelligentie en scheiding van ouders als mogelijker risicofactoren (zie ook: Griffin et al., 2000). Andere belangrijke risicofactoren zijn probleemgedrag op jonge leeftijd, psychiatrische stoornissen (Herrenkohl et al. 2001) en middelengebruik (Herrenkohl et al., 2001; Huizink, 2010).

Licht Verstandelijke Beperking (LVB)

Jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking (LVB) hebben kenmerken waardoor zij een verhoogde kans hebben op delinquent gedrag (Kaal, 2010). De laatste jaren wordt een LVB vanuit een breder perspectief benaderd (Didden, 2006). De DSM-IV stelt als criteria voor een LVB een IQ met als ondergrens 50-55 en als bovengrens 70. Een IQ van 70-75 tot 85-90 wordt als zwakbegaafd gezien. Daarnaast moet de jongere problemen ervaren in het huidige aanpassingsgedrag en moet de achterstand zichtbaar zijn voor het 18^e levensjaar.¹⁶ De wijze van zelfwaardering en sociale zelfredzaamheid kan verschillen van die van jongeren zonder een LVB. Bij jongeren met een LVB is zeer frequent sprake van comorbiditeit als gedrags- en psychiatrische problematiek (Došen, 2008).

Etnische achtergrond

De kans op behandeling in een reguliere Jeugd-GGZ van jongeren met psychologische problemen en een allochtone achtergrond¹⁷, blijkt bijna de helft kleiner dan van autochtone jongeren¹⁸ (Boon, de Haan & de Boer, 2010). Jongeren met een allochtone achtergrond komen op een later tijdstip wel veel vaker terecht binnen de Forensische GGZ. De onderzoekers concluderen dat een onbehandelde stoornis op jonge leeftijd bij allochtonen leidt tot een latere behandeling in het gedwongen kader. Pas als deze groep op latere leeftijd voor de rechter moeten verschijnen, wordt hun jeugdproblematiek onderkend. Op jongere leeftijd had preventie en signalering plaats moeten vinden.

4.3.2 Beschermende factoren

Toename of de versterking van beschermende factoren kan tot probleemreductie leiden en er voor zorgen dat de impact van de risicofactoren vermindert (Loeber et al. 1998; Stouthamer-Loeber et al., 2002). Meerdere onderzoeken spreken van sociale ondersteuning als buffer tegen risicofactoren. Sociale ondersteuning kan inspringen, waar de directe opvoedingscontext in gebreke blijft (Hermanns, 2006). Uit meerdere studies blijkt dat wanneer het opvoedingsgedrag van ouders gekenmerkt wordt door wederkerigheid en begrip, dit een positieve bijdrage levert aan de ontwikkeling van kinderen (Hoeve et al., 2008; Rutter, 1979; Stouthamer-Loeber, 2002).

¹⁶ De *American Association of Mental Retardation* (2002) heeft een model ontwikkeld waarbij vijf dimensies van het menselijk functioneren zijn gedefinieerd om een LVB aan te duiden. Naast beperking op het gebied van verstandelijk vermogen en adaptief gedrag, zoals ook gehanteerd wordt door de DSM-IV, zijn ook de domeinen participatie, interactie en sociale rollen, gezondheid, en context toegevoegd. Andere classificatiesystemen zijn de ICD-10 'International Classification of Diseases and Related Health Problems' en ICF 'International Classification of Functions'

¹⁷ Bij jongeren (0-14 jaar) met een Antilliaanse, Arubaanse of Surinaamse achtergrond was het percentage vrijwel gelijk aan dat van allochtone jongeren. Bij jongeren van 15 jaar en ouder was het percentage van Surinaams, Afrikaans overig en overige Niet-Nederlandse herkomst gelijk aan dat van autochtone jongeren.

¹⁸ Auteurs stellen dat deze cijfers representatief zijn voor een grootstedelijk gebied

4.3.3 Kwetsbaarheid en veerkracht

Risico's voor de ontwikkeling zijn afhankelijk van de kwetsbaarheid en veerkracht van een kind. Het is daarom belangrijk om de individuele variatie in reacties op risico- en protectieve factoren mee te wegen wanneer men kijkt naar het risico op het ontwikkelen van probleemgedrag (Hermanns, 2006; Rutter, 1979; Stouthamer-Loeber et al., 2002). Rutter en Caprara (1995) hebben een aantal factoren opgesteld die bepalen of een kind kwetsbaar is of niet: het gaat om individuele verschillen, gedeelde of niet gedeelde omgevingsfactoren, een stapeling van risicofactoren, opeenvolging van risicofactoren, de balans tussen risico en protectieve factoren, individuele variatie in reactie op stressfactoren, en het moment waarop het risico plaatsvindt. Met veerkracht wordt verwezen naar het fenomeen dat het met de jongere (relatief) goed gaat, ondanks dat de jongere geconfronteerd is (en wordt) met meerdere risicofactoren. Veerkracht wordt geconceptualiseerd als een dynamisch proces bestaande uit meerdere interacties tussen het kind en zijn omgeving (Gilligan, 2000; Luthar, 2003).

4.4 Jongeren in Justitiële jeugdinstellingen

Boone en Moerings (in: Justitiële verkenning 2007) spreken van een toename van het aantal jongeren dat geplaatst wordt in een gesloten setting, als een JJI. Zo waren er in 1990 nog 716 plaatsen, in 2005 is dit aantal meer dan verdrievoudigd. Zij wijten dit deels aan het tekortschieten van hulpverlening in eerdere stadia en de tendens om probleemgroepen sneller en langer op te sluiten. De meest recente cijfers over het aantal jongeren dat verblijft in een Justitiële Jeugdinstelling (JJI) komen uit 2007. In dat jaar verbleven 4.188 jongeren in een JJI. De verhouding van het aantal jongens tot het aantal meisjes, was respectievelijk 3.325 tegenover 840 (Jeugdmonitor CBS, 2011).¹⁹ Voor jongeren die geplaatst worden in een JJI is het vaak niet de eerste keer dat zij te maken krijgen met justitie. Iets meer dan de helft (53%) van de jongeren die een justitiële jeugdinstelling verlaat, recidiveert binnen twee jaar (Rijksoverheid, 2011). Niet alleen hebben deze jongeren eerder contact gehad met justitie, ook heeft een groot aantal jongeren een aanzienlijke zorggeschiedenis achter zich (Boendermaker & Uit Beijerse, 2008; Van Dam, Nijhof, Scholte & Veerman, 2010; Harder, Kalverboer & Knorth, 2011). De problematiek van deze jongeren kenmerkt zich veelal door gedragsproblemen in combinatie met problemen in de opvoedingscontext. Jongeren die op verschillende levensgebieden met risicofactoren te maken hebben gehad zijn binnen gesloten instellingen sterk vertegenwoordigd (Boendermaker & Uit Beijerse, 2008).

4.5 Ervaringen van (kwetsbare groepen) met het jeugdstrafrecht

Ongeveer 39 procent van de jongeren aan wie een PIJ is opgelegd, heeft een IQ lager dan 85, 11 procent van de jongeren werd geclassificeerd met een LVB (Brand & van den Hurk, 2008). Jongeren met een LVB ervaren hun omgeving vaak als complex. De complexiteit van de omgeving wordt versterkt, doordat zij weinig begrip ervaren uit hun omgeving (Moonen, 2006;

—

¹⁹ Deze cijfers komen uit de periode dat civiel en strafrechtelijke jongeren nog samen geplaatst konden worden

Didden, 2005). Moonen (2006) constateert dat er weinig serieuze aandacht wordt besteed aan de mening van mensen met een LVB.

De beperking van deze jongeren wordt niet altijd adequaat gesignaleerd, wat de omgang met de LVB jongere tijdens de strafprocedure kan bemoeilijken. Jongeren met een LVB hebben meer moeite met het begrijpen en verwerken van informatie dan normaal functionerende jongeren, waardoor de communicatie bemoeilijkt wordt. Jongeren met een LVB hebben behoefte aan een eenvoudig taalgebruik. Wanneer woordgrapjes worden gebruikt of moeilijke zinsconstructies, kan dit tot gevolg hebben dat de jongere de informatie niet altijd juist interpreteert (Bos & Heim, 1997; Collet d'Escury, 2009). Dit geldt overigens niet uitsluitend voor jongeren met een LVB, ook bij jongeren met een gemiddeld ontwikkelingsniveau, kan dergelijke informatie niet goed overkomen.

Het gebruik van juridisch jargon kan de jongere afleiden. Wanneer toch juridisch jargon gebruikt wordt, is het belangrijk dat dit jargon uitgelegd wordt aan de jongere (Sanborn, 2009; Weijers, 2004). Informatie dient zowel mondeling, schriftelijk, als in beelden beschikbaar te zijn. Uit onderzoek onder volwassenen (Mein, Verbek & Vos, 2008) komt naar voren dat lager opgeleiden informatie het liefst zowel mondeling en in beelden ontvangen.²⁰

4.6 Tot slot

Jongeren die met het jeugdstraf(proces)recht te maken krijgen, lopen risico's op verschillende levensgebieden. Bij de afdoening van het delict moet hiermee rekening worden gehouden om tot een pedagogisch en strafrechtelijk passende uitspraak te komen. Als er sprake is van een serieus delict dan volgt hierop veelal plaatsing van de jongere in een jeugdinrichting.

Tijdens het verblijf in een jeugdinrichting wordt getracht om de risico's voor de ontwikkeling van de jongere weg te nemen om zo een succesvolle terugkeer in de samenleving te bewerkstelligen. Een groot deel van de jongeren die in een JJI geplaatst wordt, maakt tijdens het verblijf in de inrichting een positieve ontwikkeling door. Toch blijven recidivecijfers na vertrek uit de instelling hoog. De transitie naar de maatschappij verloopt vaak zorgelijk.

Naast het gebrek aan adequate begeleiding en opvoedingsondersteuning van het opvoedingssysteem tijdens het verblijf van de jongere in de instelling, ontbreekt het geregeld aan een goede nazorg van de jongere na vertrek uit de instelling. Als de jongere een positieve ontwikkeling heeft doorgemaakt in het gesloten kader, verandert de opvoedingsomgeving waarin de jongere terugkeert niet vanzelfsprekend mee. Dit vergroot de kans dat de jongere na terugkeer in de samenleving terugvalt in oude gebruiken. Hoewel er steeds meer bewustwording komt van het belang van het investeren in het thuismilieu, zijn specifieke interventies gericht op de opvoedingsomgeving van de jongere (zoals MST, FFT) tijdens de behandeling en na vertrek nog geen algemeen beleid. Het is essentieel om niet alleen de jongere te behandelen maar ook het opvoedingssysteem bij de behandeling te betrekken. Een strafrechtelijke afdoening dient onderdeel te zijn van een bredere aanpak op meerdere niveaus, waarbij het gezin zeer intensief betrokken wordt (Boendermaker & Ince, 2008; Doreleijers & Fokkens, 2010).

—

²⁰ Dit onderzoek is uitgevoerd onder volwassenen

Het strafproces en de zitting hebben onder andere als functie vast te stellen welke afdoening de jongere uiteindelijk de beste kans op resocialisatie biedt. Dit betekent dat bij de keuze voor de beste afdoening breder gekeken moet worden dan naar het gedrag van het kind alleen. Risico- en beschermende factoren op alle leefgebieden die het gedrag van de jongere beïnvloeden moeten worden meegewogen. Dit geldt ook voor het besluit waar de jongere naar toe gaat als de gesloten plaatsing beëindigd wordt.

Op basis van de kernbepalingen 3 (belang van het kind is eerste overweging) en 6 (het kind heeft recht op ontwikkeling) van het Kinderrechtenverdrag zou gekozen moeten worden voor de opvoedingssituatie die de jongere de beste ontwikkelingskansen biedt. Het is belangrijk dat de jongere ook zelf kan aangeven wat in zijn of haar optiek de beste opvoedingsomgeving is. Om de jongere op passende wijze te horen, moet rekening gehouden worden met de specifieke eigenschappen, kwetsbaarheden en beperkingen van de jongere (art. 12 juncto art. 23 IVRK).

Deel 2

Het Belang van het Kind in het jeugdstraf(proces)- recht en de artikelen 3, 6, 12, 37 en 40 IVRK

5 Het Model Belang van het Kind in het jeugdstraf-(proces)recht en de artikelen 3 en 6 IVRK

5.1 Inleiding

Er zijn verschillende momenten in de strafrechtelijke procedure waarop over de keuze tot gesloten plaatsing dan wel tot voortzetting ervan besloten moet worden. Bij de afdoening van een serieus delict gaat het om de vraag of gesloten plaatsing werkelijk nodig is. Een Jeugddetentie geldt vooral als straf, doch moet bijdragen aan resocialisatie. Een PIJ mag alleen maar worden uitgesproken indien deze het belang van de ontwikkeling van het kind dient. Dit geldt ook voor de GBM. Bij de keuze van een eventuele verlenging van de PIJ speelt deze vraag opnieuw. Vastgesteld moet worden of het ontwikkelingsbelang van de jongere de maatregel rechtvaardigt.

Als een jongere na een JJI-plaatsing terugkeert in de samenleving gaat het erom waar de jongere het best kan opgroeien om diens perspectief op ontwikkeling zo goed mogelijk te waarborgen. Opnieuw is het van belang vast te stellen dat de opvoedingsomgeving waarin de jongere terecht komt van voldoende kwaliteit is om zijn ontwikkelingsbelang te waarborgen. Alleen onder gunstige vervolgcondities zal een positieve ontwikkeling een vervolg kunnen krijgen.

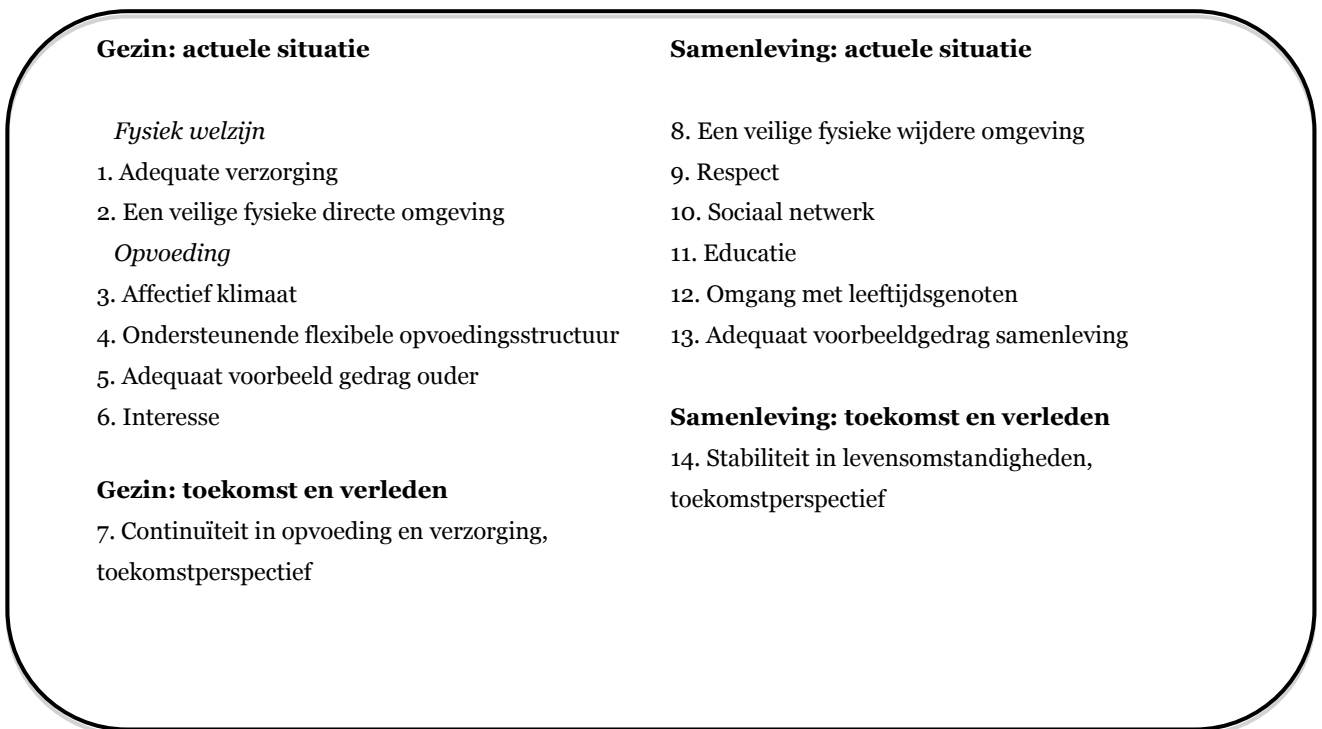
Dit hoofdstuk gaat in op de theoretische fundering van dergelijke besluiten aan de hand van het model Belang van het Kind en voorwaarden voor Ontwikkeling (BIC-model). Het model is ontleend aan pedagogische en ontwikkelingspsychologische inzichten op het gebied van risico's voor ontwikkeling in relatie tot opvoeding. Het model is tevens gestoeld op besluitvormingsregels die ontleend zijn aan het recht. Het gaat hier in het bijzonder om de bepalingen uit het IVRK. Het model is ontwikkeld om de kwaliteit van de opvoedingsomgeving te bepalen (Kalverboer & Zijlstra, 2006).

Paragraaf 5.2 gaat in op de pedagogische en ontwikkelingspsychologische fundering van het model. Paragraaf 5.3 gaat in op de juridische fundering. Paragraaf 5.4 belicht vervolgens hoe het model is uitgewerkt voor risico's voor de ontwikkeling van jongeren die met het jeugdstrafrecht te maken krijgen.

5.2 Pedagogische en ontwikkelingspsychologische fundering

Het BIC-model is gefundeerd op basis van een uitgebreide internationale literatuurstudie naar de relatie tussen ontwikkelingsproblemen enerzijds en de kwaliteit van de opvoedingsomgeving anderzijds (Kalverboer & Zijlstra, 2006).

In het BIC-model is het begrip '*kwaliteit van de opvoedingsomgeving*' geoperationaliseerd. Dit heeft geresulteerd in 14 omgevingsvoorwaarden (zie figuur 3 en 4).

Figuur 3: *BIC-model*

De eerste zeven omgevingsvoorwaarden hebben betrekking op de gezinssituatie; de laatste zeven omgevingsvoorwaarden verwijzen naar condities in de samenleving. De omgevingsvoorwaarden ‘Continuïteit in opvoeding en verzorging, toekomstperspectief’ (7) en ‘Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief’ (14) meten de kwaliteit van omgevingsvoorwaarden in gezin respectievelijk samenleving *over een langere periode*. Dit in tegenstelling tot de overige omgevingsvoorwaarden die een *momentopname* weergeven. Als alle omgevingsvoorwaarden over een langere tijdsperiode van goede kwaliteit zijn, krijgt het kind optimale kansen voor zijn of haar ontwikkeling (Kalverboer & Zijlstra, 2006; Kalverboer, Zijlstra & Knorth, 2009). Als meerdere ontwikkelingsvoorwaarden langdurig van onvoldoende kwaliteit zijn, vergroot dit het risico op het ontstaan dan wel persisteren van ontwikkelingsproblemen bij kinderen en jongeren. Dit geldt in het bijzonder voor kwetsbare kinderen (Rutter & Caprara, 1995). Het model is in 2006 uitgewerkt voor kinderen uit alle leeftijdsfasen en is in de volgende jaren verder verfijnd (Kalverboer & Zijlstra, 2006, 2008).

5.3 Besluitvorming op basis van het BIC-model ontleend aan de kernbepalingen 3 lid 1 en 6 lid 2 van het IVRK

Volgens artikel 3 lid 1 van het IVRK dient het belang van het kind eerste overweging te zijn bij alle besluiten die dit belang kunnen raken. Volgens artikel 6 lid 2 van het IVRK heeft het kind recht op leven en ontwikkeling. Om zich te kunnen ontwikkelen heeft het kind een leefomgeving nodig die daar toe de voorwaarden biedt. Alleen dan wordt het belang van het kind voldoende gewaarborgd en beschermd.

Aldus wordt in het BIC-model een relatie gelegd wordt tussen de pedagogische en ontwikkelingspsychologische uitgangspunten; de kwaliteit van de opvoedingsomgeving en de besluitvormingsregels ontleend aan de kernbepalingen van het IVRK.

Tevens is in het model aangegeven welke specifieke bepalingen uit het IVRK geschonden kunnen worden als specifieke ontwikkelingsvoorwaarden van onvoldoende kwaliteit zijn.

5.4 Specificatie van het BIC-model voor het jeugdstraf(proces)recht

In onderhavig onderzoek is het BIC-model middels literatuurstudie specifiek uitgewerkt voor het jeugdstraf(proces)recht. Hierbij is onderzocht of in de literatuur een relatie wordt onderkend tussen gedragsproblemen en delictgedrag van jongeren en risicofactoren in de leefomgeving waarin de jongere opgroeit (zie hiervoor ook hoofdstuk 4). In de literatuursearch is gezocht is op de volgende zoektermen: ‘agressie’, ‘agressief gedrag’, ‘delictgedrag’, ‘jeugdcriminaliteit’, ‘jeugddelinquentie’, ‘gedragsproblemen’, ‘gedragsstoornis’, ‘oppositieel gedrag’ ‘risicofactoren’, ‘risico’s in de opvoeding’. Tevens is gezocht op de Engelse termen. Voor al deze termen is gezocht of de literatuur deze zoektermen verbindt aan de kwaliteit van de ontwikkelingsvoorwaarden uit het model Belang van het Kind.

De resultaten van deze literatuurstudie zijn in onderstaande figuur 4 toegelicht. In de linker kolom van de figuur staan de ontwikkelingsvoorwaarden van het BIC-model. In de rechter kolom is op basis van de aanvullende literatuurbronnen aangegeven hoe de risico’s eruit zien gespecificeerd naar de verschillende ontwikkelingsvoorwaarden bij jongeren met gedragsproblemen dan wel delictgedrag.

Figuur 4: Model *Belang van het Kind* en voorwaarden voor *Ontwikkeling nader uitgewerkt voor jongeren met delictgedrag en gedragsproblemen*

Voorwaarden voor ontwikkeling Gezin	Relatie tot jeugdstrafrecht
<p>1. Adequate verzorging <i>Adequate verzorging is de zorg voor gezondheid en fysiek welbevinden passend bij het kind. Daarnaast ervaren de ouders geen zorgen met betrekking tot deze conditie</i></p>	<p>Er is een sterke relatie tussen verwaarlozing, laag familie inkomen, slechte woonomstandigheden, en antisociaal gedrag bij adolescenten (Farrington, 2001; 2005; Loeber et al., 2001; Peeples & Loeber, 1994).</p>
<p>2. Veilige fysieke directe omgeving <i>Een veilige fysieke directe omgeving biedt lichamelijke bescherming aan het kind. Dat betekent afwezigheid van gevaar in de woning en omgeving, afwezigheid van bedreigende toxische invloeden afwezigheid van mishandeling en afwezigheid van geweld in de omgeving van het kind</i></p>	<p>Gewelddadig en anti-sociaal gedrag bij jongeren hangt samen met geweld in de thuissituatie, kindermishandeling, en met veelvuldig straffen (Cicchetti & Lynch, 1995; Farrington, 1992; 2005; Rispens, Hermanns & Meeus, 1996).</p>

<p>3. Affectief klimaat</p> <p><i>Een affectief klimaat behelst geborgenheid, steun en begrip van de ouder, passend bij het kind en tot uiting komend in de relatie die het kind met zijn ouder heeft</i></p>	<p>Onvoldoende kwaliteit van de ouder-kind relatie, onvoldoende kwaliteit van de ouder-ouder relatie, wanneer ouders minder responsief en betrokken zijn, zijn sterke risicofactoren bij ontwikkeling van probleemgedrag tijdens adolescentie (Hoeve, 2008; Hermanns, 2006; Rispens, Hermanns & Meeus, 1996) Ook kan dit weer leiden tot gevoelens van incompetentie bij ouders (Dekovic, Janssens & Van As, 2001).</p>
<p>4. Ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur</p> <p><i>Ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur houdt in dat er sprake is van voldoende regelmaat in het leven van alledag; aanmoediging, stimulering, geven van instructie en het stellen van realistische eisen; het stellen van grenzen, het geven van regels, het geven van inzicht in en argumenten voor de gestelde regel; het uitoefenen van controle op het gedrag van het kind; het voldoende ruimte laten aan het kind voor eigen wensen en vrijheid voor eigen initiatief en experimenten; het kind krijgt niet meer verantwoordelijkheid dan hij aankan en ervaart zo binnen die begrenzing de gevolgen van zijn gedrag, leert zo de gevolgen in te schatten en zijn gedrag af te wegen</i></p>	<p>Antisociaal gedrag kan samenhangen met slechte ouderlijke supervisie en discipline (te veel of te weinig) (Junger et al., 2003; Keijsers, Frijns, Branje & Meeus, 2009; Farrington, 1992; 2005). Jongeren die zich onttrekken aan ouderlijke supervisie en gezag hebben een verhoogde kans om in aanraking te komen met delinquente leeftijdsgenoten (Loeber, 1998).</p>
<p>5. Adequaate voorbeeldgedrag ouder</p> <p><i>Bij een adequaat voorbeeldgedrag van de ouder neemt het kind het gedrag, optreden, normen en waarden van zijn ouders over die nu en later van belang zijn</i></p>	<p>Antisociaal gedrag, crimineel gedrag bij ouders, alcoholistische ouders, depressie bij ouders, kan in verband worden gebracht met antisociaal gedrag en probleemgedrag bij jongeren (Junger, 2003; Farrington, 1996; 2005; Rispens, Hermanns & Meeus, 1996)</p>
<p>6. Interesse</p> <p><i>De definitie van de conditie interesse houdt in het tonen van belangstelling voor het kind en zijn leefwereld door de ouder.</i></p>	<p>Probleemgedrag bij kinderen komt meer voor, wanneer ouders slecht op de hoogte en minder betrokken zijn bij hun kind (Keijsers, Frijns, Branje & Meeus, 2009; Rispens, Hermanns & Meeus, 1996; Sampson & Laub, 1993).</p>
<p>7. Continuïteit en stabiliteit in opvoeding en verzorging</p> <p><i>Bij continuïteit en stabiliteit in opvoeding en verzorging, verzorgt de ouder het kind en voedt het op zodanig dat er hechting optreedt. Het basisvertrouwen dat ontstaat wordt in stand gehouden door de beschikbaarheid van de ouder. Het kind ervaart een toekomstperspectief</i></p>	<p>Opvoeding in het gezin, weinig hechte gezinnen, gebroken gezinnen, negatieve ervaringen binnen het gezin, kunnen gerelateerd worden aan de prevalentie van probleemgedrag. Een negatieve ouder-kind relatie heeft een wederzijdse invloed op competentie van ouders en probleemgedrag bij kinderen. Slechte psychosociale ervaringen in jongere jaren kunnen verhoogd risico zijn voor later probleemgedrag (Dekovic, Janssens & Van As, 2001; Farrington, 1992; 2005; Loeber, 2001; Moffit, 1993; 2001).</p>

Voorwaarden voor ontwikkeling in de samenleving	Relatie tot jeugdstrafrecht
<p>8. Een veilige ruimere fysieke omgeving <i>Een veilige fysieke ruimere omgeving biedt lichamelijke bescherming aan het kind. Dat betekent afwezigheid van oorlogen, natuurrampen, besmettelijke ziekten die de ontwikkeling van het kind bedreigen</i></p>	<p>Wijken waar de woonkwaliteit slecht is, grootstedelijke gebieden en slecht georganiseerde wijken, hebben invloed op tot stand komen, voortzetten of verergeren van probleemgedrag (Herrenkohl, 2002; Farrington, 2005; Sampson & Laub, 1993.)</p>
<p>9. Respect <i>Bij respect worden de behoeften, wensen, gevoelens en verlangens van het kind serieus genomen door de omgeving van het kind</i></p>	<p>Met name allochtone jongeren ervaren weinig steun en respect vanuit hun omgeving (Hermanns, 2005; Jennissen & Blom, 2007). Met betrekking tot de strafrechtelijke procedure geldt dit overigens ook voor autochtone jongeren (FRJ, 4 april 2011).</p>
<p>10. Sociaal netwerk <i>Onder een sociaal netwerk wordt verstaan: Het kind (gezin) heeft diverse steunbronnen in zijn omgeving waarop hij een beroep kan doen</i></p>	<p>Antisociaal gedrag en probleemgedrag kan gerelateerd worden aan minder sociale controle, ondersteuning vanuit omgeving. Sprake van wisselwerking; zodra jongere probleemgedrag vertoont, worden banden met omgeving minder goed. Dit versterkt weer het probleemgedrag (Sampson & Laub, 1993; Rutter & Smith, 1995; Loeber, 1998).</p>
<p>11. Educatie <i>De definitie van de conditie educatie houdt in dat het kind scholing en opleiding krijgt en de gelegenheid tot het oplooiën van talenten</i></p>	<p>Lage schoolprestaties, een negatieve interactie met leerkracht en hoge mate van straffen op school hebben invloed op jeugdig probleemgedrag. Jongeren met probleemgedrag gaan vaak naar dezelfde school (Farrington, 2005; Herrenkohl et al., 2000; Rutter, 1979).</p>
<p>12. Omgang met leeftijdsgenoten <i>Bij de conditie omgang met leeftijdsgenoten heeft het kind omgang met andere kinderen in gevarieerde situaties passend bij de belevingswereld en het ontwikkelingsniveau van het kind</i></p>	<p>De omgang met delinquente leeftijdsgenoten en antisociale vrienden is een belangrijke factor voor probleemgedrag bij jongeren. Ook komen problematische jongeren eerder in contact met elkaar, dan met niet-problematische jongeren (Farrington 2005; Herrenkohl et al., 2000; Loeber, 1998; Hermanns, 2006).</p>
<p>13. Adequaat voorbeeldgedrag samenleving <i>Bij adequaat voorbeeldgedrag in de samenleving komt het kind in contact met andere kinderen en</i></p>	<p>Een lage Sociaal Economische Status (SES) wordt gezien als een risicofactor (Rutter & smith, 1995; Loeber et al., 2001).</p>

<i>volwassenen van wie hij gedrag, optreden, normen en waarden kan overnemen die voor hem nu en later van belang zijn</i>	
<p>14. Continuïteit en stabiliteit in de levensomstandigheden</p> <p><i>Bij continuïteit en stabiliteit in de levensomstandigheden verandert de omgeving niet onvoorziën en plotseling. Optredende veranderingen komen aangekondigd en zijn inzichtelijk voor het kind. Identificatiefiguren en steunbronnen blijven bestaan, evenals de mogelijkheid tot het aangaan van relaties door eenheid van taal. De samenleving biedt het kind een toekomstperspectief</i></p>	<p>Slechte psychosociale ervaringen en traumatische gebeurtenissen kunnen invloed hebben op problematisch gedrag. Ook kunnen traumatische gebeurtenissen leiden tot een hoge cortisol productie, waardoor op termijn veranderingen in de hersenen kunnen optreden (Popma et al., 2006; Rutter & Caprara, 1995; Stouthamer-Loeber et al. 2002).</p>

5.5 Tot slot

Uit verschillende onderzoeken blijkt de specifieke relatie tussen probleem- en delictgedrag en de kwaliteit van de opvoedingsomgeving waarin het kind opgroeit. Bij alle ontwikkelingsvoorwaarden uit het BIC- model zijn in de literatuur specificaties voor het jeugdstrafrecht aangetroffen. Het model is aldus van toepassing op de leefsituatie van jongeren met probleem-, of wel delictgedrag.

Zo is in figuur 4 in relatie tot de condities binnen het Gezin, te zien dat bij jongeren met probleem- of delictgedrag onder andere vaak sprake van slechte leefomstandigheden in het gezin, gebrek aan supervisie, te weinig ondersteuning van de jongere, geweld en discontinuïteit in de opvoeding en verzorging. Gebroken gezinnen vormen geen uitzondering.

Ook in de bredere sociale omgeving zijn risico's gevonden in relatie tot alle opvoedingsvoorwaarden. De jongere woont vaak in een minder veilige omgeving, heeft vaak negatieve contacten met leeftijdsgenoten, er is sprake van schooluitval, een slechte sociaal economische positie en van discontinuïteit die het leven bepaalt. De risico's op de genoemde condities staan in onderlinge relatie met elkaar. Er is niet direct een specifieke factor aan te wijzen die de oorzaak vormt voor probleemgedrag. Vaak gaat het om een interactie van verscheidene factoren en is sprake van een stapeling van risicofactoren.

6 De vragenlijst Belang van het Kind uitgewerkt voor het jeugdstraf(proces)recht en de artikelen 3, 6, 37 en 40 IVRK

6.1 Inleiding

Het besluit om een jongere gesloten te plaatsen heeft een enorme impact op diens leven. Het kan beschouwd worden als een grote inbreuk op diens vrijheid, ook voor een jongere die een delict heeft gepleegd. Deze wetenschap noodzaakt om een dergelijk besluit zeer zorgvuldig te nemen en alle alternatieven hierbij te mee wegen. Een verblijf in geslotenheid is een uiterst middel en moet niet langer voortduren dan strikt nodig is in het belang van de ontwikkeling van de jongere en vanwege de noodzakelijke bescherming van de samenleving. Het voorbereiden op resocialisatie is een belangrijk doel van de plaatsing (zie art. 37 IVRK).

Een handreiking om een dergelijk besluit zorgvuldig te nemen, wordt gegeven met de Belang van het Kind-vragenlijst (BIC-Q).

Deze vragenlijst kan worden ingezet ter ondersteuning en onderbouwing van besluiten die het belang van het kind (art. 3 lid 1 IVRK) en diens recht op ontwikkeling (art. 6 lid 2 IVRK) raken (Kalverboer & Zijlstra, 2006a; Kalverboer, Zijlstra & Knorth, 2009). De vragenlijst is gefundeerd op het BIC-model dat in het vorige hoofdstuk is belicht. De vragenlijst is ontwikkeld voor professionals die besluiten moeten nemen over de vraag welke opvoedingsomgeving de jongere de beste ontwikkelingskansen biedt (zie verder: bijlage I).

Aan de hand van de 14 omgevingsvoorwaarden van het BIC-model wordt met de BIC-Q de kwaliteit van de opvoedingsomgeving gemeten. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen de kwaliteit van mogelijk verschillende opvoedingsomgevingen, zoals de omgeving waarin het kind verkeert, en die waarmee het te maken kan krijgen bij een specifiek besluit. De opvoedingsomgeving met de beste kwaliteit, biedt het kind het beste ontwikkelingsperspectief. Een op deze overwegingen genomen besluit dient het ontwikkelingsbelang van het kind (art. 3 lid 1 jo art. 6 lid 2 IVRK) en is daarmee in lijn met de belangrijkste bepalingen van het IVRK (Kalverboer & Zijlstra, 2006). Omdat alle 14 omgevingsvoorwaarden gerelateerd zijn aan de bepalingen uit het IVRK kan tevens vastgesteld worden hoe het besluit het IVRK raakt.

In dit hoofdstuk wordt de constructie van de vragenlijst belicht. Allereerst gaat paragraaf 6.2 in op de kenmerken van de vragenlijst en dat wat de vragenlijst beoogt te meten. Paragraaf 6.3 gaat in op het onderzoek naar de psychometrische eigenschappen van de lijst, waarna in paragraaf 6.4 de eerste bevindingen met de vragenlijst worden weergegeven. Het hoofdstuk eindigt met een slotbeschouwing in paragraaf 6.5.

6.2 Kenmerken van de BIC-Q

In de BIC-Q zijn totaal 24 vragen opgenomen waarbij per omgevingsvoorwaarde minimaal één vraag en maximaal drie vragen gesteld worden om vast te stellen of aan betreffende voorwaarde voldaan wordt. De opbouw van de vragenlijst is als volgt:

- a. Allereerst worden vragen gesteld met een pedagogische en psychologische invulling;
- b. Hierna volgt de koppeling met het Kinderrechtenverdrag; de artikelen uit het IVRK die worden geschonden bij het niet vervullen van de voorwaarde;
- c. Vervolgens wordt bepaald wat de kwaliteit is van de betreffende ontwikkelingsvoorwaarde. Er kan gekozen worden uit de antwoordcategorieën Goed/Voldoende/Matig of Onvoldoende
- d. Ten slotte is er ruimte voor een toelichting.

Per omgevingsvoorwaarde wordt een score toegekend aan *de huidige situatie*, de *verwachtingen bij voortzetting* van de huidige situatie (Situatie X) en de *verwachtingen bij plaatsing in een alternatieve verblijfsomgeving* (situatie Y).

Omdat het gaat om de besluitvorming in strafrechtelijke procedures wordt bijvoorbeeld gekeken naar de toekomstige situatie van de jongere bij terugkeer in de samenleving na verblijf in een JJI. Met behulp van de handleiding (Kalverboer & Zijlstra, 2008) kan de wijze van scoren worden bepaald.

6.3 Betrouwbaarheidsonderzoek en validiteitonderzoek BIC-Q voor toepassing in het civiel- en jeugdstrafrecht

Voor het onderzoek naar de betrouwbaarheid en validiteit van het de BIC-Q, heeft in de periode mei 2009 tot juni 2010 dataverzameling plaats gevonden. Hiervoor zijn 83 dossiers bestudeerd van zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk geplaatste jongeren die tussen 2006 en 2008 in de justitiële jeugdinrichting (JJI)/jeugdzorgplus inrichting²¹ Het Poortje verbleven. ²²

Op basis van dossieranalyse hebben onderzoekers van de RuG de BIC-Q ingevuld. Hierbij is gekeken naar de kwaliteit van de opvoedingsomgeving van de jongere direct voorafgaand aan de gesloten plaatsing.

Om de mate van overeenstemming tussen de beoordeling van twee afzonderlijke onderzoekers vast te stellen, is de interbeoordelaarbetrouwbaarheid onderzocht. Twee onderzoekers hebben voor de eerste 31 dossiers afzonderlijk van elkaar de vragenlijst ingevuld.

Voor 26 dossiers is onderzocht of met behulp van de vragenlijst een vergelijking kan worden gemaakt tussen de kwaliteit van de opvoedingssituatie van de jongere tijdens de verblijf in Het Poortje en de verwachte kwaliteit van de opvoedingsomgeving bij terugkeer van de jongere in de samenleving.

²¹ Dossiers komen nog uit periode dat jongeren met een civielrechtelijke en strafrechtelijke plaatsingstitel samen geplaatst werden, waardoor dossiers van beide groepen jongeren in het onderzoek zijn betrokken. Tevens vertonen beide groepen jongeren overeenkomsten (zowel in achtergrond als in problematiek). Een aanzienlijk aantal jongeren met een civielrechtelijke titel heeft een delict gepleegd.

²² Dataverzameling vond plaats in het kader van het onderzoek van Harder (2006-2011).

Kenmerken jongeren steekproef

Van alle jongeren uit de steekproef zijn demografische gegevens verzameld, als leeftijd, geslacht, verblijfssituatie voorafgaand aan de plaatsing en de plaatsingsgrond.

De steekproef bestaat uit 23 meisjes en 60 jongens in de leeftijd van 12 tot 20 jaar ($M=16.40$; $SD = 1,57$).

De verblijfssituatie voorafgaand aan plaatsing wisselt sterk: een deel komt uit de thuissituatie, een ander deel van de jongeren verblijft bij pleegouders (50%), ongeveer 30% van de jongeren verbleef in een residentiële setting, JJI of crisisplaatsing. Een klein percentage leeft zelfstandig, met familie of met vrienden. Van 39 jongeren (47%) zijn de ouders gescheiden.

Zevenenveertig jongeren (57%) zijn geplaatst in Het Poortje wegens een civiele maatregel. Bij 27 kinderen (32.5%) is sprake van een crisisplaatsing. In totaal zijn 36 kinderen (43.4%) op strafrechtelijke titel in Het Poortje geplaatst. Hiervan waren 25 jongeren (30.1%) preventief gehecht, drie kinderen (3.6%) zaten in Het Poortje wegens detentie, en acht kinderen (9.6%) met een PIJ.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

De Cohen's Kappa is gebruikt om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vast te stellen. Er zijn verschillende richtlijnen om de waardes van de Kappa te interpreteren (zie onder andere Landis & Koch, 1977)²³. In tabel 1 zijn de scores op de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid weergegeven. Deze scores variëren tussen 0.28 en 0.79. Op basis van de normen zoals opgesteld door Landis en Koch (1977) kunnen deze scores geïnterpreteerd worden variërend van niet-onbeduidend tot substantiële overeenstemming tussen de beide beoordelaars. De overeenstemming is voor twee condities klein (*Interesse en Continuïteit en stabiliteit in opvoeding en verzorging*). Bij zes condities was de overeenstemming gemiddeld, en voor zes substantieel.

²³ Zo geven Landis en Koch (1977) de volgende waardes: <0,00 onvoldoende; 0,00 – 0,20 klein; 0,21 – 0,40 niet onbeduidend; 0,41 – 0,60 Gemiddeld; 0,61 – 0,80 Substantieel; 0,81 – 1,00 Bijna perfect

Tabel 1: *Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid 14 condities BIC (N=31)*

<i>BIC Condities</i>	<i>Inter beoordelaars- betrouwbaarheid</i>
	N= 31
	Kappa
Adequate verzorging	.47
Veilige fysieke directe omgeving	.75
Affectief Klimaat	.67
Een ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur	.56
Adequaat voorbeeldgedrag ouders	.60
Interesse	.28
Continuïteit en stabiliteit in opvoeding en verzorging	.35
Een veilige fysieke wijdere omgeving	.72
Respect	.79
Sociaal Netwerk	.51
Educatie	.78
Omgang met leeftijdsgenoten	.43
Adequaat voorbeeldgedrag samenleving	.70
Stabiliteit en continuïteit in levensomstandigheden	.48

Begripsvaliditeitanalyse

In het kader van de validiteitanalyse is allereerst het onderliggende construct onderzocht. Met de Spearman Rho zijn onderlinge correlaties gemeten tussen de 14 omgevingscondities van de vragenlijst. Er is een kleine tot grote overeenstemming tussen de verschillende condities (0.21 – 0.67). Een aantal condities correleren niet met elkaar (0.10 – 0.18).

De interne consistentie is vervolgens vastgesteld door middel van de Chronbach's alpha.²⁴ De Cronbach's alpha heeft een score van .89. Dit impliceert dat de 14 condities onderling samenhangen. Tezamen meten zij één onderliggend construct: de kwaliteit van de opvoedingsomgeving.

Om de inhoudsvaliditeit verder te onderzoeken is een exploratieve Principale Componenten Analyse (PCA) uitgevoerd om de 14 omgevingscondities terug te brengen naar 1 of meerdere dimensies (Stein, 2009; Fabrigar, Wegener, MacCallum & Strahan, 1999).²⁵ Er zijn vier componenten gevonden die verklaarde variantie omvatten (66%), gebaseerd op het criterium van Eigenwaarde > 1. De factorladingen op de eerste factor (*Hechting*) variëren tussen .58 - .73 (40,7% van de verklaarde variantie). De factorladingen op de tweede factor (*Structuur en regels*) variëren tussen .56 - .72 (9.6% verklaarde variantie). De derde factor (*Gezondheid en fysieke gezondheid in familiecontext*) variëren tussen .70 - .85 (8.6% van de verklaarde

²⁴ Een ondergrens van 0.80 wordt als uitgangspunt genomen (Carmines & Zeller, 1993)

²⁵ Een Eigenwaarde van meer dan 1 (Kaiser criteria) worden meegenomen in de analyses (Land, McCall & Cohen, 1990). Een varimax rotatie techniek is gebruikt om een uiteindelijke keuze te maken voor de interpretaties van de resultaten. Factor scores boven de .5 worden meegenomen in de factor lading tabel (Field, 2009).

variantie). En factor 4 (*Zorg door bredere omgeving*) varieert van .58 - .85 (7,4% van verklaarde variantie). Deze vier componenten meten samen de kwaliteit van de opvoedingsomgeving.

Tabel 2: PCA en varimax rotatie (N=83)

Opvoedingsomgeving	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
Adequate verzorging			0.87	
Veilige fysieke directe omgeving			0.70	
Affectief klimaat	0.69			
Ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur		0.56		
Adequaat voorbeeldgedrag ouders	0.58			
Interesse	0.68			
Continuïteit en stabiliteit in de opvoeding en verzorging		0.60		
Veilige fysieke bredere omgeving				0.71
Respect	0.72			
Sociaal netwerk	0.73			
Educatie		0.72		
Contact met leeftijdsgenoten				0.85
Adequaat voorbeeldgedrag omgeving				0.58
Stabiliteit en continuïteit in levensomstandigheden		0.65		
Eigenwaarde	5.7	1.34	1.20	1.04
Verklaarde variantie (%)	40.7	9.6	8.6	7.4

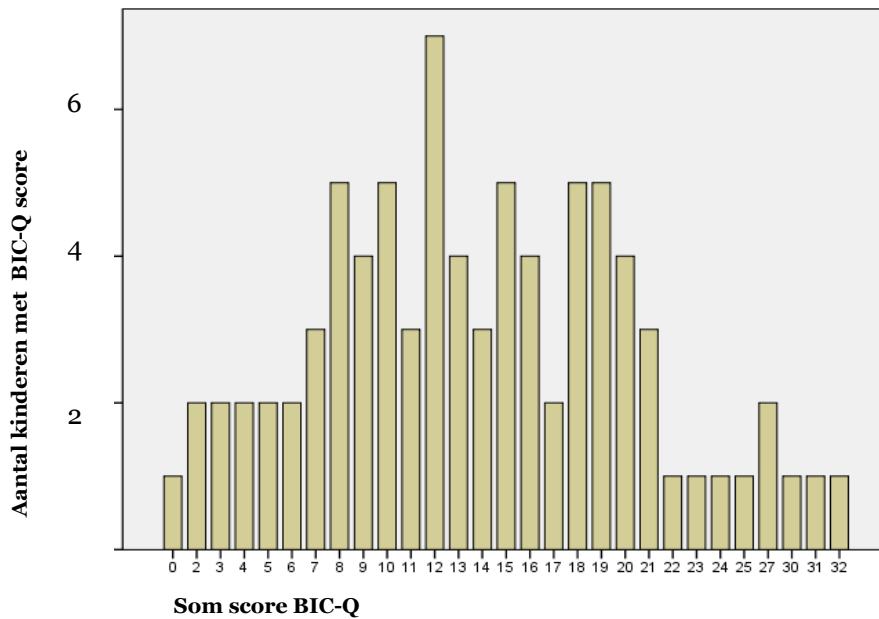
6.4 Eerste resultaten met afname van de BIC-Q

6.4.1 De kwaliteit van de opvoedingsomgeving vooraf aan de gesloten plaatsing

De theoretische score van de vragenlijst varieert van 0 tot 42. Waarbij een hogere score een hogere kwaliteit van opvoedingsomgeving betekent. Een score van 42 wijst op een zeer goede kwaliteit van opvoedingsomgeving.

Het onderstaand histogram (figuur 5) geeft de somscores van de kwaliteit van de opvoedingsomgeving weer van de jongeren (N=83) voorafgaand aan plaatsing. De scores op de situatie voorafgaand aan plaatsing variëren van 0 tot 32 met een gemiddelde score van 13.9 (SD= 6.9). Hieruit kan geconcludeerd worden dat opvoedingsomgeving direct vooraf aan de gesloten plaatsing van matige kwaliteit is.

Figuur 5: Somscore Kwaliteit van de opvoedingsomgeving

Verskil van kwaliteit van opvoedingsomgeving civiel - straf

Onderzocht is of de kwaliteit van de opvoedingsomgeving van jongeren met een civielrechtelijke plaatsingstitel verschilt van die van jongeren met een strafrechtelijke plaatsingstitel. Rekening houdend met de som score van de 14 condities, is een t-test voor twee onafhankelijke groepen uitgevoerd.

In tabel 3 is te zien dat bij de 47 civielrechtelijk geplaatste jongeren is de kwaliteit van de opvoedingsomgeving gemiddeld slechter is ($M=11.9$; $SD=6.15$) dan bij de 36 strafrechtelijk geplaatste jongeren ($M=16.4$; $SD = 7.14$). De onafhankelijke t-toets laat zien dat er een significant verschil is tussen de beide groepen $t = -3.015 (80)$, $p < .003$.

 Tabel 3: Kwaliteit van de opvoedingsomgeving civiel – straf ($N=83$)

	Min.	Max.	M.	SD.	Median
Civielrechtelijk geplaatste jongeren ($N= 47$)	0	25	11.9	6.15	12
Strafrechtelijk geplaatste jongeren ($N= 36$)	0	32	16.4	7.14	16

Nadere analyse leert dat de kwaliteit van de opvoedingsomgeving van jongeren met een civielrechtelijke plaatsingsgrond vaak slechter is dan van jongeren met een strafrechtelijke plaatsingsgrond. Alleen op de condities *Adequate Verzorging*, *Respect*, *Veilige Fysieke Wijdere Omgeving* en *Sociaal Netwerk* is geen significant verschil te zien tussen de kwaliteit van de opvoedingsomgeving van beide groepen.

6.4.2 De kwaliteit van de opvoedingsomgeving in de gesloten setting vergeleken met de verwachte situatie bij terugkeer naar huis

Voor 26 dossiers zijn de praktische toepassingsmogelijkheden van de vragenlijst onderzocht. In deze groep bevonden zich acht jongeren met een civiele titel, en 16 jongeren met strafrechtelijke titel. Wanneer jongere terugkeert naar opvoedingsomgeving vooraf aan de plaatsing en geen acties zijn ondernomen, is de verwachte kwaliteit van de opvoedingsomgeving ($M=12,4$; $SD=8,9$) slechter dan wanneer een jongere in Het Poortje verblijft ($M = 26,6$; $SD=1,4$). Gebruikmakend van een gepaarde t-toets zijn de verschillen tussen deze opvoedingsomgevingen significant, $t = -7,977$ (25), $p < .000$

Tabel 4: *Opvoedingsomgeving in Het Poortje & verwachte opvoedingsomgeving bij terugkeer naar thuismilieu (N=26)*

	Min.	Max.	M	SD	Median
Opvoedingsomgeving in JJI	24	29	26.6	1.4	27
Verwachte situatie bij terugkeer naar opvoedingsomgeving voorafgaand aan plaatsing	0	31	12.4	8.9	10

6.5 Tot slot

De BIC-Q kan ingezet worden in procedures die belangen van kinderen raken. De lijst is voldoende betrouwbaar. Uit het validiteitsonderzoek blijkt dat de interne consistentie van de lijst (Chronbach's Alpha .89) goed is. De lijst meet een onderliggend construct: de *Kwaliteit van de opvoedingsomgeving*.

Wanneer gekeken wordt naar de situatie voorafgaand aan plaatsing van de jongeren, is de opvoedingsomgeving vaak van onvoldoende kwaliteit. Hierbij is een verschil in de kwaliteit van de opvoedingssituatie van civielrechtelijk geplaatste jongeren en strafrechtelijk geplaatste jongeren. De kwaliteit van de opvoedingsomgeving van jongeren geplaatst op civielrechtelijke titel is slechter dan de kwaliteit van opvoedingsomgeving van de strafrechtelijk geplaatste jongeren.

Wanneer de kwaliteit van de huidige opvoedingssituatie (verblijf in instelling) afgezet wordt tegen de situatie bij terugkeer, onder de veronderstelling dat niets verandert, kan een voorspelling worden gedaan over de kwaliteit van de opvoedingssituatie bij terugkeer naar de situatie voorafgaand aan plaatsing in de JJI of jeugdzorgplus-instelling.

Deel 3

Jongeren over de Procedure en de artikelen 3, 6, 12,
37, 40 IVRK

7 Een jongerenversie van BIC-Q en de artikelen 3, 6 en 12 IVRK

7.1 Inleiding

Samen met jongeren die in de onderzoeksperiode in Het Poortje verbleven, is van de BIC-Q een jongerenversie gemaakt. Deze is bedoeld als hulpmiddel om de jongere beter voor te bereiden op de zitting. De lijst kan de jongere tijdens de zitting helpen zelf aan te geven hoe hij of zij zijn/haar eigen ontwikkelingsbelang ziet en welke opvoedingsomgeving hij of zij zelf het meest passend vindt om goed op te kunnen groeien. De lijst kan ook gebruikt worden tijdens de behandeling van de jongere in de gesloten setting. Dit hoofdstuk gaat in op de ontwikkeling van de jongerenversie van de vragenlijst.

***‘Waarom zouden ze naar ons luisteren?
Ze hebben hun mening toch al over ons
klaar.’ (jongen, 15 jaar)***

7.2 Waarom een jongerenversie?

Volgens artikel 12 van het IVRK heeft het kind het recht om gehoord te worden over alle besluiten die zijn of haar belangen raken. Dit belang van participatie van jongeren komt naar voren in meerdere verdragsteksten (zie hoofdstuk 2).

Zoals uit het onderzoek van Kilkelly (2010) blijkt, is het niet eenvoudig om dit hoorrecht goed in te vullen. Ondanks de vele inspanningen van professionals, voelen jongeren zich doorgaans niet voldoende gehoord over de juridische besluiten die hun belangen raken. ‘Ik ben wel gehoord, maar er is niet naar me geluisterd’, is een veel geuite klacht. Deze klacht kan met verschillende aspecten samenhangen. De ontwikkelingsleeftijd van de jongere kan een rol spelen waardoor deze niet alles begrijpt. Verder is het concentratievermogen van de jongere vaak beperkt. Sommige jongeren zullen de schuld buiten zichzelf leggen. Evident is er sprake van een discrepantie tussen datgene wat professionals beogen en dat wat jongeren ervaren.

Om beter invulling te geven aan het hoorrecht van jongeren binnen strafrechtelijke procedures, is met jongeren uit Het Poortje gekeken of de BIC-Q voor professionals zodanig bewerkt kon worden dat ze deze zelf in kunnen vullen. De informatie die volgt uit het invullen van deze versie kan ondersteuning bieden aan de besluitvorming in de juridische procedure. Het recht om gehoord te worden zoals geformuleerd in artikel 12 IVRK wordt op deze wijze geoperationaliseerd.

7.3 Een conceptvragenlijst opgesteld door een expertgroep van studenten

Voorafgaand aan het onderzoek in Het Poortje is een conceptvragenlijst opgesteld. De BIC-Q voor professionals heeft hierbij als uitgangspunt gediend. Aan alle studenten van de RuG die in het jaar 2009-2010 het vak Juridische en Ethische aspecten (PABA2052) volgden van de opleiding Pedagogiek en Onderwijskunde is gevraagd hoe de BIC-Q voor professionals aangepast zou moeten worden om deze aan te laten sluiten bij het ontwikkelingsniveau en de belevingswereld van twaalf- tot achttienjarigen.

Er is gekozen voor deze 'expertgroep' van studenten omdat zij in leeftijd nog dicht bij die van de doelgroep staan. De studenten hebben hiervoor een specifieke opdracht gekregen. De opdrachten met de hoogste kwalitatief zijn gebruikt voor de eerste conceptversie van de vragenlijst voor jongeren. Studenten moesten letten op de volgende aspecten:

- Komen alle thema's aan de orde zijn om de kwaliteit van de opvoedingsomgeving vast te stellen
- Zijn de vragen goed geformuleerd
- Ontbreken er vragen
- Is de lay-out van de vragenlijst passend
- Wordt voldoende aangesloten bij het ontwikkelingsniveau van de jongeren
- Verwijst de vragenlijst naar alle relevante IVRK-bepalingen

7.4 Het onderzoek in Het Poortje

Vanaf april 2010 tot en met november 2010 is samen met een focusgroep van jongeren met een civielrechtelijke titel en een focusgroep van jongeren met een strafrechtelijke titel de speciale BIC-Q voor adolescenten opgesteld.

7.4.1 Samenstelling van de steekproef

Focusgroep 1

Bij de constructie van de BIC-Q jongerenversie, genaamd de BIC-S (Selfreport) is gebruik gemaakt van een focusgroep (Hennink, Hutter & Bailey, 2010) van acht adolescenten die civielrechtelijk geplaatst waren in jeugdzorgplus instelling Het Poortje. Deze acht adolescenten waren allen lid van de jongerenraad van de instelling. In deze jongerenraad zitten jongeren als vertegenwoordigers van hun eigen leefunit. De vertegenwoordigers van deze leefunits in de jongerenraad hebben inspraak op eventuele veranderingen en verbeteringen in de werkwijze van de instelling.

Focusgroep 2

Voor de toetsing van de praktische bruikbaarheid van de BIC-S is samengewerkt met een focusgroep van strafrechtelijk geplaatste jongeren van de justitiële jeugdinstelling Het Poortje. Voor deze groep geldt dat zij al veroordeeld zijn, of dat er sprake is van een serieuze verdenking. De focusgroep bestond uit acht jongeren die zich hadden opgegeven voor deelname aan het onderzoek. Van elke leefunit participeerde minimaal één jongere.

7.4.2 Methode van onderzoek

Procedure van dataverzameling in de jeugdzorgplus instelling

Voor aanvang van het onderzoek, was er een eerste kennismaking tussen de vertegenwoordigers van de jongerenraad, de pedagogisch medewerkers die participeren in de jongerenraad en de onderzoekers van de RuG. Twee weken na de presentatie in de jongerenraad is het onderzoek van start gegaan. Tussen april 2010 en augustus 2010 zijn eenmaal in de twee weken de onderzoekers van de RuG bij sessies van de jongerenraad van Het Poortje aanwezig geweest. In totaal zijn er zes sessies gehouden. De acht jongeren is gevraagd om datgene wat besproken werd, te bespreken met hun groepsgenoten. Tijdens de bijeenkomsten met de onderzoekers konden de jongeren de feedback van hun groepsgenoten inbrengen.

1. Eerste sessie: kennismaking met de leden van de jongerenraad en groepsleiders. Mondelinge en schriftelijke uitleg over het onderzoek.
2. Tweede sessie: de BIC-S is voorgelegd aan de jongeren. Iedere jongere is gevraagd de vragenlijst kritisch te bekijken en te beoordelen. Hierover is een groepsdiscussie gevoerd.
3. Derde sessie: op- en aanmerkingen van de jongeren uit de voorgaande sessie zijn besproken, verbeterpunten zijn besproken en het vervolg van het onderzoek is toegelicht.
4. Vierde sessie: de nieuwe concept versie van de BIC-S is met de jongeren besproken. Nagedacht is over naam en vormgeving van de vragenlijst.
5. Vijfde sessie: het eindconcept van de BIC-S is voorgelegd aan de op dat moment aanwezige jongeren.
6. Zesde sessie: de (eerste) eindversie van de BIC-S is getoond aan de jongerenraad. De jongeren kregen een laatste mogelijkheid om feedback te geven.

Procedure in de JJI

Vanaf november 2010 is het onderzoek gecontinueerd met een focusgroep van de strafrechtelijk geplaatste jongeren binnen de JJI van Het Poortje. De vragenlijst zoals ontwikkeld met de jongeren van de jeugdzorgplus instelling is onderzocht op toepassingsmogelijkheden. Gekeken is naar de vorm, inhoud en bruikbaarheid van de lijst. Met deze focusgroep zijn drie sessies gehouden.

1. De eerste sessie: kennismaking met de jongeren en informatieverstrekking over het onderzoek en de rol van jongeren in het onderzoek. De BIC-S is aan de focusgroep voorgelegd.
2. De tweede sessie: de jongeren hebben de BIC-S ingevuld voor hun eigen situatie. Vervolgens is gediscussieerd over de waarde van de lijst als voorbereiding op de zitting en over verbeterpunten.
3. De derde sessie: de eindversie van de BIC-S is met de jongeren besproken. De jongeren kregen een laatste keer de mogelijkheid om feedback te geven en aanpassingen voor te stellen.

7.4.3 Resultaten in de jeugdzorgplus

Steeds enthousiaster

Tijdens de eerste sessie van het onderzoek overheerste bij de jongeren de opvatting dat het weinig zin had om een vragenlijst te ontwikkelen waarmee een jongere zijn eigen mening kon geven. Eén van de jongeren vroeg zich af wat voor een nut het had om zijn eigen mening ten gehore te brengen, als er ook verschillende professionals over de jongeren rapporteren. Volgens deze jongere ligt het beeld dat de professionals van jongeren hebben al vast en heb je daar weinig invloed op. Dit werd bevestigd door anderen: ‘*Waarom zouden ze hier echt serieus naar kijken?*’. Ook vroegen sommige jongeren zich af waarom deze vragenlijst wel zou werken, er zijn al zo veel vragenlijsten. Naarmate er meer sessies volgden, raakten de jongeren meer betrokken en veranderde de stemming van de focusgroep.

Relevante vragen maar geen compleet beeld van hun leefsituatie

Over het algemeen waren de jongeren het eens met de verschillende onderdelen van vragenlijst, maar vonden ze dat de vragen niet specifiek genoeg ingingen op hun eigen situatie en leven. Door het invullen van conceptvragenlijst werd geen compleet beeld van de leefsituatie verkregen. Het verblijf binnen een instelling verschilt sterk van verblijf in de thuissituatie. Zo wordt aan het contact dat een jongere heeft met zijn ouders op een andere wijze vormgegeven dan bij verblijf in het thuismilieu. Ook vonden de jongeren dat je makkelijk sociaal wenselijke antwoorden op de vragen kon geven.

Te weinig mogelijkheid voor eigen inbreng

Jongeren gaven aan dat zij meer mogelijkheden wilden voor eigen inbreng en toelichting op de vragen. De lijst moest korter, de taal simpeler. Naast gesloten vragen moest de mogelijkheid zijn het antwoord zelf toe te lichten.

Digitalisering en illustraties

De voorkeur ging uit naar een digitale lijst die gemakkelijk via internet in te vullen is. Dit maakt de lijst breed toegankelijk en zo kunnen jongeren de lijst invullen wanneer zij dit zelf willen. Verder vonden zij dat het netter, makkelijker en leuker was om een digitale vragenlijst in te vullen dan een papierenversie. Door de vragenlijst te digitaliseren kan gelijktijdig het probleem van de te algemene lijst worden opgelost. De gedigitaliseerde lijst bevat vragen gericht op de situatie van de jongere in een instelling en vragen gericht op de jongere in een alternatieve situatie. De lijst moest met tekeningen en foto's van jongeren geïllustreerd worden om deze aantrekkelijker te maken om in te vullen.

Het gesprek moet voorop staan

De jongeren geven aan dat de vragenlijst als ondersteuning dient. Het gesprek met de jongere moet tijdens de procedure en de zitting voorop staan.

7.4.4 Resultaten in de JJI

Vragen zijn gemakkelijk in te vullen

Met de strafrechtelijke focusgroep is voornamelijk de toepassingsmogelijkheden van de vragenlijst besproken. Een deel van de groep heeft de vragenlijst ingevuld en van commentaar voorzien. Zij vonden de vragen over het algemeen makkelijk in te vullen. Enkele vragen vonden ze onduidelijk.

Te lang

De vragenlijst oogt te lang, hierdoor verdwijnt de motivatie om de lijst in te vullen.

Een aantrekkelijker vorm

In samenwerking met de jongeren is nagedacht over de vormgeving en lay-out. Er is gebruik gemaakt van Graffiti-tekeningen die één van hen gemaakt heeft.

Definitieve BIC-S voor jongeren

Het commentaar van de focusgroep is verwerkt. De definitieve BIC-S zal in de loop van 2011 gedigitaliseerd zijn.

7.5 Tot slot

Samen met jongeren die in de periode 2010-2011 in Het Poortje verbleven, is de BIC-S ontwikkeld. De lijst die door jongeren zelf wordt ingevuld, is bedoeld om hen ondersteuning te bieden bij verwoorden van hun eigen visie over waar zij denken dat ze het best kunnen opgroeien. Net als de BIC-Q voor professionals kent de BIC-S toepassingsmogelijkheden op meerdere gebieden.

We benoemen verschillende suggesties die met de jongeren zijn besproken.

Ter ondersteuning in de voorbereiding op de zitting en tijdens de zitting

De BIC-S kan op verschillende momenten in de strafrechtelijke procedure ingezet worden.

De vragenlijst kan voorafgaand aan een rechtszitting door een jongere worden ingevuld en de jongere helpen om zijn of haar eigen mening over een toekomstige verblijfssituatie zo goed mogelijk te bepalen.

Tijdens de zitting moet het gesprek met de rechter voorop blijven staan.

Inzicht bieden aan professionals over de visie van de jongere op diens perspectief

De lijst geeft een professional die verantwoordelijk is voor besluiten aangaande het toekomstperspectief van een jongere inzicht in hoe de jongere zelf tegen bepaalde alternatieven aankijkt.

Invulling geven aan het hoorrecht van de jongere in alle fasen van de interventies en het proces

De vragenlijst is een middel om invulling te geven aan het hoorrecht zoals vastgelegd in artikel 12 IVRK en kan toegepast worden in verschillende fasen van de procedure. Te weten tijdens de fase van voorbereiding op de zitting, tijdens de zitting, in de behandeling die hier op volgt en bij voorbereiding op terugkeer naar de samenleving.

De vragenlijst sluit aan op de richtlijnen zoals opgesteld door de Raad van Europa aangaande het *Childfriendly justice system* en sluit aan bij artikel 24 van het Handvest van de Grondwet van de Europese Unie.

Als tevredensheidsmaat voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving

De BIC-S kan inzicht geven in hoe tevreden de jongere is over zijn of haar opvoedingsomgeving. De lijst geeft hierover individuele informatie maar kan ook gebruikt worden als maat voor de tevredenheid van de gehele populatie jongeren.

Of de BIC-S nadere aanpassing behoeft, moeten de praktijk en nader onderzoek uitwijzen. De jongeren die bij de constructie van de BIC-S betrokken waren, hebben er met enthousiasme aan gewerkt. Zij denken dat ze door de lijst in te vullen beter kunnen aangeven wat hun belangen zijn in de strafrechtelijke procedure en tijdens hun behandeling.

De BIC-S is opgenomen in bijlage II van dit rapport.

8 Child friendly courts: jongeren terugkijkend op de strafrechtprocedure en zitting en de artikelen 12, 37 en 40 IVRK

8.1 Inleiding

In 2008 vond een oriënterend onderzoek plaats onder 19 jongeren naar hun beleving van de strafrechtelijke rechtszittingen die ze hadden meegemaakt. Middels diepte-interviews (Hennink, Hutter, Baily, 2010) zijn de ervaringen van deze jongeren onderzocht. Uit deze studie kwam naar voren dat jongeren vinden dat ze niet goed voorbereid zijn op de strafrechtelijke procedure en de strafzitting. Ze wisten niet wat hen te wachten stond tijdens dit proces en waren zich niet bewust van hun rechten en plichten tijdens het strafproces (Dijkstra & Fieten, 2008). Dit terwijl er vaak vele hulpverleners en partijen actief zijn rondom het kind.

Onderhavig vervolgonderzoek is opnieuw gericht op de ervaringen van jongeren in de procedure en op hun voorbereiding op de strafzitting. De studie bestaat uit twee deelstudies. Het eerste deel van de studie is uitgevoerd in de JJI Het Poortje en wordt in dit hoofdstuk beschreven.

8.2 Samenstelling van de steekproef

In november 2010 is een focusgroep van acht strafrechtelijk geplaatste jongens samengesteld met wie is gesproken over hoe zij hun juridische procedure en rechtszitting hebben ervaren en de ideeën die zij hebben ter verbetering van de voorbereiding op de procedure en de zitting. Het gaat zowel om jongens die kort in Het Poortje verblijven (fase van voorlopige hechtenis) als om jongens die langdurig (PIJ of detentie) in Het Poortje verblijven.

Van ieder van de vier leefgroepen in Het Poortje heeft minimaal één jongere zich opgegeven om te participeren in het onderzoek.

8.3 Methode van onderzoek en dataverzameling

Tijdens drie sessies zijn de data verzameld. Deze sessies zijn gehouden in de avonden. Met de jongeren is gesproken over verschillende thema's gerelateerd aan de voorbereiding op en begeleiding tijdens het strafproces. Hierbij zijn de relationele/emotionele aspecten, procesrechtelijke aspecten, praktische zaken en persoonlijke ervaringen aan de orde geweest.

De eerste sessie

De eerste sessie stond in het teken van kennismaking, de nadere uitleg van het onderzoek en het voorleggen van de te bespreken onderwerpen. De thema's van de volgende sessies zijn geïntroduceerd. De jongeren konden aangeven of aanvullingen wenselijk waren. Vervolgens is de jongeren gevraagd op te schrijven wat hen het meest is bijgebleven van hun eigen procedure. Samen met de jongeren zijn eerste ideeën uitgewerkt en is een voorstel bedacht om de begeleiding en de voorbereiding van de strafzitting te verbeteren. De onderzoekers hebben een verslag gemaakt van de belangrijkste bevindingen.

De tweede sessie

In de tweede sessie zijn de bevindingen uit de eerste sessie teruggekoppeld aan de jongeren. Met de jongeren is vervolgens in tweetallen dan wel afzonderlijk gesproken over de volgende onderwerpen:

- Het contact met de politie
- Het contact met hun advocaat
- De voorbereiding op de rechtszitting
- De ervaringen tijdens de rechtszitting
- Het traject na afloop
- De aanbevelingen aan andere jongeren die te maken krijgen met justitie.

Opnieuw hebben de onderzoekers een verslag gemaakt en de tussentijdse bevindingen zijn naar aanleiding van de input van de jongeren bijgesteld.

De derde sessie

In de laatste sessie is een eindgesprek met de jongeren gevoerd en zijn de bevindingen opnieuw voorgelegd en besproken. Tijdens deze bijeenkomst hadden de jongeren opnieuw de gelegenheid om feedback te geven. Vervolgens is een eindverslag gemaakt. Dit verslag is ter goedkeuring aan de jongeren voorgelegd.

8.4 Resultaten

Hieronder volgen een aantal citaten van jongeren. Per fase in het proces gaan we vervolgens in op de beleving van de jongeren tijdens de procedure.

‘Vanaf het moment van je arrestatie tot het moment na de zitting is er veel onduidelijkheid.’

‘Je wordt niet op je niveau aangesproken’

‘Er wordt vaak een beroep op je gedaan vanuit verschillende partijen, dit is niet altijd helder.’ (jongens focusgroep)

8.4.1 Het contact met de politie

Jongeren weten vaak niet waarvoor ze precies zijn opgepakt. Dit wordt hen niet verteld. Voor veel van hen komt het ‘uit de lucht vallen’, ‘Ik had niks gedaan’. Een van de jongere zegt over zijn aanhouding:

‘Toen ik werd opgepakt wist ik niet wat me te wachten stond. Bij mijn arrestatie werd niet verteld waarvoor ik werd opgepakt; pas nadat ik een nacht op het politiebureau heb geslapen werd me verteld waarvoor ik vast zat.’

8.4.2 Het contact met hun advocaat

Veel jongeren willen door hun advocaat worden voorbereid op de zitting. Ze beschouwen de advocaat als partner in het proces: iemand die hun belangen behartigt. De advocaat heeft volgens de jongeren niet genoeg tijd voor ze. Volgens hen moet hun advocaat ter voorbereiding op de zitting en tijdens de procedure niet alleen telefonisch contact met ze opnemen, maar ook langs komen. Sommige jongeren zijn sceptisch over de rol van de advocaat: *'Buiten de Poort is de advocaat het weer vergeten.'*

8.4.3 De voorbereiding op de rechtszitting

Jongeren geven aan niet of nauwelijks te zijn voorbereid op de rechtszitting. Dit terwijl betrokken partijen als de Raad van de Kinderbescherming en Jeugdreclassering het tot hun taak rekenen. De inspanningen van de Raad voor de Kinderbescherming worden nauwelijks genoemd. Wanneer jongeren wél worden voorbereid, doet hun advocaat dit. De advocaat heeft voorafgaand aan de zitting, maar ook tijdens de zitting zelf te weinig tijd voor de voorbereiding. Jongeren begrijpen de implicaties van een persoonlijkheidsonderzoek (P.O.) niet. Zo gaven de meeste PIJ-jongeren aan dat ze na een P.O een PIJ kregen en geen idee hoe dat dan kwam. Jongeren zien het P.O als een *onderzoekje met vragenlijstjes*. Ze realiseren zich niet dat dit onderzoek dient ten behoeve van de onderbouwing van de op te leggen PIJ-maatregel.

8.4.4 Ervaringen vooraf aan de zitting

Een aantal jongeren geeft aan dat ze vaak erg vroeg worden opgehaald op de dag van de zitting omdat de DV&O (Dienst Vervoer en Ondersteuning) meerdere jongeren en volwassenen op moet halen. Juist op zo'n dag waarop ze al een 'ongewone' ervaring hebben, kan lang moeten wachten vooraf aan de zitting veel spanning bij de jongere opleveren.

8.4.5 Ervaringen tijdens de zitting

Jongeren ervaren verwarring over hun eigen rol tijdens de zitting. Dit maakt ze extra gespannen en onzeker. Ze kennen het protocol niet en weten daardoor niet wat er van hen verwacht wordt. Ze weten niet welke vragen er gesteld worden en wie de aanwezige partijen zijn. Jongeren maken hier onderscheid in de belevingen van een eerste en eventuele latere rechtszittingen: door hun ervaringen tijdens de eerdere zittingen weten ze wat ze later kunnen verwachten.

Door het moeilijke taalgebruik in de rechtbank en het juridisch jargon begrijpen ze niet alles wat gezegd wordt en weten ze ook niet wat dit voor hen persoonlijk betekent.

Tijdens de zitting geven de jongens aan weinig uitleg te krijgen. Zo kon maar een deel van de jongeren tijdens de zitting uitleg vragen aan hun advocaat.

Eén van de jongens gaf aan van te voren precies te weten wat hij tegen de rechter wilde zeggen, terwijl hij op het moment van rechtszitting niets meer wist. Een andere jongere gaf aan dat hij daarom een brief had geschreven zodat hij die kon gebruiken tijdens de zitting.

8.4.6 Het traject na afloop

Een aantal advocaten bespreekt met de jongere wat de rechter besloten heeft en wat dit voor hun persoonlijke situatie betekent. De meeste jongeren geven aan dat dit contact na afloop van het traject zich beperkt tot telefonisch contact, of een kort bezoek. Een aantal jongeren geeft aan ook in deze fase moeite te ervaren met DV&O. Vaak moeten zij na de zitting lang wachten om terug te keren naar de instelling. Dit geeft opnieuw veel spanning bij de jongere.

Bij terugkeer in de JJI worden veel dingen verhelderd. Door het praten met de mentor, het contact met andere jongeren en de groepsleiders. In een later stadium heeft de ITB-er hierin een belangrijke functie.

8.5 Aanbevelingen van jongeren

Jongeren willen geïnformeerd worden over de verschillende stappen in de strafrechtelijke procedure, over hoe ze zich moeten gedragen tijdens de zitting en wat hen te wachten staat

Jongeren willen tijdens de hele procedure weten wat er met ze gaat gebeuren. Deze informatie moet zowel schriftelijk als mondeling worden gegeven. Verstrekte informatie kan met voorbeelden worden ondersteund. Zo kan een overzicht van de opstelling in de rechtszaal bij de schriftelijke informatie ingesloten worden.

Daarnaast willen ze informatie over hun rechten en plichten tijdens de zitting. Ook moet aan jongeren verteld worden dat een zitting heel formeel verloopt. De taal die gesproken wordt, de rollen van de aanwezigen liggen vast. Tijdens de zitting worden toga's gedragen.

Vooraf willen jongeren voorbereid worden op wat door hen tijdens de rechtszitting gezegd mag worden. Deze informatie krijgen ze het liefst van hun advocaat.

Vorbereidingsmateriaal

Jongeren willen dat er een overzicht komt in de vorm van een verdeelboom/schematische weergave waarin de fasen van de strafrechtelijke procedure zijn weergegeven. Een boekje waarin de jongere kan zien wat tijdens elke fase gebeurt en wie, waarbij betrokken is met vermelding van de maximale termijnen van de fasen. Een dergelijk boekje moet beschikbaar zijn voor verschillende leeftijdscategorieën. Jongeren willen dat hierin grafieken zijn opgenomen over recidivecijfers en het aantal jongeren dat met justitie in aanraking komt. Volgens de jongeren kan dit voorlichtingsmateriaal verstrekt worden als zij in de 'cel' zitten. *'Op zo'n moment heb je toch niets te doen, dus kun je dat mooi lezen.'*

Eenheid in voorbereidingen en voorbereiding via verschillende kanalen

Jongeren geven aan dat informatie in verschillende vormen en op verschillende wijzen moet worden aangeboden. Liefst via een interactieve site, een video, een brochure of als een checklist. Jongeren die te maken krijgen met de strafprocedure hebben niet altijd de toegang tot internet. Volgens de jongeren is het van belang om een eenheid in bestaande materialen en manieren van voorlichting te creëren. Een eenduidige wijze van voorlichting kan hun begrip vergroten.

De jongeren vinden verder dat de communicatie tussen betrokken partijen in de strafrechtelijke keten moet worden verbeterd zodat niet steeds opnieuw eenzelfde gesprek gevoerd wordt met de jongere.

Ondersteuning en interesse in de leefwereld; eerder hulp en ondersteuning

Terugkijkend vinden de jongeren dat hen vanaf jonge leeftijd al ondersteuning geboden had moeten worden. Een jongere moet iemand hebben om zich aan op te trekken, zeggen ze.

Jongeren willen begeleidingscontacten met diepgang. Over de contacten die ze krijgen, zeggen ze dat het ze niet motiveert als hen 20 keer gevraagd wordt hoe het gaat zonder dat er specifieke vragen gesteld worden. De jongens vertellen dat bij specifieke vragen je er pas echt achter kan komen hoe gaat. In gesprek gaan met jongeren, niet alleen maar een briefje met uitleg geven.

Aanspreken op niveau

Jongeren willen op hun eigen niveau aangesproken worden. Ze worden zowel onderschat als overschat. De jongens waren het er over eens dat de professional een jongere moest vragen of deze de informatie goed begrijpt. Tevens moet de professional checken of hijzelf de jongere goed begrepen heeft. De informatie-check moet aldus twee kanten op gaan.

Elkaar helpen bij de voorbereiding

Ook helpt het wanneer jongeren zelf een bijdrage kunnen om andere jongeren voor te bereiden. Tijdens een 'Tipbijeenkomst' van Equip²⁶ kunnen jongeren elkaar helpen bij de voorbereiding op de zittingen. Jongeren die al een zitting hebben meegemaakt, kunnen andere jongeren hierover vertellen. Jongens geven aan dat zij eerder iets aannemen van iemand van hun eigen leeftijd dan van bijvoorbeeld een volwassene.

Eerlijkheid

De jongeren willen dat de verschillende partijen hen eerlijk vertellen wat hen te wachten staat. Er hoeft niet een mooier beeld te worden geschetst. Er moet uitleg gegeven worden en gemotiveerd waarom bepaalde straffen of maatregelen worden opgelegd.

Figuur 7 geeft een overzicht van de belangrijkste verbeterpunten die de jongeren noemen.

²⁶ Basismethodiek Youturn is uitbreiding en integratie van Equip en Sociaal Competentie Model – wordt gebruikt in JJI's (DJI, 2009).

Figuur 7: *Verbeterpunten aangedragen door jongeren voor zitting en procedure*

Verbeterpunten voorafgaand aan zitting	Verbeterpunten voor zitting
Meer informatie over procesrechtelijke aspecten. De stappen die doorlopen worden tijdens de procedure en de duur van deze stappen, in de vorm van een verdeelboom/schema.	Minder gebruik van moeilijke woorden tijdens de zitting.
Aanspreken op niveau van jongeren, waarbij interesse in diens leefwereld voorop staat.	Het geven van hun eigen mening, en het idee dat hier ook echt naar geluisterd wordt.
Eerlijkheid en duidelijkheid welke partijen wanneer bij de procedure betrokken zijn, en de mogelijke straffen die kunnen worden opgelegd door de rechter.	De mogelijkheid om vragen te stellen tijdens de zitting.
Het hebben van een mentor, of buddy tijdens de hele procedure.	Het hebben van een mentor, of buddy tijdens de hele procedure.

8.6 Tot slot

De meeste jongeren ondergaan de strafrechtelijke procedure en zitting zonder hieraan een actieve bijdrage te leveren. Ze zijn slecht op de hoogte van hun rechten en plichten, weten niet wat de (kinder)rechter van hen wil weten en geven niet aan wat zij zelf denken dat een goede straf of maatregel zou zijn in relatie tot hun verdere ontwikkeling. Hierdoor hebben ze sterk het gevoel dat er over hen beslist wordt.

Als je met jongeren in gesprek gaat, blijkt dat ze ideeën hebben over wat ze nodig hebben. De aanbevelingen die de jongeren doen, hebben betrekking op allerlei aspecten in de procedure. Ze gaan over praktische zaken maar ook over inhoudelijke aspecten. Jongeren hebben een helder beeld van hoe de procedure en de zitting eruit zouden moeten zien om hun ontwikkelingsbelang werkelijk te dienen. Ze zijn ook duidelijk over hoe professionals moeten handelen.

9 Child Friendly Courts: observaties tijdens de procedure en rechtszitting en de artikel 12, 37 en 40 IVRK

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat opnieuw de vraag centraal hoe de procedure moet worden ingericht om een zo zorgvuldig mogelijk besluit te nemen. Als uitgangspunt dienen de (kinder)rechten zoals vastgelegd in het IVRK en in overige internationale richtlijnen en bepalingen. In het vorige hoofdstuk lag het accent op de ervaringen van de jongeren en hun visies. Dit hoofdstuk is gebaseerd op de visies van de onderzoekers.

START

FINISH

9.2 Een studie naar de ervaringen van jongeren tijdens de strafzitting

In deze studie is samengewerkt met jeugdadvocaten uit drie arrondissementen. In de periode 2009 en 2010 hebben de onderzoekers 19 jongeren gevolgd die maken kregen met de strafrechtelijke procedure. De onderzoekers zijn aanwezig geweest vanaf het eerste contact dat de advocaat met zijn minderjarige cliënt had en bij de rechtbankzittingen die hierop volgden alsook bij de nabesprekingen hiervan.

9.3 Samenstelling van steekproef

De steekproef bestaat uit 16 jongens en drie meisjes. De leeftijd varieert van 14 tot 21 jaar. De meeste jongeren zijn verdacht van relatief lichte vergrijpen. Twee jongeren zijn verdacht van een

delict waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan. Deze jongeren zijn ook daadwerkelijk in voorlopige hechtenis geplaatst. Voor een deel van hen ging het om het eerste justitiecontact, meer dan de helft van de jongeren was al eerder met justitie in aanraking geweest. De jongeren zijn afkomstig uit de arrondissementen Almelo, Assen, Groningen en Leeuwarden.

9.4 Methode van onderzoek

In totaal hebben drie verschillende jeugdadvocaten in het onderzoek geparticipeerd. Deze advocaten zijn verbonden aan drie verschillende advocatenkantoren.²⁷ Vooraf is door de onderzoekers een geheimhoudingsverklaring ondertekend zodat de persoonlijke levenssfeer van betrokken jongeren beschermd wordt. Hun cliënten is vooraf aan het eerste contact met de advocaat toestemming gevraagd om te participeren in het onderzoek.²⁸

Figuur 8 geeft een overzicht van alle gevolgde procedures en zittingen. In de eerste contacten tussen de advocaat en diens cliënt is geobserveerd hoe de advocaat diens cliënt voorbereidde op de zitting.

Tijdens de rechtszittingen is geobserveerd wat de houding en het gedrag van de jongere was en hoe de communicatie met de rechter, de officier van justitie en de advocaat verliep.

Na afloop van de zitting is geobserveerd hoe de zitting werd nabesproken en hoe het contact tussen de advocaat en de jongere werd afgesloten.

Zes jongeren en hun ouder(s) hebben op twee momenten een vragenlijst ingevuld over hun ervaringen; na afloop van het voorbereidingsgesprek met de advocaat en na afloop van de zitting. Deze vragenlijst gaat nader in op de achtergrond van de jongere en de ervaringen van voor- en tijdens de zitting. De advocaat van deze zes jongeren heeft tevens een vragenlijst ingevuld over zijn visie op de jongere en het verloop van het proces.

²⁷ Om de identiteit van de jongeren te beschermen worden de advocatenkantoren niet bij naam genoemd

²⁸ Toestemming voor onderzoek is verleend door Raad voor Rechtspraak en door betreffende gerechten

Figuur 8: *overzicht procedure en zittingen jongeren*

Advocatenkantoor A.	Advocatenkantoor B.	Advocatenkantoor C.
1. Man Rechtszitting	1. Vrouw Voorbespreking Rechtszitting	1. Vrouw Voorbespreking Rechtszitting
2. Man Voorbespreking Rechtszitting	2. Man Bewaring Voorgeleiding Voorlopige hechtenis JJI Rechtszitting	2. Man Voorbespreking Rechtszitting
3. Man Voorbespreking Rechtszitting	2. Man Bewaring Voorgeleiding Voorlopige hechtenis JJI Rechtszitting	3. Man Voorbespreking Rechtszitting
4. Man Voorbespreking Rechtszitting	3. Man Voorgeleiding	4. Man Voorbespreking Rechtszitting
5. Man Voorbespreking Rechtszitting	4. Man Rechtszitting	5. Man Voorbespreking Rechtszitting
6. Man Voorbespreking Officierszitting		6. Man Voorbespreking Rechtszitting Voorbespreking Rechtszitting
7. Man Voorbespreking Rechtszitting		
8. Vrouw Voorbespreking Rechtszitting		

9.5 Resultaten

Rol advocaat vooraf, tijdens en na afloop van de zitting en artikel 37 IVRK

Volgens artikel 37 sub d van het IVRK heeft het kind recht op juridisch passende rechtsbijstand. Tijdens de fase van voorbespreking wordt de jongere geïnformeerd over wat hem of haar te wachten staat in het strafproces. Hierbij wordt aandacht besteed aan de verschillende facetten van het strafproces. De advocaten uit het onderzoek geven voorbeelden van hoe de zitting eruit kan zien, wat er verwacht kan worden en welke mogelijke straf kan worden opgelegd. Ook worden de rollen van de verschillende partijen uitgelegd aan de jongeren. Eén van de advocaten nam uitvoerig de tijd om het proces aan de hand van voorbeelden aan de jongere uit te leggen. Tijdens de zitting treedt de advocaat namens de jongere op in de procedure. Na afloop van de

zitting namen de advocaten de tijd na te bespreken wat er tijdens de zitting gezegd werd en te checken of de jongere de vervolgstappen begreep.

Observaties tijdens de strafzitting

Uit de observaties tijdens de zittingen blijkt dat de jongere de vragen niet altijd begrijpt. Er wordt vaak in juridische termen gesproken. De jongere wordt wel gevraagd of hij het betoog van de rechter begrepen heeft. Dit wordt niet altijd inhoudelijk gecheckt. Er is tijdens de zitting weinig gelegenheid tot overleg tussen de jongere en de advocaat.

Het valt op dat verschillende rechters, officieren en advocaten een eigen persoonlijke stijl van communiceren hebben. Hierdoor is er een grote diversiteit in hoe de communicatie tussen hen en de jongeren verloopt. Zo zijn er rechters die een zeer persoonlijke communicatiestijl hanteren en de jongere bij hun voornaam aanspreken. Er zijn ook rechters die zeer formeel communiceren met een sterke nadruk op juridisch jargon.

Ervaringen van zes jongeren en het recht om gehoord te worden (12 IVRK)

Drie van de zes jongeren bij wie een vragenlijst is afgenomen over hun ervaringen tijdens de zitting, gaven aan dat zij serieus werden genomen tijdens de zitting en dat zij ruimte kregen om hun verhaal te doen. Een van de jongere had het idee invloed te hebben op de uitkomsten van de zitting. Twee jongeren durfden vragen te stellen wanneer zij iets niet begrepen. Tijdens de zitting vroegen vijf jongeren verduidelijking aan hun advocaat. Slechts één jongere gaf aan dat hij zich op zijn gemak voelde tijdens de zitting.

Wanneer jongeren aangaven dat zij zich serieus genomen voelden; werden zij tijdens de zitting bij hun voornaam genoemd en hadden zij het idee dat de Officier van Justitie en de rechter naar hem of haar luisterde als hij of zij het woord kreeg. Ook werd uitleg over juridische termen gegeven.

Visie van de advocaten en morele dilemma's

Eén advocaat stelde expliciet dat het belang van het kind niet altijd vrijspraak inhoudt. Wanneer dit inhoudt dat er een straf of maatregel aan de jongere wordt opgelegd omdat dit op dat moment het meest in het belang van de jongere is, is het de taak van de advocaat om zijn rol in het licht te zien van het belang van de ontwikkeling van de jongere en daarmee niet te pleiten voor vrijspraak zonder verdere vervolging.

Een andere advocaat formuleerde het volgende: *'De taak van de advocaat houdt niet op nadat een rechter tot een afdoening van een delict is gekomen'*.

Eén van de advocaten had als voorstel om de schrijver van het raadsrapport op de zitting te laten verschijnen in plaats van een zittingsvertegenwoordiger van de Raad van de Kinderbescherming. Dit omdat er soms vragen zijn over het rapport die door de zittingsvertegenwoordiger niet goed beantwoord kunnen worden.

9.6 Tot slot

In twee deelstudies is gekeken naar de voorbereiding van jongeren op de strafzitting en naar de ervaringen en belevingen van jongeren. In hoofdstuk 8 is de visie vanuit het perspectief van de jongeren belicht. In hoofdstuk 9 staat het perspectief van de professional meer centraal. Onderzoekers zijn aanwezig geweest bij de contacten van de advocaat met de jongeren tijdens de verschillende fasen van de strafrechtelijke procedure en met deze advocaten is gesproken over de morele dilemma's van hun vak.

De rechtszitting van een jongere heeft als primaire functie om vast te stellen of het delict waarvan de jongere verdacht wordt ook bewezen verklaard kan worden. Vervolgens speelt de vraag rond de strafbaarheid en de schuld van de jongere. Voor de beantwoording van het eerste deel van de vragen, gaat het om een uitwisseling van feitelijke informatie tussen de rechter en de verdachte. Wanneer het gaat om de strafbaarheid en schuld, worden ook aspecten rond het toekomstbelang en het ontwikkelingsperspectief van de jongere in ogenschouw genomen. In het gedeelte van de zitting waarin het om deze vragen gaat, is het van belang dat de jongere een goed, passend beeld hiervan kan schetsen.

In de conclusies van dit rapport zullen we de resultaten van de deelstudies samenbrengen.

Deel 4

Conclusies en aanbevelingen

10 Conclusies en aanbevelingen

10.1 Inleiding

In 2008 is het onderzoek Belang van het Kind in het Jeugdstraf(proces)recht gestart. Het onderzoek bestaat uit een theoretisch deel en een empirisch deel.

Het theoretisch deel van de studie besteedt aandacht twee thema's. Thema één betreft de mondiale en Nederlandse rechtsontwikkelingen op het terrein van het jeugdstrafrecht en kinderrechten. Thema twee betreft gedragswetenschappelijk onderzoek naar de kenmerken en ervaringen van jongeren die met het jeugdstraf(proces)recht te maken krijgen.

Het empirisch deel van de studie bestaat uit 3 delen. Deel één is de studie naar de psychometrische kwaliteiten van de BIC-Q. Deze vragenlijst dient ter ondersteuning van besluiten in het jeugdstrafrecht waarbij een oordeel over de kwaliteit van de opvoeding wordt meegewogen in het besluit waar de jongere het best kan opgroeien.

Deel tweede deel betreft de ontwikkeling van de BIC-S; de jongerenversie van de BIC-Q. Deze kunnen jongeren gebruiken om tijdens de zitting beter te verwoorden hoe zij hun eigen ontwikkelingsbelang zien. Ze kunnen aangeven welke leefomgeving volgens henzelf het meest geschikt is om verder op te groeien.

Deel drie heeft als thema Child Friendly Courts. Middels gesprekken met jongeren, middels observaties van de contacten van de jongeren met hun advocaat tijdens de procedure en middels observaties tijdens de zitting, is onderzocht hoe een kindvriendelijke strafrecht procedure moet worden vormgegeven.

In dit afsluitende hoofdstuk gaan we in op de belangrijkste onderzoeksresultaten en doen we suggesties voor vervolgonderzoek en beleid.

10.2 Conclusies

Conclusie 1 Het mondiaal en Europees juridisch kader is sterk gebaseerd op het IVRK en van groeiende betekenis voor het Europese en Nederlandse jeugdstraf(proces)recht.

De hier genoemde internationale juridische (kinderrechten)bepalingen en richtlijnen zijn relevant voor kinderen die te maken krijgen met het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht:

- Het belang van het kind is eerste dan wel essentiële overweging (art. 3 IVRK jo art. 24 lid 2 van het Handvest van de Grondwet van de Europese Unie)
- Het kind heeft recht op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK)
- Het kind heeft het recht om gehoord te worden (art. 12 IVRK en de Guidelines for Child Friendly Justice van de Raad voor Europa)
- Opsluiten als laatste middel en gericht op resocialisatie (art. 37 jo art. 40 IVRK)
- Passende rechtsbijstand in de procedure (art. 40 IVRK)

Artikel 3 IVRK en artikel 24 lid 2 van het Handvest van de Grondwet van de Europese Unie

Volgens artikel 3 lid 1 het IVRK is het belang van het kind eerste overweging bij alle besluiten die dit belang kunnen raken. Volgens artikel 24 lid 2 van het Handvest van de Grondwet van de Europese Unie is het belang van kind een essentiële overweging bij dergelijke besluiten.

Het mondiale en Europees juridisch kader schrijft voor dat Nederland dit uitgangspunt in wet- en regelgeving en beleid rond kinderen en het jeugdstrafrecht hanteert. In de strafrechtelijke wetteksten van de PIJ-maatregel en de Gedragsbeïnvloedende maatregel is verwoord dat deze maatregelen slechts mogen worden uitgesproken als ze in het belang zijn van de ontwikkeling van het kind. Het belang van ontwikkeling is aldus in deze wetteksten verwerkt. Ook in de toepassing van de andere Nederlandse wetgevingsbepalingen rond kinderen en het strafrecht zijn de artikelen 3 IVRK en 24 lid 2 van het Handvest van de Europese Grondwet van essentieel belang.

Artikel 6 IVRK

De strekking van dit artikel is dat het kind recht heeft op leven en ontwikkeling. Artikel 6 wordt met de artikelen 2, 3 en 12 beschouwd als kernartikel uit het IVRK. Het ontwikkelingsbelang dient bij het uitspreken van de PIJ- en Gedragsbeïnvloedende maatregel centraal te staan. Zelfs beperkingen binnen het verblijf in een JJI moeten noodzakelijk zijn voor de geestelijke en de lichamelijke ontwikkeling van de jeugdige (artikel 2 lid 4 sub h BJJ).

Artikel 12 IVRK en Europese richtlijnen

Volgens artikel 12 IVRK heeft het kind het recht om gehoord te worden over alle besluiten die zijn of haar belangen raken. In meerdere Verdragen, Richtlijnen, Regels en Aanbevelingen opgesteld onder de noemer van de Verenigde Naties (VN), de Raad van Europa en de Europese Unie (EU) komt het belang van participatie van jongeren in strafrechtelijke procedures naar voren.

Onlangs (2010) zijn nieuwe richtlijnen aangenomen door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, inzake een kindvriendelijke rechtsprocedure. Deze richtlijnen zijn gestoeld op mondiale en Europese verdragen en het IVRK. In de richtlijnen van de Raad van Europa (2010) wordt uitvoerig aandacht besteed aan het recht van jongeren om gehoord te worden en hun mening te geven. Daarbij dient rekening gehouden te worden met het begripsniveau, leeftijd en ontwikkeling van de jongere en omstandigheden van de zaak. Jongeren moeten geconsulteerd worden in hoeverre ze gehoord willen worden. Daarnaast dienen de jongeren de noodzakelijke informatie omtrent hun rechten verstrekt te krijgen. Het recht om gehoord te worden, impliceert overigens niet dat de visie van de jongere ook wordt overgenomen in de uitkomst van de uiteindelijke beslissing. Beslissingen dienen in een begrijpelijke taal aan de jongere worden uitgelegd, met name de beslissingen die niet overeenkomen met de eigen meningen en ideeën van de jongere.

Artikel 37 en artikel 40 IVRK

Deze artikelen zien specifiek toe op de rechtssituatie van minderjarigen die met het jeugdstraf-(proces)recht te maken krijgen. Ze worden doorgaans in onderling verband beschouwd. Aspecten als begeleiding en rechtsbijstand tijdens de procedure zijn hierin vastgelegd en het belangrijke uitgangspunt dat gesloten plaatsing slecht als uiterst middel mag worden toegepast, voor de kortst mogelijke duur. De behandeling moet gericht zijn op resocialisatie in de samenleving.

Conclusie 2 De praktijk van het jeugdstraf(proces)recht sluit onvoldoende aan bij juridische en gedragswetenschappelijke inzichten op het gebied van ontwikkeling van (kwetsbare) kinderen en op het gebied van participatie.

Het juridisch en gedragswetenschappelijk denken over het jeugdstraf(proces)recht is sterk in beweging. In Nederland en in de rest van Europa speelt de discussie over de leeftijdsgrenzen in het jeugdstraf(proces)recht. De algemene opinie vanuit de gedragswetenschappen is dat de leeftijdsgrenzen in het strafrecht moeten worden aangepast aan de laatste gedragswetenschappelijke inzichten. Deze duiden erop dat de cognitieve en sociaal emotionele ontwikkeling van jongeren veel trager verloopt dan lange tijd werd verondersteld. Pas rond het 23^e levensjaar is er in dit opzicht sprake van volwassenheid. Een implicatie hiervan zou moeten zijn dat de ondergrens voor de toepassing van het volwassen strafrecht verder omhoog gaat omdat een jongere op zijn 18^e jaar nog lang niet volwassen is. Het toepassen van het volwassen strafrecht bij 16- en 17-jarigen is vanuit een gedragswetenschappelijke visie onbegrijpelijk en strijdig met ontwikkelingspsychologische inzichten.

Kijkt men naar de specifieke achtergronden en kenmerken van de categorie jongeren die het meest met het jeugdstrafrecht te maken krijgen, dan blijkt dat het hier gaat om een kwetsbare groep. Jongeren met een LVB, psychische en psychiatrische problematiek (als ODD, ADHD, PDD-NOS) zijn oververtegenwoordigd. Ook jongeren met een niet-Nederlandse culturele achtergrond zijn sterk vertegenwoordigd. Jongeren met bijvoorbeeld ADHD zijn niet goed in staat hun aandacht lang vast te houden tijdens de rechtszitting. Jongeren met een LVB hebben moeite met het begrijpen van de verbale communicatie en ook uitingen van non-verbale communicatie wordt door deze jongeren niet altijd adequaat geïnterpreteerd. Hiermee dient rekening te worden gehouden bij de strafrechtelijke procedure. Kennis van de culturele achtergronden van jongeren en van de eventuele stoornissen van jongeren moet aanwezig zijn bij de professionals die met deze jongeren te maken krijgen.

Participatie is in de juridische literatuur een kernbegrip. Zo blijkt dat in heel Europa jongeren zich onvoldoende gehoord voelen in de juridische procedures waarmee ze te maken krijgen.

De noodzaak van participatie klinkt ook door in de visie dat de sociale omgeving van de jongere die een delict heeft gepleegd veel meer betrokken dient te worden bij de interventies en gesloten plaatsing. Een succesvolle behandeling kan alleen gerealiseerd worden als de jongere na de

gesloten plaatsing terugkeert naar een thuismilieu dat de eventuele gedragsveranderingen van de jongere ondersteunt en verder stimuleert. Ouders, broers, zussen, opa's oma's en andere voor het kind belangrijke mensen, moeten daarom betrokken worden bij de behandeling van de jongere. Juridische, pedagogische en psychologische inzichten gaan in deze discussie hand in hand.

Conclusie 3 Jongeren voelen zich niet gehoord in de strafrechtelijke procedure en worden te weinig begeleid.

Uit meerdere onderzoeken (De Haan & Hielkema, 2005; Kalverboer, 2008; Kilkelly, 2010; Weijers, 2004) blijkt dat jongeren zich niet goed gehoord voelen tijdens de strafrechtelijke procedure. Ze worden wel gehoord maar er wordt niet naar hen geluisterd, zeggen ze. Hierdoor participeren ze te weinig in hun eigen strafproces waardoor ze het ondergaan en ze er niet verantwoordelijk voor zijn (zie de hoofdstukken 3 en 4, 7, 8 en 9).

Ondanks alle inspanningen van professionals (zoals advocaten, raadsonderzoekers, jeugdreclasserders, het OM en de rechtelijke macht) wordt de jeugdstrafrechtketen door veel jongeren als onduidelijk en onoverzichtelijk ervaren. Er is een grote tegenstelling tussen de visie van de jongeren enerzijds en anderzijds de professionals in de keten die de jongeren begeleiden, voorbereiden en hun best doen ze te betrekken bij het strafproces en ze verantwoordelijkheid te laten nemen (zie de hoofdstukken 7 en 8).

De wijze waarop een jongere wordt voorbereid op zijn of haar strafzitting, is afhankelijk van wie de voorbereiding op zich neemt. Een advocaat neemt hierin een andere rol aan dan de raadsmedewerker. Daarnaast bestaan er grote verschillen binnen de disciplines die de jongeren voorbereiden (zie de hoofdstukken 3, 4, 7, 8 en 9).

Conclusie 4 Het IVRK biedt een juridisch kader voor kindvriendelijke rechtspraak bij delicten waarbij het ontwikkelingsbelang van de jongere moet worden meegewogen in relatie tot een besluit tot gesloten plaatsing.

Het IVRK is de rode draad in het hier gepresenteerde onderzoek. In het bijzonder de kernartikelen 3, 6, 12 en de specifiek op het jeugdstraf(proces)recht gerichte artikelen 37 en 40 zijn van belang.

Het onderzoek focust op jongeren die te maken krijgen met de zwaardere afdoeningen binnen het jeugdstrafrecht, te weten de maatregel Plaatsing in Inrichting voor Jeugdigen (PIJ), de Gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM), en de jeugddetentie.

Voor de genoemde maatregelen geldt dat deze alleen mogen worden uitgesproken als deze het belang van de ontwikkeling van de jongeren dienen. Hiermee is de relatie gelegd met de kernartikelen 3 en 6 van het IVRK. Artikel 3 met als strekking het belang van het kind is eerste overweging en artikel 6 met als strekking het kind heeft recht op leven en ontwikkeling. Het belang van het kind is ontwikkeling.

De jongere moet tijdens het strafproces, de behandeling van zijn zaak ter zitting, en de hierop volgende hechtenis, detentie of behandeling, de gelegenheid krijgen zijn eigen visie weer te geven. Hierbij wordt aangesloten bij artikel 12 IVRK waarin dit recht is vastgelegd.

Artikel 37 IVRK ziet onder andere toe op een passende behandeling van jongeren die gesloten geplaatst worden en op passende juridische bijstand in alle fasen van de procedure. Artikel 40 IVRK benadrukt de pedagogische grondslag van het jeugdstrafrecht met het accent op opsluiten als laatste middel en het doel van resocialisatie.

Conclusie 5 De vragenlijst Belang van het Kind en voorwaarden voor Ontwikkeling (BIC-Q) beschikt over voldoende psychometrische kwaliteiten en kan gebruikt worden ter ondersteuning van strafrechtelijke juridische besluiten die de belangen van kinderen raken.

De lijst kan op meerdere momenten in de strafrechtelijke procedure worden ingezet. Hieronder worden een aantal toepassingsmogelijkheden uitgelicht (zie de hoofdstukken 5 en 6).

In diagnostiek en behandeling

De vragenlijst kan gebruikt worden als ondersteuning bij het vaststellen van behandeling gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving het kind. Zo kan vastgesteld worden aan welke ontwikkelingsvoorwaarden niet, of in mindere mate, wordt voldaan, zodat in de behandeling ingezet kan worden op verbetering van deze specifieke conditie(s).

De vragenlijst kan gebruikt worden om een inschatting te geven van het effect van interventies op deze omgevingsconditie(s).

In de rechtspraak als ondersteuning bij het besluit tot het uitspreken of verlengen van de PIJ of GBM

De vragenlijst kan gebruikt worden ter ondersteuning van besluiten die een verandering van de verblijfplaats van het kind met zich meebrengen. Verschillende alternatieve leefomgevingen kunnen met elkaar vergeleken worden om het ontwikkelingsperspectief van de jongere te bepalen. Bijvoorbeeld het ontwikkelingsperspectief van een jongere in gesloten kader vergeleken met een alternatieve interventie. Ook kan een verwachting worden uitgesproken over de kwaliteit van de leefsituatie waar de jongere na gesloten kader terecht komt.

Als klimaatstevredenheidsinstrument

De vragenlijst kan gebruikt worden om de kwaliteit van het opvoedingsklimaat te beoordelen. De lijst is geschikt voor alle typen opvoedingsomgevingen zoals de gesloten setting, het thuismilieu als ook een alternatieve opvoedingsomgeving.

Conclusie 6 De kwaliteit van de opvoedingssituatie vooraf aan gesloten plaatsing van civielrechtelijk geplaatste jongeren is slechter dan die van strafrechtelijk geplaatste jongeren.

Uit de eerste resultaten bij toepassing blijkt dat bij de meeste jongeren uit de steekproef, de kwaliteit van de opvoedingssituatie voorafgaand aan plaatsing onvoldoende is. De kwaliteit van de opvoedingsomgeving van jongeren onder civielrechtelijke titel is op meerdere condities significant slechter dan de kwaliteit van opvoedingsomgeving van strafrechtelijk geplaatste jongeren (zie hoofdstuk 6).

Conclusie 7 De BIC-S kan jongeren ondersteuning bieden om beter gebruik te maken van hun hoorrecht en draagt bij aan een kindvriendelijke strafrechtelijke rechtsprocedure.

De BIC-S is ontwikkeld als jongerenversie van de BIC-Q om jongeren, naast professionals, een stem te geven in hun eigen rechtsprocedure (zie bijlage II). Jongeren hebben zelf meegewerkt aan de totstandkoming van de lijst. Zij hebben de vragen geformuleerd en de vorm en lay-out gekozen (zie hoofdstuk 7 en bijlage II).

De lijst is bedoeld om jongeren te ondersteunen bij de voorbereiding op de rechtszitting. Met de lijst kunnen ze de rechter laten weten welke leefomgeving ze zelf het meest geschikt achten om in op te groeien. Door jongeren hun visie te laten geven, maken ze gebruik van hun recht om gehoord te worden in de juridische procedure. Hiermee wordt invulling gegeven aan het begrip Child Friendly Courts zoals beoogd door de Raad van Europa.

Conclusie 8 Jongeren vinden dat ze onvoldoende worden voorbereid op de strafrechtelijke procedure en de rechtszitting en dat ze onvoldoende worden ondersteund door de professionals die hierin een rol zouden moeten spelen.

Met jongeren is uitgebreid besproken hoe de procedure en de voorbereiding van de jongere op de rechtszitting zou moeten verlopen zodat de kans op ontsparing in de toekomst kleiner wordt en de kans op succesvolle behandeling groter (zie tevens hoofdstuk 8 en 9).

De aanbevelingen die jongeren zelf doen ter verbetering van de voorbereiding op de procedure staan in de volgende paragraaf vermeld.

In paragraaf 10.4 volgen aanvullende beleidsaanbevelingen van de onderzoekers.

10.3 Aanbevelingen van jongeren om de procedure en voorbereiding op de rechtszitting te verbeteren

Jongeren hebben een belangrijke rol gespeeld in dit onderzoek. Hieronder staan de aanbevelingen die de jongeren zelf ter verbetering van de strafrechtelijke procedure aandragen:

Aanbeveling 1 Jongeren willen een ‘Buddy’ die hen tijdens de procedure begeleidt en ondersteunt.

Jongeren geven aan dat ze veel eerder begeleiding en steun willen krijgen. Ze hebben behoefte aan een soort ‘buddy’ of mentor. Ze zien in de huidige juridische procedure hun advocaat als partner. Veel jongeren vinden echter dat hun advocaat te weinig tijd en aandacht voor hen heeft. Ze geven aan dat er een onafhankelijk persoon zou moeten zijn die tijdens de hele strafprocedure beschikbaar is om het traject dat de jongeren doorlopen op een adequate wijze te ondersteunen en te begeleiden. Deze persoon moet onafhankelijk en betrokken zijn.

Aanbeveling 2 De informatieverstrekking moet duidelijk en eerlijk.

De jongeren geven aan dat ze behoefte hebben aan duidelijkheid en eerlijkheid over wat hen allemaal te wachten staat. Jongeren willen duidelijkheid en eerlijkheid gedurende alle fasen van het strafproces. Ze willen een overzicht van wat ze te wachten staat, welke straf hen mogelijk kan worden opgelegd, wie de verschillende partijen zijn die bij het proces betrokken zijn en wat hun eigen verantwoordelijkheden en hun rechten zijn. Ze willen ook over praktische zaken horen. Belangrijk is dat de professional het niet ‘mooier’ maakt dan dat het is.

Bij elke fase hoort andere informatie. Wat relevant is, hangt af van de fase waarin de jongere zit. De informatie moet in verschillende vormen beschikbaar zijn. Wanneer jongeren in verzekering zijn gesteld of in een JJI verblijven, zijn er beperkingen met betrekking tot toegang tot het internet. Voor deze jongeren kan informatie gegeven worden middels folders waarin uitleg en een overzicht staat van alle volgende fasen in de procedure. Een verdeelboom waarin de stappen staan uitgewerkt en waarin is aangegeven welke personen op welke momenten betrokken zijn bij de procedure, wat hun bevoegdheden zijn en wat de mogelijke uitkomsten zijn van de besluiten kunnen hierin worden toegelicht.

Jongeren geven aan dat in deze folders ook moet staan hoeveel jongeren in aanraking komen met justitie en hoeveel jongeren weer in herhaling vallen na vertrek.

Bij het maken van dit materiaal is het belangrijk is rekening te houden met het begripsniveau van de jongere. Ondersteuning kan plaatsvinden middels auditieve en visuele informatie in de vorm van websites, folders, video.²⁹

Aanbeveling 3 In gesprek gaan met de jongere tijdens alle fasen van de procedure.

Jongeren vinden het van wezenlijk belang dat er echt met hen gesproken wordt. Ze vragen erom dat diep op onderwerpen wordt ingegaan. Pas dan levert het hen werkelijk inzicht op in hun eigen gedrag en wat ze moeten veranderen. Jongeren willen geen oppervlakkige gesprekjes over hoe het gaat. Daar hebben ze naar eigen zeggen niks aan. Ze willen echte gesprekken die hen inzicht verschaffen in hun eigen situatie, gedrag en handelen.

²⁹ Momenteel wordt er gewerkt aan een voorlichtingsfilm door en voor jongeren, die te maken krijgen met justitie. Deze film wordt mede mogelijk gemaakt door Pekoenna, de jongerenafdeling van Stichting Kinderpostzegels. Deze film zal in november 2011 in première gaan.

Aanbeveling 4 Bij het betrekken van ouders bij het strafproces moet rekening gehouden worden met hun culturele achtergrond.

Sommige jongeren hebben een culturele achtergrond waar ze thuis al zwaar gestraft worden. Het is volgens hen dan beter om in het bijzijn van de ouders alles te ontkennen ten overstaan van een rechter of advocaat, om zo de eer van de familie hoog te houden. Volgens deze jongeren moet je jongeren aanspreken, wanneer ze het meest kwetsbaar zijn, zonder hun ouders. Er moet op andere manieren gezocht worden om ouders bij de procedure te betrekken. Gedacht moet worden aan het inschakelen van een vertrouwenspersoon van de familie, of een apart gesprek met de ouders zonder dat de jongere daarbij aanwezig is.

10.4 Aanbevelingen voor verder beleid

De toepassing van de BIC-Q in de strafrechtelijke procedure

Het onderzoek geeft aanleiding voor verschillende beleidsaanbevelingen die in deze paragraaf zullen worden toegelicht. Allereerst gaan we in op de toepassingsmogelijkheden van de BIC-vragenlijst in de verschillende fasen van de procedure te gebruiken door verschillende ketenpartners.

Aanbeveling 1 Gebruik de BIC-Q in de verschillende fasen van de strafrechtelijke procedure.

Door de vragenlijst te gebruiken in de verschillende fasen van de strafrechtelijke procedure, ontstaat een beeld van de kwaliteit van de opvoedingsomgeving van het kind waarmee rekening kan worden gehouden met besluitvorming en met behandeling. Alleen een goede opvoedingsomgeving biedt de jongere de mogelijkheid om zich positief te ontwikkelen. Hieronder is aangegeven welke ketenpartners de lijst in de verschillende fasen van het strafproces kunnen toepassen.

Fase van Inverzekeringstelling

In deze fase kan de BIC-Q gebruikt worden door de Officier van Justitie om te zien of er gronden zijn gerelateerd aan de kwaliteit van de opvoeding in de thuissituatie van de jongere en diens ontwikkelingsbelang die er aanleiding toe geven om de jongere niet in verzekering te stellen dan wel om de inverzekeringstelling niet te verlengen.

Fase van Voorlopige Hechtenis (Inbewaringstelling en gevangenhouding)

De Rechter-commissaris kan de BIC-Q inzetten tijdens de beslismomenten bij het overgaan van de fase van inverzekeringstelling naar de fase van voorlopige hechtenis. De Rechter-commissaris kan de lijst gebruiken als extra toets, om te zien of de jongere langer vastgehouden moet worden of terug gaat naar zijn of haar thuismilieu met bijzondere voorwaarden. Gekeken kan worden waar extra ondersteuning ingezet dient te worden, wanneer de jongere terugkeert naar het thuismilieu en of dit thuismilieu genoeg mogelijkheden heeft om de jongere adequaat te ondersteunen.

Ten behoeve van de rapportage pro justitia door de Raad voor de Kinderbescherming en NIFP

Om een beeld te krijgen van de persoonlijke achtergrond en ontwikkeling van de jongere, kan de Raad voor de Kinderbescherming de opdracht krijgen tot het doen van een Basis Raadsonderzoek (BARO) dan wel tot het doen van een Uitgebreid Straf Onderzoek (USO). Doorgaans wordt het Nederlands Instituut voor Psychologie en Psychiatrie (het NIFP) gevraagd om het persoonlijkheidsonderzoek (P.O.) van de jongere uit te voeren. De Raad integreert de bevindingen van het P.O. in haar advies aan de rechtbank. Dit advies wordt over het algemeen gebruikt om tot een passende afdoening van het delict te komen (Bartels, 2007; Van der Linden et al., 2009). De Raad voor de Kinderbescherming en het NIFP kunnen de zowel de BIC-Q als de BIC-S gebruiken bij het opstellen van het advies. Met behulp van de vragenlijsten kan de kwaliteit van huidige opvoedingssituatie in kaart worden gebracht en een verwachting worden uitgesproken over het perspectief bij een specifiek strafadvies dan wel bij een specifieke straf of maatregel.

In de besluitvorming door de rechter

De Rechter kan de BIC-Q gebruiken als extra toets, als aanvulling op de Rapportage van de Raad. Deze vragenlijst kan worden gekoppeld aan de artikelen 77s Sr (Plaatsing in Inrichting) en 77w Sr (Gedragsbeïnvloedende maatregel). Beide maatregelen mogen enkel worden opgelegd als zij in het belang van de ontwikkeling van de jongere zijn. Verschillende verwachtingen omtrent de kwaliteit van de opvoedingsomgeving bij alternatieve straffen of maatregelen kunnen tegen elkaar afgezet worden. Ook kan in deze fase de jongeren versie; de BIC-S, inzicht geven in hoe de jongere zelf tegen de beslissingen aankijkt. Hiermee kan het proces van participatie van de jongere in zijn of haar rechtsprocedure worden bevorderd.

Bij verlenging van de strafrechtelijke maatregel

Wanneer op verschillende momenten in de procedure BIC-Q's worden ingevuld, kunnen de resultaten vergeleken worden en kan worden vastgesteld of de kwaliteit van de opvoedingssituatie zodanig is dat een jongere perspectiefvol terug naar huis kan. Een vergelijking van de BIC-Q en de BIC-S kan een beeld geven in het verschil in inzichten hieromtrent. Behandeldoelen gericht op perspectiefvolle terugkeer naar huis kunnen uit de resultaten worden afgeleid.

In de JJI door de mentor & Gedragwetenschappers als risicotaxatie instrument

Wanneer een jongere in een justitiële inrichting is geplaatst, kan de mentor of de gedragwetenschapper van de jongere de BIC-Q invullen als risicotaxatie instrument omtrent risico's in de leefomgeving van de jongere die eraan kunnen bijdragen dat een jongere bij terugkeer naar huis terugvalt in deviant gedrag. Deze beoordeling kan dienen ter onderbouwing van de behandeldoelen. Dit kan op verschillende momenten in de behandeling. Op basis van de BIC-Q kan een inschatting worden gemaakt op welke individuele domeinen in het leven van de jongere nog extra ingezet of geïnvesteerd moet worden.

In het na-traject door de jeugdreclassering & trajectcoachen

De Jeugdreclassering en Trajectcoachen (ITB'ers) kunnen de lijst gebruiken om te zien op welke condities in gezet dient te worden om de kwaliteit van de opvoedingsomgeving te verbeteren.

Aanbeveling 2 Splits de strafzitting op in een herkenbaar strafrechtelijk juridisch en een strafrechtelijk pedagogisch gedeelte.

Tijdens het eerste deel van de strafzitting van de jongere moet de bewezenverklaring van het delict en de strafbaarheid van de jongere centraal staan. Het gaat in dit deel van de zitting voornamelijk om een uitwisseling van feitelijke informatie: vragen als 'Wat is er gebeurd', 'Is het gebeurde strafbaar' en 'Is de jongere schuldig aan het strafbare feit', staan centraal.

Het tweede deel van de zitting zou moeten gaan om de afdoening. In dit deel is het relevant om te kijken naar het belang van de jongere (art. 3 IVRK) diens recht op ontwikkeling (art. 6 IVRK) en het type afdoening dat het ontwikkelingsbelang van de jongere het beste dient. Daarbij dient de jongere gehoord te worden (art. 12 IVRK). Door tijdens de zitting een duidelijke scheiding aan te brengen in het strafrechtelijk/juridisch deel en het pedagogisch deel, zal bij de jongere veel onduidelijkheid over de zitting en zijn of haar rol hierin kunnen worden weggenomen.

Aanbeveling 3 Participatie van ouders is nodig voor het succes van de behandeling van de jongeren.

Naast participatie van jongeren, is participatie van de ouders in de strafprocedure van hun kind zeer gewenst. Wanneer ouders betrokken worden bij het opstellen van het hulpverleningsplan van hun kind, kan dit tot een succesvoller interventie leiden dan wanneer dit niet gebeurt. Het maakt de ouders medeverantwoordelijk voor de resultaten.

Verder blijkt dat bij onze steekproef dat de kwaliteit van de opvoedingsomgeving waar jongeren uitkomen vaak onvoldoende is. Wanneer deze opvoedingsomgeving niet verandert na terugkeer, kan van de jongere niet verwacht worden dat hij of zij een positieve gedragsverandering kan vasthouden.

Ook de veranderde wetgeving, die met zich mee brengt dat ouders sinds begin dit jaar (2011) verplicht zijn te verschijnen op de zitting van hun kind, biedt aanknopingspunten. Wel moet gekeken worden in hoeverre de aanwezigheid van ouders bij voorbereidingsgesprekken en/of zitting de jongere belemmert. Hiervan kan bijvoorbeeld sprake zijn bij jongeren die uit een 'schaamtecultuur' komen en in aanwezigheid van de ouders het delict niet mogen bekennen.

Aanbeveling 4 Ontwikkel een werkmethode voor jeugdadvocaten voor de begeleiding van jongere vooraf, tijdens en na de zitting.

De ervaringen van de jongeren in het onderzoek met hun rechtsvertegenwoordigers lopen uiteen van zeer positief tot uitgesproken negatief. Er is bij veel jongeren sprake van onvrede over hoe ze de begeleiding door de advocaat hebben ervaren. Zo zijn er jongeren die vooraf aan de zitting slechts eenmaal telefonisch contact hebben gehad met hun rechtsvertegenwoordiger.

Alle jongeren hebben recht op een goede bijstand en goede voorbereiding. We sluiten daarom aan bij het advies van de Raad voor de Strafrechttoepassing om een specifieke werkwijze voor jeugdadvocaten te ontwikkelen zodat alle jongeren een goede, eenduidige voorbereiding en rechtsbijstand kunnen ervaren (Zie ook: RSJ, 2011).

10.5 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Het onderzoek heeft geleid tot een reeks aanbevelingen voor beleid. De implementatie van deze aanbevelingen dient middels onderzoek te worden ondersteund. De aanbevelingen voor verder onderzoek worden hieronder nader worden geëxpliciteerd.

Toepassingsmogelijkheden nader onderzocht

Zowel de BIC-Q als de BIC-S moeten verder onderzocht worden op toepassingsmogelijkheden en psychometrische kwaliteiten in het Jeugdstrafrecht. Tevens kan nadere uitwerking voor het Personen- en Familierecht worden onderzocht.

Van belang is verder onderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van de BIC- S en BIC-Q. Gebruik makend van bestaande kennis en nieuwe ontwikkelingen in het veld, zal nagegaan worden waar exact in traject de vragenlijsten ingebed kunnen worden. Afhankelijk van het stadium in de procedure en de situatie waarin de jongere zich bevindt.

Het verdient aanbeveling om de BIC-S onder begeleiding in te laten vullen door jongeren voorafgaand aan hun zitting, en te onderzoeken of, en zo ja in hoeverre, dit bijdraagt aan participatie van de jongere tijdens de zitting.

Digitalisering

Beide versies van de BIC worden gedigitaliseerd. Dit maakt de lijsten breed inzetbaar en biedt de mogelijkheid dat de genereerde uitkomsten terugkomen bij de Universiteit voor vervolgonderzoek. Gezien de beperkingen die verbonden zijn aan gesloten plaatsing met betrekking tot het gebruik van internet wordt uitgezocht of de BIC-S op een stand-alone computer geïnstalleerd kan worden, onder begeleiding ingevuld kan worden, of via gesloten netwerk kan worden aangeboden aan jongeren.

Verdere validering

De BIC-S is al onderzocht op interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en interne validiteit. Een volgende stap binnen het onderzoek zal de criterium georiënteerde validiteit zijn.

De BIC-S zal aan verschillende jongeren worden voorgelegd, waarbij gekeken wordt of de lijst aangepast dient te worden aan verschillende leeftijdsgroepen en ontwikkelingsniveaus. Wellicht geeft dit aanleiding tot aanpassingen en simplificering van de lijst.

Eveneens kan onderzocht worden hoe de BIC-S zich verhoudt tot naast de BIC-Q. Hierbij kan gekeken worden in hoeverre het oordeel van de jongere overeenkomt met dat van de professional.

Ook zal verdere ontwikkeling van een speciale versie van de vragenlijst voor ouders/verzorgers plaatsvinden. Zo kunnen uiteindelijk de BIC-Q, BIC-S en de versie voor ouders/verzorgers naast elkaar gebruikt worden. Verschillen in visies van de te onderscheiden groepen over de kwaliteit van de opvoedingscontext kan aanknopingspunten bieden voor verdere hulpverleningsplanning en interventies.

11 Literatuurlijst

- Bartels, J. A. C. (2007). *Jeugdstrafrecht*. Alphen aan de Rijn: Wolters Kluwer Business.
- Bartels, A., & Heiner, H. (1994). De condities voor optimale ontwikkeling. Het belang van het kind in hulpverlening, preventie en beleid. *Jeugd en samenleving*, 5, 282-295.
- Belsky, J. & Vondra, J. (1989). Lessons from child abuse: the determinants of parenting. In: D. Cicchetti, & V. Carlson (Eds), *Child maltreatment. Theory and research on the cause and consequences of child abuse en neglect*. Cambridge-New York: Erlbaum.
- Boendermaker, L. & Ince, D. (2008). Geen tucht en discipline, maar oudertraining en therapie. Effectieve interventies tegen jeugddelinquentie. *Jeugd en Co Kennis*, 2(4), 26-38.
- Boendermaker, L., & Uit Beijerse, J. (2008). *Opvoeding en bescherming achter tralies. Jeugdinrichtingen tussen juridische beginselen en pedagogische praktijk*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Boon, A. E., De Haan, A. M., & De Boer, S. J. J. (2010). Verschillen in Etnische achtergrond van Forensische en reguliere jeugd-ggz-cliënten. *Kind & Adolescent*, 31(1), 16-28.
- Boone, M., & Moerings, M. (2007). De cellenexplosie. Voorlopig gehechten, veroordeelden vreemdelingen, jeugdigen en tbs. *Justitiële Verkenningen*, 4, 9-31.
- Bos, H. F., & Heim, M. J. M. (1997). Communicatie en interventie. In G.H. Van Gemert & R. B. Minderaa (Eds.), *Zorg voor mensen met een verstandelijke handicap* (pp. 134-147). Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Buyse, W., Dijk, B., & Abraham, M. (2008). *Afdoening van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen. Vervolgonderzoek naar aanleiding van de Motie Griffith*. Amsterdam: DSP – groep BV.
- Brand, E. F. J. M., & Van den Hurk, A. A. (2008). *10 jaargangen PIJ-ers. Kenmerken en Veranderingen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen
- Bruning, M.R., De Jong, M. P., Liefwaard, T., Schuyt, P. M., Doek, J. E., & Doreleijers, T. A. H (2011). *Wegwijs in het jeugdsanctierecht. Onderzoek naar het juridisch kader voor de zwaarste jeugdsancties in theorie en praktijk*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Bruning, M.R., Liefwaard, T., & Volf, L.M.Z. (2004). Rechten in justitiële jeugdinrichtingen. Evaluatie Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Amsterdam: Amsterdams Centrum voor Kinderstudies/VU
- Buitelaar, J. K. (2001). Geboren voor het Kwaad? Feiten en misverstanden over de relatie tussen ADHD en criminaliteit. *Neuropraxis*, 5(6), 198-200.
- Cicchetti, D. & Lynch, M. (1995). Failures in the expectable environment and their impact on individual development: the case of child maltreatment. In: D. Cicchetti & D.J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology, vol 2: Risk, disorder and adaptation*, New York: Wiley.
- Collect d'Escury, A. M. L., Barnhard, S., & Hartsink, D. (2004). Sociale vaardigheden in perspectief: kunnen jongeren met een LVB perspectief nemen. *Onderzoek en praktijk*, 2, 22-31.

- Committee on the Rights of the Child (2009a). *General comment No. 12. The right of the child to be heard*. Verkregen op 12 maart 2011 van <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>.
- Committee on the Rights of the Child (2009b). *Committee on the Rights of the Child Fiftieth session. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention Concluding observations: Netherlands*. Verkregen op 12 maart 2011 van <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC-C-NLD-CO3.pdf>.
- Committee of Ministers of the Council of Europe (2010). *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice*. Verkregen op 15 januari 2011 van <https://wcd.coe.int/wcd/>.
- Dekovic, M., Janssens, J. M. A. M., & As, N. M. C., van (2001). Gezinsfactoren en het gebruik van geweld. In: R. Loeber, N. W. Slot & J. A. Sergaent (Eds.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang oorzaken en interventies* (225-244). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Haan, W. J. M., & Hielkema, J. (2005). Tekenen van berouw – De houding van verdachten op de zitting en de motivering van toepassing van het algemene strafrecht op minderjarigen, *NJB*, 982-985.
- De Jonge, G., & Van der Linden, A.P. (2007). *Jeugd & Strafrecht. Een leer- en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht*. Alphen aan den Rijn: Kluwer a Wolters Kluwer Business
- Dijkstra, B. & Fieten, M. (2008). *Hoe zit het in het jeugdstrafrecht: onderzoek naar de voorbereiding en kindvriendelijkheid van een zitting* (Masterthese). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Dirkzwager, A. J. E., Nieuwbeerta, P., Fiselier, J. P. S. (2009). Onbedoelde gevolgen van vrijheidstraffen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(1), 21-41.
- Didden, R. (2006). In Perspectief; gedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en lichte verstandelijke beperking. Houten: Bon Stafleu van Loghum.
- Dilalla, J. F., & Gottesman, I. I. (1989). Heterogeneity of causes for delinquency and criminality: Lifespan perspectives. *Development and Psychopathology*, 1, 339-349.
- Dodge, K. A. & Pettit, G. S. (2003). A biopsychological model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental Psychology*, 39(2), 349-371.
- Doreleijers, T. A. H. & Fokkens, J. W. (2010). Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht. *Rechtstreeks*, 2, 9-13.
- Došen, A. (2008). *Psychiatrische stoornissen, gedragsproblemen en verstandelijke handicap*. Assen: Van Gorcum.
- Duits, N. (2006). *Kwaliteit onderzoek pro justitia van jongeren*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Farrington, D. P. (1997). Early prediction of violent and nonviolent youthful offending. *European Journal on Criminal Policy and Research* 5, 51-66.
- Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: key theoretical and empirical issues – the 2002 Sutherland Award address, *Criminology*, 41, 2, 221-255.

- Farrington, D. P. (2006). Childhood Risk Factors and Risk-Focussed Prevention. In: M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (Eds.) *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Lynskey, M. T. (1994). Parental separation, adolescent psychopathology and problems behaviors. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33, 1122-1133.
- Gilligan, R. (2000). Adversity, resilience and young people: The protective value of positive school and spare time experience. *Children and Society*, 14, 37-47.
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. (2011). *Qualitative Research Methods*. London: Sage Publications Ltd.
- Harder, A. T., Knorth, E. J., & Kalverboer, M. E. (2011). *Transition secured? A follow-up study on adolescents who have left secure residential care*. Manuscript ingediend voor publicatie.
- Hermanns, J. M. A. (2006). *Kijken naar opvoeding. Opstellen over jeugd, jeugdbeleid en jeugdzorg*. Amsterdam: SWP Uitgeverij.
- Herrenkohl, T. I., Hill, K. G., Chung, I-J., Guo, J., Abbott, R. D., & Hawkins, J. D. (2003). Protective factors against serious violent behavior in adolescence: A prospective study of aggressive children. *Social Work Research*, 27(3), 179-191.
- Herrenkohl, T. I., Huang, B., Kosterman, R., Hawkins, J. D., Catalano, R. F., & Smith, B. H. (2001). A Comparison of Social Development Processes Leading to Violent Behavior in Late Adolescence for Childhood Initiators and Adolescent Initiators of Violence. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(45), 45-63.
- Herrenkohl, T. I., Maguin, E., Hill, K. G., Hawkins, J. D., Abbott, R. D., & Catalano, R. F. (2000). Developmental Risk Factors for Youth Violence. *Journal of Adolescent Health*, 26, 176-186.
- Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J. S., Loeber, R., Gerris, J. R. M., Van der Laan, P. H. (2008). Trajectories of Delinquency and Parenting Styles. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(3), 223-235.
- Huizink, A. C. (2010). *Middelen om aan de druk te ontsnappen* (Oratie). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- International Institute for Children Rights and Development (2006). *Through the eyes of young people: Meaningful Child Participation in BC family Court Processes*. Victoria: Centre for Global Studies.
- Junger, M., Mesman, J. & Meeus, W. (2003). *Psychosociale problemen bij adolescenten. Prevalentie, risicofactoren en preventie*. Assen: Van Gorcum.
- Kaal, H. L. (2010). *Beperkt en gevangen? De haalbaarheid van prevalentieonderzoek naar verstandelijke beperking in detentie*. Den Haag: WODC Cahier 2010-11
- Kalverboer, M. E. & Zijlstra, A. E. (2008). *Het belang van het kind in het vreemdelingenrecht. Kinderen uit asielzoekersgezinnen. Ontwikkeling, perspectief en juridische positie. Onderzoeksverslag periode 2006-2008*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

- Kalverboer, M. E., & Zijlstra, A. E. (2006a). *Het belang van het kind in het Nederlands recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. Amsterdam: SWP Uitgeverij.
- Kalverboer, M. E. & Zijlstra, A. E. (2008). *Handleiding BIC-Q*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, interne publicatie.
- Kelk, C. (2005). *Studieboek Materieel Strafrecht*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Kilkelly, U. (2000). *The Child and the European Convention on Human Rights*. Aldershot: Ashgate.
- Kilkelly, U. (2010). *Listening to children about justice: Report of the council of Europe consultation with children on child-friendly justice. Group of Specialists on Child-friendly justice (CJ-S-CH)*. Strasbourg: Council of Europe. Verkregen op 20 december 2010 van www.coe.int/childjustice.
- Knorth, E. J. (2005). Wat maakt het verschil? Over intensieve orthopedagogische zorg voor jeugdigen met probleemgedrag. In E. J. Knorth, A. E. M. G. Minnaert, & A. J. J. M. Ruijsenaars (red.), *Verschillen onderscheiden. Orthopedagogische hulpverlening en begeleiding bij problematische opvoedings- en onderwijsleersituaties* (pp. 11-41). Utrecht: Uitgeverij Agiel.
- Keijsers, L. G. M. T., Frijns, T., Branje, S. J. T. & Meeus, W. H. J. (2009). Developmental links of adolescent disclosure, parental socialisation, and control with delinquency: Moderation by parental support. *Developmental Psychology*, 45, 1314-1327.
- Jennissen, R. P. W., & Blom, M. (2007). *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*. Den Haag: WODC
- Liefwaard, T. (2008). *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Laws and Standards*. Oxford: Intersentia.
- Loeber, R. (1998). Ontwikkelingspaden naar ernstige jeugddelinquentie, *Justitiële Verkenningen*, 6, 8-25
- Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., Moffit, T.E., Caspi, A., & Lynam, D. (2001). Male Mental Health Problems, Psychopathy, and Personality Traits: Key Findings from the First 14 Years of the Pittsburgh Youth Study. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 4(4), 273-297.
- Loeber, R., Slot, N. W. & Sergeant, J. A. (2001). Waarom moeten we ons zorgen maken over ernstige criminele en gewelddadige jongeren? In R. Loeber, N. W. Slot & J. A. Sergeant, *Ernstige en gewelddadige delinquentie: Omvang oorzaken en interventies* (pp.27-49). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Lodewijks, H., de Ruiter, C., & Doreleijers, T. A. H. (2003). Risicotaxatie en risicohantering van gewelddadig gedrag bij adolescenten. *Directieve therapie*, 23, 25-42.
- Luthar, S. S. (Ed.) (2003). *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*. Cambridge, UK / New York, NY: Cambridge University Press.
- Mein, A. G., Verbek, S., & Vos, J. W. (2008). *Communiceren met Justitiabelen. Een onderzoek naar informatiebehoeften, -waardering en verwachting van justitiabelen*. Den Haag: BAGroep.

- Meuwese, S., Blaak, M. & Kaandorp, M. (2005). *Handboek Internationaal Jeugdrecht*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Ministerie van Justitie (2009). Onderzoek GBM. *Nieuwsbrief Programma Aanpak jeugdcriminaliteit*, 2(2).
- Moffitt, T. E. (1993). The neuropsychology of conduct disorder. *Development and Psychopathology*, 5, 135-151.
- Orobio de Castro, B. (2007). Woede, wraak en leedvermaak. Op zoek naar drijvende krachten achter de ontwikkeling van gedragsproblemen. *Kind en Adolescent*, 28(2), 62-79.
- Palme, J. (1997). *No age of innocence: Justice for children. The Progress of Nations 1997*. Unicef: Special Protections Commentary. Verkregen op 12 maart 2011 op <http://www.unicef.org/pon97/50-57.pdf>.
- Peeples, F., & Loeber, R. (1994). Do Individual Factors and Neighborhood Context Explain Ethnic Differences in Juvenile Delinquency?. *Journal of Quantitative Criminology*, 10(2), 141-157.
- Popma, A., Jansen, L. M. C., Vermeiren, R., & Doreleijers, T. A. H. (2006). Antisociaal en agressief gedrag: recente vorderingen binnen neurobiologisch onderzoek. *Justitiële Verkenningen*, 32(8), 33-43.
- Raad voor de Strafrechttoepassing (2011). *Jeugdstrafproces: toekomstbestendig! Adviesrapport*. Den Haag: Raad voor de Strafrechttoepassing.
- Rispens, J., Hermanns, J. M. A., Meeus, W. H. J. (red.) (1996). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Rom, M., Herbots, K., & Put, J. (2009). *De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief. Onderzoeksrapport in opdracht van het Kinderrechten-commissariaat*. Leuven: Katholieke Universiteit.
- Rutter, M. (1979). Protective factors in Children's responses to stress and disadvantage. In M. W. Kent & J. E. Rolf (Eds.) *Primary prevention of psychopathology: Vol. 3. Social competence in children* (pp. 49-74). Hanover, NH: University Press of New England.
- Rutter, M. & Caprara, G. V. (1995). Individual Development and social Change. In: M. Rutter & D.J. Smith (eds.) *Psychological Disorders in Young people: Time, Trends and Their Causes* (pp. 35-66). Chichester: John Wiley and Sons Ltd.
- Rutter, M. & Smith, D. J. (eds.) (1995). *Psychosocial disorders in young people: Time trends and their causes*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H., (1993). *Crime in the making: Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sanborn, J.B. (2009). Juveniles' competency to stand trial: wading through the rhetoric and the evidence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 99, 135-214.
- Schrijenbergh, A., Timmermans, M., & Homburg, G. H. J. (2010). *Aanwezigheid verplicht. Een inventarisatie van de gevolgen van de aanwezigheidsplicht voor ouders bij de kinderrechter*. Amsterdam: WODC.
- Sigmund, A. M. (2006) Opinion of the European Economic and Social Committee on The prevention of juvenile delinquency. Ways of dealing with juvenile delinquency and the role

- of the juvenile justice system in the European Union. (2006/C 110/13). *Official Journal of the European Union: C110/75*.
- Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., Wei, E., Farrington, D. P., Wikström, P. O. H. (2002). Risk and Promotice Effects in the Explanation of Persistent Serious Delinquency in Boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*(1), 111-123.
- Tollenaar, N., Huijbregts, G. L. A. M., Meijer, R. F., & Van Dijk, J. (2008). *Monitor Veelplegers. Factsheet 2008-01*. Den Haag: WODC.
- Tomuschat, C. (2003). *Human Rights. Between Idealism and Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Dam, C., Nijhof, K. S., Scholte, R. H. J., & Veerman, J. W. (2010). *Evaluatie Nieuw Zorgaanbod. Gesloten jeugdzorg voor jongeren met ernstige gedragsproblemen*. Nijmegen: Praktikon / Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Van der Laan, A.M., Blom, M., Verwers, C. Essers, A. A. M. (2006). Jeugddelinquentie: risico's en bescherming; bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005. *Onderzoek en beleid, 245*.
- Van der Linden, A. P., Ten Siethoff, F. G. A., & Zeijlstra-Rijpstra, A. E. I. J. (2009). *Jeugd en Recht*. Bohn Stafleu van Loghum: Houten.
- Van der Ploeg, J. D. (1997). *Gedragsproblemen: Ontwikkelingen en risico's*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Van Poppel, J. W. M. J., Pranger, R., Veenma, K. S., Bruinsma, M. Y., & Boekhoorn, P. (2005). *Evaluatie Justitieel Casusoverleg*. Tilburg: IVA/ opdrachtgever Den Haag: WODC.
- Vermeiren, R. R. J. M. (2008). *Van verre is de wereld rond (Oratie)*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Weijers, I. (2004). Requirements for communication in the courtroom: A comparative perspective on the youth court in England/ Wales and The Netherlands youth justice. *The Journal of the National Association for Youth Justice, 4*(1), 22-31.
- Weijers, I. (2006). *Jeugdige dader, volwassen straf?* Deventer: Kluwer.
- Weijers, I., Hepping, K., & Kampijon, M. (2010). *Jeugdige Veelplegers*. Amsterdam: SWP uitgevers.
- Weijzenfeld, E. (2005). Geweld, Jeugdstrafrecht en internationale normen: de Nederlandse bijdrage aan de UN study on Violence against Children. *Tijdschrift voor de rechten van het kind, 2*, 2-5.
- Winterdyk, J. A., (ed.) (2002). *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*. Ontario: Canadian Scholar Press Inc.
- Zijlstra, A. E., Kalverboer, M. E., Post, W. J., Knorth, E. J., & Ten Brummelaar, M. D. C. (2011). *Quality of the childrearing environment of refugee or asylum seeking children and the best interests of the child: reliability and validity of the BIC-Q*.

Adequaat voorbeeldgedrag samenleving									
<i>Stabiliteit in levensomstandigheden</i>									

co*= Kwaliteit van de conditie Goed (4), Voldoende (3) Matig (2) Onvoldoende (1)

vrk*= Schending van artikelen IVRK

Gezin e.q. primaire opvoedingsmilieu: actuele situatie			
I Fysiek welzijn			
1 Adequate verzorging			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
1. Wordt er voorzien in de primaire levensbehoeften van het kind?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Adequate Verzorging	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
2 Een veilige fysieke directe omgeving			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
2. Is de directe (fysieke) omgeving van het kind veilig?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art... ☐ Art. .
Quality of the condition Safe Physical environment	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			

II Gezin c.q. primaire opvoedingsmilieu: actuele situatie - opvoeding			
3. Affectief Klimaat			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
3. Groeit het kind op in een omgeving waar ouders om hem geven en krijgt hij voldoende liefde en leiding?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Affectief Klimaat	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
4 Een ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
4. Is er structuur en regelmaat in het leven van het kind?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
5. Houden ouders toezicht op het kind?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
6. Heeft het kind voldoende ruimte voor experimenteren en initiatief?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. .. ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Ondersteunende Flexibele Opvoedingsstructuur	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			

5. Adequaat Voorbeeldgedrag Ouder			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
7. Treden ouders in hun gedrag als voorbeeld op voor het kind?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Adequaat Voorbeeldgedrag Ouder	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
6. Interesse			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
8. Hebben ouders interesse in wat het kind bezighoudt?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
9. Krijgt het kind ruimte voor activiteiten van zijn voorkeur?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Interesse	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
B Gezin c.q. primaire opvoedingsmilieu: toekomst en verleden			
7. Continuïteit in verzorging			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
10. Zijn ouders in staat	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?

continuïteit te bieden in opvoeding en verzorging? 11. Heeft het kind contact met significante personen uit het verleden?			
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art... ☐ Art... ☐ Art...	☐ Art. ... ☐ Art... ☐ Art...	☐ Art. ... ☐ Art... ☐ Art...
Kwaliteit van de conditie Continuïteit in Verzorging	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
C Samenleving: actuele situatie			
8 Een veilige fysieke wijdere omgeving			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
12. Is de wijdere (fysieke) omgeving van het kind veilig?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art... ☐ Art... ☐ Art...	☐ Art... ☐ Art... ☐ Art...	☐ Art... ☐ Art... ☐ Art...
Kwaliteit van de conditie Fysieke Wijdere Omgeving	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
9. Respect			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
13. Wordt het kind gelijkwaardig behandeld ten opzichte van anderen?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
14. Wordt de eigenheid van het kind gerespecteerd?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
15. Wordt de persoonlijke integriteit van het kind gerespecteerd?			

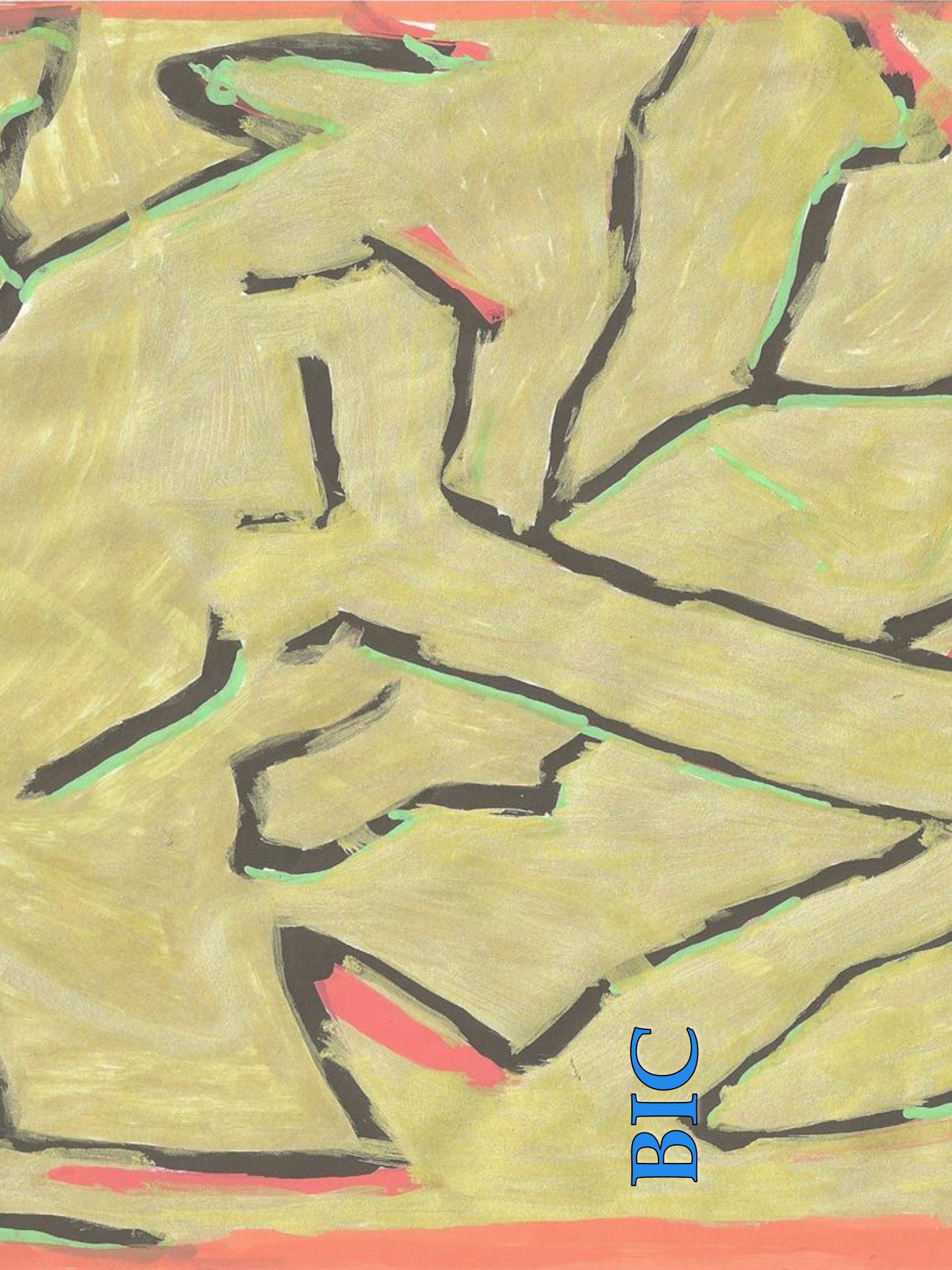
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Respect	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
10. Sociaal Netwerk			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
16. Zijn er in de omgeving mensen die het kind en/ of gezin ondersteunen?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.. .. ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Sociaal Netwerk	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
11. Educatie			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
17. Volgt het kind onderwijs aansluitend bij zijn ontwikkelingsniveau?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
18. Ontplooit het kind zijn talenten?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Educatie	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			

12. Omgang met leeftijdsgenoten			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
19. Heeft het kind een vriendengroep?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
20. Zo ja: gaat van deze vriendengroep een positieve invloed uit?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ☐ Art. ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art...
Kwaliteit van de conditie Omgang met leeftijdsgenoten	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
13. Adequat voorbeeldgedrag in de samenleving			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y
21. Treedt de omgeving in gedrag als voorbeeld op voor het kind?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art.... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Adequat Voorbeeldgedrag in de Samenleving	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			
D. Samenleving: toekomst en verleden			
14. Stabiliteit in levensomstandigheden			
	Huidige verblijfssituatie	Verwachting situatie X	Verwachting situatie Y

22. Is er stabiliteit op de diverse levensgebieden van het kind: individueel functioneren, gezin, school, vrije tijd (o.a. vrienden) en sociale steun?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
23. Wordt het kind in zijn functioneren gehinderd door (traumatische) ervaringen uit het verleden?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
24. Kan stabiliteit in het leven van het kind op langere termijn gegarandeerd worden zodat het kind een concreet toekomstperspectief heeft?	ja/nee/?	ja/nee/?	ja/nee/?
Mogelijke schending artikelen IVRK:	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....	☐ Art. ... ☐ Art.... ☐ Art....
Kwaliteit van de conditie Stabiliteit in Levensomstandigheden	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende
Toelichting:			

13 Bijlage II

BIC-S: Best Interest of the Child Questionnaire-Self report

BIC

BIC

Dit is een vragenlijst waarin je alles kan aangeven hoe jij denkt over jouw leefomgeving. En hoe het zou zijn als je ergens anders woont. Invullen duurt ongeveer **X** minuten.

Over al staan ook kinderrechten. Belangrijke rechten zijn:

Artikel 3 - Jouw belang staat voorop

Artikel 6 - Je hebt recht op een goede ontwikkeling

Datum:

Naam:

Wanneer ben je geboren?

Ik ben:

jongen meisje

Ga je naar school?

Ja ik volg Nee, ik werk Nee, anders....

Praktijk / VMBO Basis / VMBO Kader / VMBO Gemengd / VMBO Theoretisch / Havo / VWO / Anders

Waar woon je op dit moment?

- Bij mijn beide ouders
- Bij mijn moeder
- Bij mijn vader
- Wisselend bij mijn moeder of vader
- Bij mijn pleegfamilie
- In een instelling
- Besloten/Gesloten/Woongroep
- Anders, namelijk

Ik heb contact met:

- Mijn beide ouders
- Alleen mijn moeder
- Alleen mijn vader
- Geen van mijn ouders

Er worden straks twee situaties gevraagd.

Hoe je het vindt waar je nu woont.
En hoe het zou zijn, wanneer je ergens anders zou verblijven.

Jij mag telkens aangeven wat je van deze twee situaties vindt.

Als je het niet weet, kan je dat gewoon aangeven op de vragen.

Hoe zou het zijn:

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Woonsituatie

Verzorging: eten, drinken, kleding, spullen

Thuis/op de groep/waar je woont

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Krijg je genoeg te eten en te drinken?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Heb je genoeg kleding om te dragen?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Heb je een eigen kamer waar je alleen kan zijn als jij dat wilt?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Kun je naar een dokter, wanneer het nodig is?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hoe vind jij deze verzorging?

(Denk bijvoorbeeld aan: genoeg eten en drinken, genoeg kleding om te dragen, een eigen kamer, een dokter wanneer het nodig is, enz.)

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk.....

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk.....

Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:

Veiligheid waar je woont

Thuis/op de groep/waar je woont

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Voel jij je veilig?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Kan je alcohol of drugs gebruiken?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Wordt er wel eens geweld gebruikt?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hoe vind jij deze veiligheid?

(Bijvoorbeeld: geen geweld, gevoel van veiligheid, geen drugsgebruik, enz.)

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:

Contact met je groepsleiders

op de groep	In een instelling/....
Heb je vaak contact met je groepsleiders?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Voel jij je begrepen door je groepsleiders?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Heb jij een goede band met je groepsleiders?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij dit contact? <i>(Bijvoorbeeld: je begrepen voelen, een goede band hebben, ze de tijd voor je hebben als je ze nodig hebt, enz.)</i>	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk...
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:	

Contact met je pleegouder/s

Thuis/op de groep/waar je woont

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Heb je vaak contact met je vader/moeder/ouders/pleegfamilie?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Voel jij je begrepen door je vader/moeder/ouders/pleegfamilie?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Heb jij een goede band met je vader/moeder/ouders/pleegfamilie?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hoe vind jij dit contact?

(Bijvoorbeeld: je begrepen voelen, een goede band hebben, ze de tijd voor je hebben als je ze nodig hebt, enz.)

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk.....

Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:

Structuur en regels

	Thuis/op de groep/waar je woont	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Heeft je dag een vast ritme? Dit betekent bijvoorbeeld dat je op een vaste tijd opstaat, naar school gaat en gaat eten.	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Zijn er vaste regels waar jij je aan moet houden?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Heb je het idee dat er iemand is die jou helpt als je hulp nodig hebt?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij deze regels en structuur in je leven? <i>(Bijvoorbeeld: je dag heeft een vast ritme, er zijn regels waar jij je aan moet houden, er is iemand die jou helpt als dat nodig is, enz.)</i>	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk...	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk...
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Voorbeeld door je pleegouders

	Thuis/op de groep/waar je woont	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Als je iets niet snapt, legt/gen je vader/moeder/ouders/pleegfamilie dan uit hoe het moet?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Als er ruzie is, wordt dit dan opgelost?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Hebben/heeft je vader/moeder/ouders/pleegfamilie werk of een vaste dagbesteding?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij dit voorbeeld? <i>(Bijvoorbeeld: ruzie wordt opgelost, ze leggen dingen uit als je iets niet snapt, ze hebben werk of doen vrijwilligerswerk enz.)</i>	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk...	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk...
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Interesse in wie jij bent

	Thuis/op de groep/waar je woont	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Mag je zelf kiezen wat je wilt doen als activiteit?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Mag je meebeslissen over de afspraken die gemaakt worden?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Als je problemen hebt, kun je daar met iemand over praten?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij deze interesse die in jou getoond wordt? <i>(Bijvoorbeeld, je mag zelf kiezen wat je op een dag wilt doen, je mag meebeslissen over afspraken, je kan met iemand praten als je problemen hebt enz.)</i>	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Opvoeding

<p>Thuis/op de groep/waar je woont</p>	<p>Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst</p>
<p>Zorgt/gen je vader/moeder/ouders/pleegfamilie altijd voor je?</p>	<p>☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....</p>
<p>Heb je contact met mensen die vroeger belangrijk voor jou waren in je opvoeding? Bijvoorbeeld je opa of oma, buren, andere familieleden etc.</p>	<p>☐ Ja, altijd ☐ Ja, vaak ☐ Soms ☐ Nee, bijna nooit ☐ Anders, namelijk....</p>
<p>Hoe vind jij deze opvoeding? <i>(Bijvoorbeeld: ze hebben altijd voor jou kunnen zorgen, je hebt contacten met mensen die vroeger belangrijk voor jou waren in je opvoeding (zoals je opa of oma), ze hebben geen zorgen gehad tijdens jouw opvoeding)</i></p>	<p>☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk...</p>
<p>Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:</p>	

Samenleving

Omgeving: buurt en wijk

Waar je woont/waar je verblijft/ waar je op verlof gaat

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Voel jij je veilig in de buurt?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hebben je buren wel eens ruzie?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Wordt er wel eens ingebroken in de wijk?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hoe vind jij deze buurt?

(Bijvoorbeeld: je voelt je veilig in de buurt, je buren hebben geen ruzie, er wordt niet vaak ingebroken, er zijn geen bendes aanwezig, enz.)

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:

Respect

	Waar je woont/waar je verblijft	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Krijg je genoeg privacy?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Wordt je wel eens gediscrimineerd?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Heb je het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij dit respect? <i>(Bijvoorbeeld: je wordt niet gediscrimineerd, je krijgt genoeg privacy, je hebt het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent, enz.)</i>	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Contacten in je omgeving

Waar je woont/waar je verblijft

Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst

Zijn er mensen in je omgeving aan wie je hulp kan vragen, wanneer je dit nodig hebt?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Zijn er familieleden, buren of vrienden die jou steunen?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Ben je lid van een club?

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

- Ja, altijd
- Soms niet
- Nooit
- Anders, namelijk.....

Hoe vind jij deze contacten in je omgeving?

(Bijvoorbeeld: je zit op een sportclub, je bent lid van een organisatie, er zijn familieleden of buren die jou steunen, je kan bij mensen terecht in jouw omgeving voor hulp of vragen, enz.)

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Anders, namelijk....

Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:

School

Werk

	Waar je woont/waar je verblijft	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Krijg je op school/werk de kans om dingen te doen waar je goed in bent?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Ga je met zin naar school?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Spijbel je wel eens/Ging je wel eens niet naar je werk?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij school/werk? <i>Bijvoorbeeld: je krijgt hier de kans om de dingen te doen waar je goed in bent, je gaat er met plezier naar toe, je slaat het nooit over, enz.)</i>	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk....
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Vrienden

<p>Waar je woont/waar je verblijft</p> <p>Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Goed</p> <p>☐ Voldoende</p> <p>☐ Matig</p> <p>☐ Onvoldoende</p> <p>☐ Anders, namelijk....</p>
<p>Heb je een vriendengroep waarmee je goed kan opschieten?</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Goed</p> <p>☐ Voldoende</p> <p>☐ Matig</p> <p>☐ Onvoldoende</p> <p>☐ Anders, namelijk....</p>	<p>Hoe vind jij het contact met je vrienden?</p> <p><i>(Bijvoorbeeld: je kan goed met ze opschieten, je voelt je gerespecteerd, enz.)</i></p>
<p>Gedraag jij je anders bij je vrienden?</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>☐ Ja, altijd</p> <p>☐ Soms niet</p> <p>☐ Nooit</p> <p>☐ Anders, namelijk.....</p>	<p>Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:</p>

Voorbeeld door omgeving

	Waar je woont/waar je verblijft	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Hebben de mensen in jouw omgeving een positieve invloed op hoe jij je gedraagt?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Behandelen de mensen in jouw omgeving elkaar met respect?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Zijn er mensen in jouw omgeving die een goed voorbeeld voor jou zijn?	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....	☐ Ja, altijd ☐ Soms niet ☐ Nooit ☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij het voorbeeld dit voorbeeld? <i>(Bijvoorbeeld: mensen in jouw omgeving hebben een positieve invloed op jou, mensen in jouw omgeving behandelen elkaar met respect, enz.)</i>	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk...	☐ Goed ☐ Voldoende ☐ Matig ☐ Onvoldoende ☐ Anders, namelijk...
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Levensloop

	Waar je woont/waar je verblijft	Bij je vader/Bij je moeder/Bij je ouders/Bij een pleegfamilie/Bij je pleegfamilie/In een instelling/Zelfstandig wonen/In het land van jouw herkomst/ In het land van jouw ouders herkomst
Verhuis je vaak?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, vaak☐ Af en toe☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, vaak☐ Af en toe☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Gebeuren er in je leven dingen die je vervelend vindt?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, vaak☐ Af en toe☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, vaak☐ Af en toe☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Heb je het idee dat jij invloed hebt op de manier waarop jouw leven verloopt?	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Ja, altijd☐ Soms niet☐ Nooit☐ Anders, namelijk.....
Hoe vind jij de manier waarop jouw leven verloopt? <i>(Bijvoorbeeld: je bent niet vaak verhuisd in je leven, er zijn geen dingen gebeurd in je leven die je vervelend vond, je hebt invloed op hoe jouw leven verloopt, heb je het gevoel dat je leven een toekomst heeft, enz.)</i>	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk.....	<ul style="list-style-type: none">☐ Goed☐ Voldoende☐ Matig☐ Onvoldoende☐ Anders, namelijk.....
Als jij het voor het kiezen hebt, zou jij dan willen dat er iets verandert? Zo, ja wat:		

Contacten in
je omgeving

Voorbeeld
door je
omgeving

Vrienden

Voorbeeld
door je
pleegouders

School

Contact met
je ouders

Interesse in
wie je bent

Verzorging:
eten, drinken,
spullen

Structuur en
regels

Levensloop

Respect

Opvoeding

Veiligheid
waar je
woont

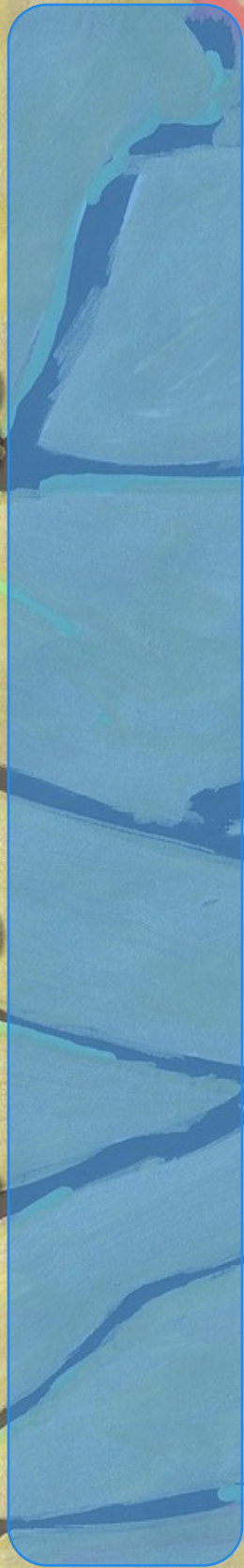
Omgeving:
buurt en wijk

Je kan hier aangeven wat jij
belangrijk vindt waar
aandacht aan besteed moet
worden, of anders kan

Heb je nog wat te zeggen?

An abstract painting featuring a complex composition of colors and textures. The background is dominated by shades of yellow and olive green, with bold, dark black lines and strokes that create a sense of movement and structure. Interspersed are vibrant green and red accents, particularly along the edges and in smaller, more defined areas. The overall effect is one of dynamic energy and visual contrast.

eindoordeel/overzicht van gescoorde onderwerpen